

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА**

На правах рукопису

Кафедра дошкільної педагогіки і психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**РОЗВИТОК ДРІБНОЇ МОТОРИКИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ГРИ**

Спеціальність 012 Дошкільна освіта

Виконала:

Дорога Діана Юрїївна

62-1МДО групи

факультету дошкільної освіти

Науковий керівник:

Аторіна Вікторія Миколаївна

доктор філософії, доцент

Глухів – 2026

АНОТАЦІЯ

Дорога Д.Ю. Розвиток дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри. Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» зі спеціальності 012 Дошкільна освіта. Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, 2026. 121 с.

Кваліфікаційна робота присвячена вивченню та методичному обґрунтуванню системи роботи з розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри. У роботі проаналізовано теоретичні основи впливу моторної активності рук на формування когнітивних та мовленнєвих функцій. На основі діагностичного інструментарію (спостереження, тестування, анкетування) було визначено початковий рівень розвитку дрібної моторики.

Розроблено та впроваджено систему роботи з розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри, що ґрунтується на принципах систематичності, доступності та індивідуального підходу, з використанням ігрових завдань різної складності. Апробація системи роботи підтвердила її високу ефективність: значно покращилися показники точності, координації рухів та здатності до концентрації. Запропоновані практичні рекомендації можуть бути використані вихователями для вдосконалення методики роботи у закладах дошкільної освіти.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка системи роботи з розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри.

Об'єктом дослідження є процес розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку.

Предметом дослідження є система роботи з розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри.

Для досягнення поставленої мети було визначено *завдання дослідження:*

1. Здійснити аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри.

2. Схарактеризувати гру як засіб розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку.

3. Розробити критерії, показники та схарактеризувати рівні розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку.

4. Розробити та апробувати систему роботи з розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку засобом гри.

Ключові слова: діти дошкільного віку, гра, дрібна моторика, координація, самостійність, заклад дошкільної освіти.

ABSTRACT

Doroha D. Yu. Development of Fine Motor Skills in Early Preschool Children Through Play. Master's thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master in Specialty 012 Preschool Education. Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, 2026. 121 p.

The qualification paper is dedicated to the research and methodical substantiation of the system for developing fine motor skills in early age children through play. The work analyzes the theoretical foundations of the influence of hand motor activity on the formation of cognitive and speech functions. Based on diagnostic tools (observation, testing, and surveying), the initial level of motor skills development, independence, and perseverance in the studied sample was determined.

An original work system was developed and implemented, based on the principles of systematicity, accessibility, and an individual approach, using play tasks of various complexity. The systems approbation confirmed its high effectiveness: the indicators of accuracy, coordination of movements, and the ability to concentrate significantly improved. The proposed practical recommendations can be used by educators to improve their working methods in preschool education institutions.

The *purpose of the study* is to theoretically substantiate and experimentally verify the system of work on the development of fine motor skills in younger preschool children through play.

The *object* of the study is the process of development of fine motor skills in younger preschool children.

The *subject* of the study is the system of work on the development of fine motor skills in younger preschool children through play.

To achieve the set goal, the following research tasks were defined:

1. To analyze the psychological and pedagogical on the problem of development of fine motor skills in younger preschool children through play.

2. To characterize play as a means of developing fine motor skills in younger preschool children.

3. To develop criteria, indicators and characterize the levels of development of fine motor skills in younger preschool children.

4. To develop and test a system of work on the development of fine motor skills in younger preschool children through play.

Key words: preschool children, play, fine motor skills, coordination, independence, preschool educational institution.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ГРИ	12
1.1. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку.....	12
1.2. Завдання, зміст та особливості розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку	17
1.3. Характеристика гри як засобу розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку	23
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ГРИ	31
2.1. Виявлення рівнів розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку.....	31
2.2. Система роботи з розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри	57
2.3. Аналіз результатів дослідження	64
2.4. Практичні рекомендації для вихователів щодо розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри.....	71
Висновки до розділу 2	74
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	87
ДОДАТКИ	95

ВСТУП

Актуальність дослідження розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку обумовлена зростаючою увагою до забезпечення сприятливих умов для гармонійного розвитку дитини з перших років життя, що є фундаментом для подальшого успішного навчання, соціалізації та формування особистості. Сучасні наукові дослідження свідчать про тісний зв'язок між розвитком дрібної моторики, мовленням, когнітивними процесами та емоційно-вольовою сферою дитини. Розвиток точних і координованих рухів пальців, що вимагають уваги, зосередженості й координації, безпосередньо впливає на розвиток мовлення та мислення дитини, сприяє формуванню її самостійності та впевненості у власних можливостях [38; 49, с. 123-135].

У сучасній дошкільній педагогіці та психології наголошується на важливості роботи з дрібною моторикою в ранньому віці, оскільки вона визначає подальшу готовність дитини до навчання в школі, включаючи здатність писати, концентруватися та виконувати завдання, що потребують точності рухів. У зв'язку з цим зростає потреба у розробці й упровадженні методичних підходів, які сприяють розвитку дрібної моторики у дітей саме через ігрову діяльність, яка є природним, а відтак найбільш ефективним способом навчання для дошкільників. Гра стимулює активність дітей, дозволяючи їм освоювати нові навички в умовах емоційного комфорту та задоволення, що суттєво підвищує якість засвоєння навичок та знань [7, с. 48-51; 22; 36, с. 268-273].

Невідповідний або недостатній розвиток дрібної моторики може призводити до значних труднощів не лише в освітньому процесі, але й у комунікативній та соціальній сфері, знижуючи рівень адаптивності дитини до нових середовищ та обставин. Діти, у яких дрібна моторика недостатньо розвинена, можуть зіштовхнутися з труднощами у виконанні завдань, що потребують точних рухів і координації, що, у свою чергу, знижує їхню впевненість у власних силах, а також уповільнює формування певних когнітивних процесів [10, с. 284-286].

Гра є невіддільною частиною життєдіяльності дитини дошкільного віку та виступає потужним інструментом для всебічного розвитку. Вона забезпечує можливості для активного сприйняття світу та самовираження, а її розвивальні можливості, у поєднанні з методичними підходами, що орієнтовані на формування дрібної моторики, відкривають нові перспективи в ранньому розвитку дітей. Використання гри як засобу розвитку дрібної моторики дає можливість максимально наблизити навчання до природного для дитини середовища, стимулювати її інтерес, активність та творчу самореалізацію. Саме в умовах гри дитина має змогу здійснювати різноманітні рухи, спрямовані на розвиток дрібної моторики, що сприяє зміцненню її м'язів, розвитку зорово-моторної координації та підвищенню загального рівня підготовки до навчання [15, с. 89-112; 50, с. 94-112].

Важливість дослідження нашої теми зумовлена потребою у створенні ефективних педагогічних умов для цілісного розвитку дитини, підвищенням вимог до підготовки дітей до навчання, а також необхідністю використання методів, що відповідають віковим особливостям і психологічним потребам дітей молодшого дошкільного віку. Дане дослідження дозволяє науково обґрунтувати ігрові методики та запропонувати практичні рекомендації для вихователів і педагогів, спрямовані на гармонійний розвиток дітей, що робить його значущим для сучасної дошкільної педагогічної практики.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка системи роботи з розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри.

Об'єктом дослідження є процес розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку.

Предметом дослідження є система роботи з розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри.

Гіпотеза дослідження: процес розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри буде успішнішим за таких педагогічних умов:

- створення ігрового предметно-розвивального середовища для розвитку дрібної моторики;
- інтегрування в освітній процес ЗДО різноманітних ігор, спрямованих на розвиток дрібної моторики;
- співпраці з батьками у процесі розвитку дрібної моторики вихованців.

Для досягнення поставленої мети було визначено **завдання дослідження:**

1. Здійснити аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри.
2. Схарактеризувати гру як засіб розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку.
3. Розробити критерії, показники та схарактеризувати рівні розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку.
4. Розробити та апробувати систему роботи з розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри.

Методи дослідження:

- **теоретичні** – аналіз, синтез, порівняння та узагальнення матеріалів психолого-педагогічної літератури з метою формування уявлення про актуальність досліджуваної проблеми, її сутність та ступінь розробленості;
- **емпіричні** – бесіда, анкетування, спостереження за дітьми під час ігрової діяльності в закладі дошкільної освіти; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та контрольний етапи) з метою перевірки ефективності системи роботи з розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри;
- **методи математичної статистики** – для обробки результатів всіх етапів педагогічного експерименту, перевірки їх об'єктивності.

Наукова новизна дослідження полягає у визначенні особливостей та специфіки розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри, розробці методичних підходів для забезпечення ефективності

даного процесу, а також у розробці рекомендацій щодо організації гри для досягнення оптимальних результатів у розвитку дітей.

Практична значущість роботи полягає в можливості використання результатів дослідження вихователями закладів дошкільної освіти, психологами та батьками для цілеспрямованого розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку. Запропоновані рекомендації та методики можуть стати основою для створення системи роботи з розвитку дітей, а також застосовуватись у практичній діяльності вихователів під час організації ігрової діяльності, що сприяє розвитку координації рухів, покращенню мовлення та стимуляції інтелектуальних здібностей дітей.

Експериментальна база дослідження: ЗДО «Ромашка» м. Кролевець Сумської області. В дослідженні взяли участь 20 дітей молодшого дошкільного віку, їх вихователі і батьки.

Апробація експериментального дослідження. Основні положення дослідження представлено у виступах на науково-практичних конференціях, а саме: Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції з Міжнародною участю «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку» (6 листопада 2024 року, м. Ніжин), IX Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (26-27 березня 2025 року, м. Вінниця), 8 International scientific conference Academy of Silesia, Katowice, Poland, 2025 September 11-12), Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми дошкільної освіти: реалії та перспективи» (23-24 жовтня 2025 року, м. Глухів) 4-й Міжнародній науково-практичній конференції «Global Trends in Science, Technology and Economy» (14-16 січня 2026 року, Грац, Австрія).

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 1 науковій публікації «Гра як засіб розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку».

Структура роботи: магістерська робота складається зі змісту, вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 121 сторінку, 8 додатків, 62 літературних першоджерела.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ГРИ

1.1. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку

Проблема розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку є однією з ключових у сучасній психолого-педагогічній науці, оскільки дрібна моторика тісно пов'язана з когнітивним, мовленнєвим, емоційним та соціальним розвитком дитини. Дрібна моторика є складовою частиною моторного розвитку дитини та визначає здатність до виконання точних і скоординованих рухів, які залучають дрібні м'язи кистей і пальців рук. До основних елементів дрібної моторики належать дії, що вимагають тонкої координації, наприклад, захоплення і переміщення дрібних предметів, застібання гудзиків, шнурівка, малювання. Формування цих навичок сприяє розвитку не лише фізичних можливостей дитини, але й когнітивних функцій, таких як увага, мислення, здатність до планування та вирішення задач [12; 48, с. 302-307].

Дослідження дрібної моторики охоплює як теоретичний аспект вивчення психомоторного розвитку дітей, так і практичні підходи до оптимізації цього процесу. Згідно з багатьма науковими дослідженнями, розвиток точних і скоординованих рухів пальців та кистей рук є надзвичайно важливим етапом у загальному розвитку дитини, який визначає її здатність до самовираження, зосередження та пізнання світу.

Відомі педагоги та психологи, такі як Жан Піаже, Марія Монтесорі та Лев Виготський, внесли значний вклад у розуміння ролі моторного розвитку, зокрема дрібної моторики, в загальному процесі становлення особистості дитини. Кожен із них розглядав моторику як ключовий елемент, що сприяє

розвитку когнітивних функцій, соціальних навичок та особистісних якостей дитини.

Жан Піаже, автор теорії когнітивного розвитку, підкреслював, що рухова активність дитини є важливим інструментом у процесі її пізнання світу. За його концепцією, саме через фізичний контакт із навколишнім середовищем дитина вчиться будувати власну систему знань, формує уявлення про об'єкти та їхні властивості [30; 45]. Піаже вважав, що розвиток рухових навичок є основою для формування складних когнітивних процесів, таких як логічне мислення, причинно-наслідкові зв'язки та навички класифікації. На його думку, сенсомоторна активність є невід'ємною складовою розумового розвитку: чим більше дитина взаємодіє з предметами, тим більше вона розвиває здібності до аналізу та синтезу інформації [61].

Марія Монтесорі, розробниця методики, орієнтованої на природний розвиток дитини через самостійність і свободу вибору, вважала, що дрібна моторика є важливим етапом на шляху до формування самостійної та впевненої особистості. Монтесорі переконувала, що дитина розвивається через власний досвід і практичні дії, а тому необхідно створити середовище, в якому вона могла б вільно маніпулювати предметами та вправлятися у виконанні дрібних рухів. Методика Монтесорі включає спеціальні вправи та матеріали, наприклад, шнурівки, кнопки, дрібні деталі для складання, що спонукають дітей до самостійних дій, сприяючи розвитку координації, терпіння, уважності та, головне, самодисципліни. Її підхід, що фокусується на розвитку руки, мислення та волі, є актуальним і широко використовується сьогодні в дошкільній освіті для стимулювання дрібної моторики дітей [8; 13; 31, с. 74-92].

Л. Виготський, відомий своїми дослідженнями соціального розвитку та теорією про «зону найближчого розвитку», також визнавав важливість моторики, зокрема дрібної моторики, як інструмента, що розвивається через взаємодію дитини із соціальним середовищем та дорослими. На думку Виготського, розвиток дитини значною мірою зумовлений оточенням, у якому

вона зростає, а також підтримкою дорослих, що допомагають їй долати нові моторні та когнітивні виклики. Згідно з його теорією, завдання, які дитина ще не може виконати самостійно, але здатна виконати з допомогою дорослого чи іншої більш досвідченої дитини, сприяють її розвитку найбільш ефективно. З точки зору Виготського, вправи на розвиток дрібної моторики повинні включати поступове ускладнення завдань та надання підтримки, що дозволить дитині вчитися та розширювати власні можливості, а також інтегрувати нові навички в когнітивну та соціальну сфери [7, с. 23-35; 42, с. 184-187].

Внесок Ж. Піаже, М. Монтесорі та Л. Виготського в сучасне розуміння ролі дрібної моторики в розвитку дітей молодшого дошкільного віку є значним, а їхні теорії формують основу для педагогічних підходів, що сьогодні застосовуються для стимуляції моторного та когнітивного розвитку дитини. Кожен із цих науковців вказував на різні аспекти важливості моторного розвитку, але всі вони дійшли єдиного висновку: дрібна моторика є невід'ємним елементом у формуванні здібностей до навчання, соціалізації та індивідуального самовираження дитини.

Наукові дослідження вказують, що розвиток дрібної моторики починається з перших років життя і має низку послідовних етапів. За даними психологів, на ранньому віковому етапі відбувається формування зорово-моторної координації, що є основою для розвитку точності рухів пальців та кистей рук. У дітей віком від 1 до 3 років активізується процес формування моторної координації через такі види діяльності, як маніпуляції з предметами, перебирання дрібних речей, малювання тощо. Рухи, що вимагають координації обох рук, допомагають формувати зв'язки між півкулями мозку, які важливі для когнітивного розвитку та для таких складних функцій, як мовлення та логічне мислення [26; 49].

Важливим аспектом, що висвітлюється в літературі, є позитивний вплив дрібної моторики на розвиток мовлення у дітей молодшого дошкільного віку. Встановлено, що моторика кистей рук і мовленнєві функції мають спільні зони мозкової активності. Тому вправи на розвиток дрібної моторики

опосередковано сприяють формуванню мовлення та артикуляції. Такий підхід підтверджується сучасними нейропсихологічними дослідженнями, які вказують на важливість раннього залучення дітей до рухових вправ, що передбачають дрібну моторну активність. Це особливо актуально у зв'язку з необхідністю розвитку навичок комунікації та соціальної адаптації, які залежать від рівня мовленнєвого розвитку [3, с. 106-113; 29, с. 24-29; 51, с. 647-656].

Значна частина вивченої нами психолого-педагогічної літератури присвячена дослідженню ролі гри у розвитку дрібної моторики як фундаментального компонента фізичного та когнітивного розвитку дітей молодшого дошкільного віку. Гра, яка є провідним видом діяльності дітей дошкільного віку, забезпечує оптимальні умови для освоєння нових навичок, оскільки діти відчують природне задоволення від ігрового процесу [54, с. 182-184]. Це, у свою чергу, сприяє повторюваності дій, що є критично важливим для закріплення та вдосконалення рухових навичок. Регулярна повторюваність під час гри допомагає дитині навчитися контролювати та координувати свої рухи, удосконалюючи дрібну моторику, яка включає точні рухи пальців і кистей рук.

Відомі дослідники, такі як Девід Елкінд і Джером Брунер, звертають увагу на природну активність дітей у грі, вважаючи її не лише засобом розваги, а й необхідною умовою для гармонійного розвитку рухових, когнітивних та емоційних навичок. Вони підкреслюють, що гра надає дитині можливість експериментувати, перевіряти свої сили та здатності, а також створює середовище для формування відчуття досягнень. Ігри з конструкторами, пазлами, шнурівками, пластиліном чи іншими предметами, що потребують точності та зосередженості, сприяють розвитку не лише дрібної моторики, але й просторового мислення, уважності, самодисципліни та здатності до цілеспрямованого виконання завдань. Це закладає важливі основи для майбутнього навчання дитини, адже формується стійкість до труднощів та здатність вирішувати нові задачі [56; 58].

Дослідження підкреслюють важливість участі дорослих у розвитку дрібної моторики дитини через гру, адже їх роль полягає не лише у створенні фізичного простору, але й у забезпеченні психологічної підтримки. Вихователі та батьки виступають наставниками, які сприяють формуванню мотивації дитини до нових видів діяльності, організовуючи ігри, що відповідають її віковим особливостям та рівню розвитку. Крім того, дорослі можуть підтримати дитину, навчаючи її виконувати складніші завдання та стимулюючи спроби самостійної діяльності. Це є надзвичайно важливим аспектом, оскільки забезпечує дитині відчуття безпеки та впевненості, необхідне для освоєння нових рухових і когнітивних навичок [1; 55]. Спостереження показують, що діти, які отримують підтримку від дорослих у процесі гри, розвивають упевненість у власних силах і готовність брати участь у нових активностях, що позитивно позначається на їхньому загальному розвитку.

Розвиток дрібної моторики має особливе значення у контексті підготовки дитини до навчальної діяльності. Відомо, що діти з високим рівнем розвитку дрібної моторики краще справляються із завданнями, що потребують координації та точності, наприклад, під час письма, малювання, роботи з ножицями чи підготовки до вивчення літер і цифр. Ці навички створюють основу для подальшого розвитку академічних здібностей, адже допомагають дитині зосереджуватись на завданнях і точно виконувати дрібні рухи, необхідні для письма. Дослідження підтверджують, що розвиток дрібної моторики у ранньому віці сприяє успішній адаптації дитини до шкільного середовища, формуванню її академічної успішності, а також розвитку таких важливих якостей, як цілеспрямованість, уважність і самостійність [25; 34, с. 212-119].

Отже, можна стверджувати, що *розвиток дрібної моторики* у дітей молодшого дошкільного віку є багатограним процесом, який потребує комплексного підходу та врахування індивідуальних особливостей кожної дитини. Розвиток дрібної моторики, тісно пов'язаний з розвитком

когнітивних, мовленнєвих та соціально-емоційних навичок, є важливим етапом у становленні дитини як особистості. Сучасні дослідження підкреслюють важливість гри як ефективного та природного засобу для стимуляції дрібної моторики, що відкриває можливості для гармонійного розвитку дітей молодшого дошкільного віку та їхньої підготовки до навчання.

1.2. Завдання, зміст та особливості розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку

Розвиток дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку є надзвичайно важливим завданням для педагогів і батьків, оскільки саме в цьому періоді формуються базові навички, необхідні для подальшого фізичного, когнітивного та емоційного розвитку дитини. Дрібна моторика включає точні й скоординовані рухи пальців і кистей рук, що вимагають високого рівня координації та контролю. Вона є фундаментом для освоєння таких умінь, як письмо, робота з дрібними предметами, а також сприяє формуванню самостійності в різних побутових діях, зокрема, застібанні гудзиків, шнуруванні взуття та малюванні.

Завдання з розвитку дрібної моторики для дітей молодшого дошкільного віку мають кілька ключових напрямків, кожен з яких допомагає формувати навички та якості, що є важливими для майбутнього фізичного та інтелектуального розвитку. Найголовнішим завданням є формування координації рухів, адже саме на цьому етапі закладаються основи для впевнених і точних дій. На початку це прості маніпуляції, як-от утримання предметів у руках, проте поступово вони ускладнюються й переходять у більш точні дії, такі як складання дрібних елементів, робота з конструктором або вправи зі шнурівкою [10, с. 284-286]. Таким чином, формування базових навичок координованих рухів є основою для розвитку дрібної моторики та готує дитину до більш складних дій у подальшому.

Наступний аспект - це стимулювання зорово-моторної координації, адже розвиток дрібної моторики нерозривно пов'язаний із розвитком зорової системи. У процесі виконання дій дитина вчиться контролювати свої рухи та спрямовувати їх, орієнтуючись на візуальні сигнали. Малювання чи складання конструктора потребують одночасної участі рук та зору, що дозволяє дитині тренувати здатність до координації цих двох систем. Зорово-моторна координація є важливою передумовою для навчання письма, малювання, а також інших видів діяльності, що потребують взаємодії рук і зору, тому раннє стимулювання цих навичок закладає основи для успішного навчання [38].

Ще одним важливим завданням є розвиток точності та сили рухів. Дрібна моторика включає в себе здатність до точного виконання дрібних рухів, що потребують контролю за силою стискання чи натискання. Точність та контроль за рухами рук є необхідними для таких дій, як письмо чи малювання, які потребують концентрації та витримки. Дорослі повинні надавати дитині різноманітні матеріали, такі як пластилін, глина, дрібні іграшкові деталі чи пазли, що дозволяють дитині тренувати силу, точність та впевненість у рухах, готуючи її до подальших, більш складних завдань.

Окрім того, розвиток дрібної моторики вимагає від дитини вміння концентруватися, бути терплячою і цілеспрямованою, що є ще одним важливим завданням дорослих у процесі виховання. Виконання завдань з дрібними деталями не лише розвиває моторні навички, але й сприяє формуванню посидючості, терпіння, наполегливості. Ці якості стають особливо значущими у віці 2–3 років, коли дитина стає більш самостійною і здатною до виконання завдань, що потребують зосередженості та терпіння. Вправи з дрібними деталями, як-от пазли, шнурівка чи нанизування намистин, навчають дитину завершувати завдання, розвиваючи її як моторно, так і психічно, допомагаючи їй стати більш впевненою, наполегливою та самостійною [44, с. 65-67].

З метою наочного відображення цього аспекту питання нами розроблено схему, див. рис.1.1.

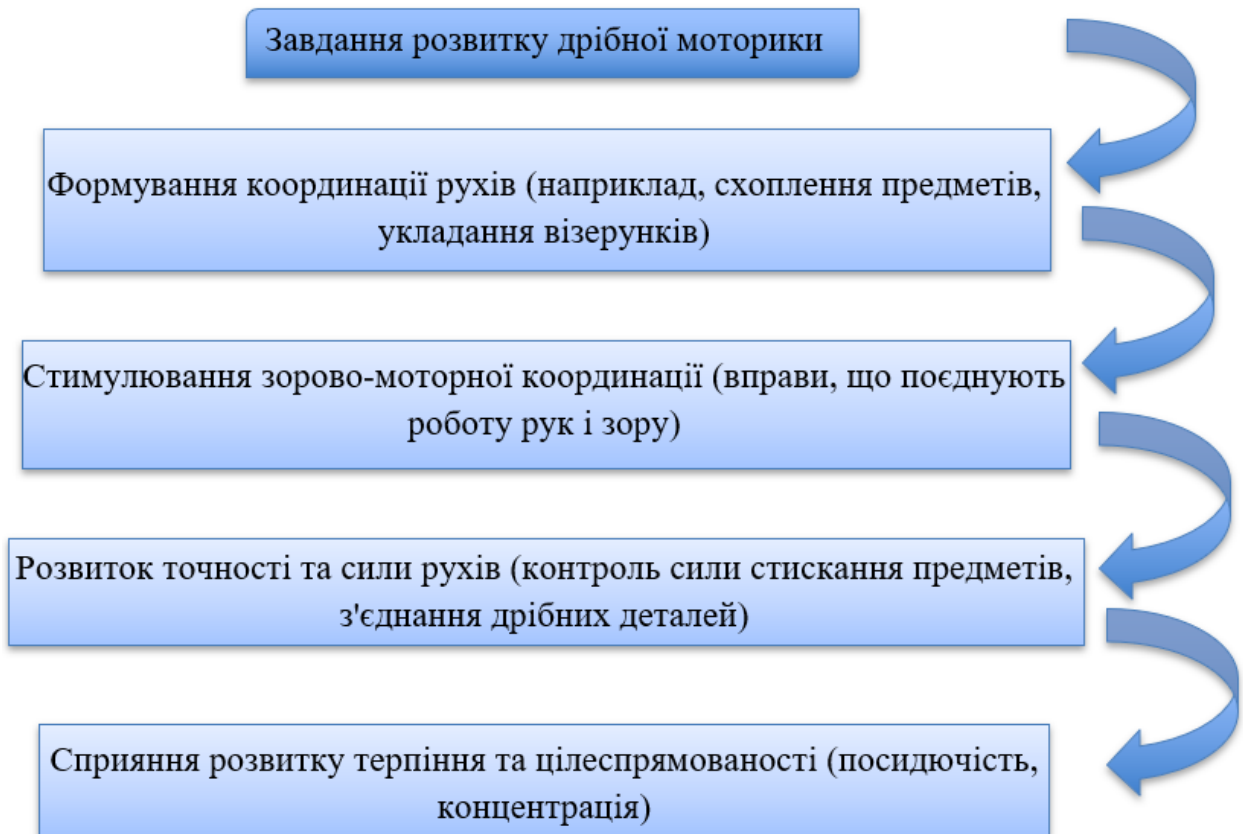


Рис. 1.1. Завдання розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку

Що стосується змісту розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку, то він включає в себе комплекс вправ і занять, спрямованих на вдосконалення рухових навичок, що стимулюють когнітивний та емоційний розвиток дитини. Ці вправи побудовані на маніпуляціях з дрібними предметами, що дозволяє дитині тренувати точність, силу та координацію рухів, а також концентрувати увагу на виконуваний дії.

Одним із найефективніших способів розвитку дрібної моторики є *ігри з пазлами та конструкторами*. Дитина, обираючи та поєднуючи елементи пазла, вчиться планувати свої дії, виявляти логічне мислення, адже для правильного розташування деталей необхідно враховувати їх форму, колір та розмір. Конструювання вимагає від дитини терпіння, послідовності й

здатності утримувати увагу на кінцевому результаті, що закладає основи для розвитку як дрібної моторики, так і когнітивних процесів [16; 18, с. 131-137].

Ще одним важливим видом занять є *маніпуляції з шнурівками та нанизування дрібних предметів*. Дитина може вправлятися у нанизуванні намистин, шнуруванні взуття або в'язанні простих вузлів. Ці дії потребують одночасної роботи обох рук, що розвиває міжпівкульну координацію та стимулює роботу обох півкуль мозку. До того ж, такі вправи допомагають дитині навчитися регулювати силу стискання, вимагають точності рухів та сприяють розвитку самоконтролю. Заняття з намистинами або шнурівками є надзвичайно ефективними для розвитку терпіння та посидючості, оскільки ці заняття вимагають від дитини чіткої послідовності дій і здатності зосереджуватись на дрібних деталях.

Також значну роль у розвитку дрібної моторики відіграє *ліплення з пластиліну чи глини*, оскільки під час роботи з цими матеріалами дитина відчуває різні текстури, що розвиває її сенсорні відчуття. Ліплення не лише дозволяє дитині працювати над точністю рухів, але й сприяє розвитку уяви, креативності, оскільки вона може створювати різноманітні форми, образи та об'єкти. Робота з пластиліном потребує додатка певної сили для його розминання, що зміцнює дрібні м'язи пальців, а також розвиває здатність до гнучкого мислення, оскільки дитина постійно адаптує свої дії для досягнення бажаного результату [24, с. 126-129; 27, с. 122-133].

Малювання та розфарбовування – ще один вид активності, що сприяє розвитку дрібної моторики і навичок точності. Коли дитина малює або розфарбовує, особливо намагаючись не виходити за межі фігури, вона вчиться контролювати свої рухи, регулювати силу натиску, що розвиває не лише м'язи пальців, але й покращує загальну координацію рук і очей. Малювання тонкими лініями вимагає високого рівня зосередженості та уваги, а це стимулює формування самоконтролю та терплячості. Крім того, вибір кольорів та створення малюнків сприяють розвитку творчих здібностей і здатності до самовираження.

З метою наочного відображення змісту розвитку дрібної моторики у дітей раннього нами розроблено схему, див. рис.1.2.



Рис. 1.2. Зміст розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку

Особливості розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку тісно пов'язані з віковими характеристиками дитини та змінами, що відбуваються на психофізіологічному рівні в цей період. У перші місяці життя дитина не володіє повноцінною координацією: її рухи хаотичні й несвідомі, здебільшого рефлексорні, і не мають чіткої спрямованості. Проте вже до 6–9 місяців дитина починає помічати свої руки, усвідомлювати їхні можливості й поступово навчається схоплювати та утримувати предмети. Цей етап можна вважати початковим у формуванні дрібної моторики, оскільки він закладає основу для майбутніх дій, що передбачають усвідомлену маніпуляцію предметами. Розвиток координації між очима та руками дозволяє дитині точніше контролювати свої рухи та починати розуміти наслідки дій [28, с. 20-31; 43, с. 149-151].

У ранньому віці дитина починає активно досліджувати навколишній світ, експериментуючи з предметами, які вона може утримати. У цей період вона вже має певний контроль над своїми рухами і прагне взаємодіяти з предметами більш активно: переміщати їх, ставити один на одного, розбирати і збирати конструкції. Це важливий етап, адже через подібні дії дитина розвиває не лише моторику, а й логічне мислення та здатність до просторового уявлення. Надання дітям доступу до творчих матеріалів, таких як фарби, пластилін чи конструктори, стимулює їхню фантазію та водночас вдосконалює координацію дрібних рухів, допомагаючи розвивати навички, необхідні для майбутнього навчання.

Молодший дошкільний вік є не менш важливим для дрібної моторики, оскільки дитина починає освоювати більш складні рухи, які вимагають підвищеного рівня координації та сили. В цей час діти вчаться виконувати дії, що вимагають одночасного контролю двох рук: застібати гудзики, користуватися столовими приборами, переливати рідину з однієї ємності в іншу. Такі завдання потребують не лише точності, але й передбачливості, що сприяє розвитку навичок самоорганізації та самостійності. У цей період розвиток дрібної моторики стає частиною підготовки до життя, адже дитина починає оволодівати базовими побутовими навичками, які додають їй незалежності та впевненості у власних силах [5; 43; 57].

Не менш важливою для розвитку дрібної моторики є підтримка дорослих, адже педагоги та батьки виступають не лише наставниками, але й прикладом для дітей. Дорослі забезпечують доступ до матеріалів, що сприяють розвитку дрібної моторики, та поступово ускладнюють завдання, щоб дитина могла вдосконалювати свої навички. Постійна мотивація і підтримка допомагають дитині розвивати терпіння та уважність, необхідні для виконання триваліших завдань. Наприклад, навіть прості вправи на перебір дрібних предметів чи складання конструктора формують у дитини не тільки навички маніпулювання дрібними об'єктами, а й здатність до зосередження, що є важливим для успішного навчання в майбутньому [1; 55].

Отже, *розвиток дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку* є комплексним процесом, що включає поступове формування координації рухів, зорово-моторної координації, точності та сили, а також розвиток таких якостей, як терпіння та цілеспрямованість. Через різноманітні вправи та ігри діти оволодівають навичками, які не тільки розвивають їхні фізичні можливості, а й закладають основи для майбутніх когнітивних досягнень і самостійності. Підтримка дорослих у вигляді створення умов для регулярних занять та мотивації допомагає дітям удосконалювати дрібну моторику, формуючи передумови для успішної соціалізації та підготовки до навчальної діяльності.

1.3. Характеристика гри як засобу розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку

Гра – це цілеспрямована діяльність, яка має для дитини цінність у самому процесі, оскільки викликає цікавість і задоволення. Вона виконує багато функцій, серед яких особливе значення мають: розвивальна, пізнавальна, соціалізуюча та емоційна функції. Кожна з них сприяє всебічному формуванню особистості дитини.

Гра є важливим і природним засобом розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку. Вона не тільки забезпечує можливості для фізичного розвитку, але й формує основи когнітивного та емоційного становлення дитини. Гра для дітей є провідною діяльністю, завдяки якій вони досліджують навколишній світ, вчаться взаємодіяти з об'єктами, людьми та розвивають власні здібності. Це робить гру надзвичайно ефективним інструментом для розвитку дрібної моторики, оскільки саме в ігровій формі дитина найохочіше виконує завдання, що потребують зосередженості та точності рухів [6, с. 3-7].

Однією з головних особливостей гри як засобу розвитку дрібної моторики є те, що дитина сприймає завдання в грі як цікаву і приємну

діяльність. Завдяки цьому вона готова багаторазово повторювати різні дії, що сприяє закріпленню та вдосконаленню моторних навичок. Для ефективного розвитку дрібної моторики через гру важливо надавати дитині різноманітні матеріали та іграшки, що стимулюють дрібні рухи пальців і кистей рук. Наприклад, ігри з конструкторами, пазлами, мозаїками дозволяють дитині тренувати координацію, точність рухів і силу стискання, оскільки в процесі гри дитина стикається з необхідністю поєднання дрібних деталей, правильно їх з'єднувати, переміщувати [32].

Не менш важливими для розвитку дрібної моторики є ігри з використанням різноманітних шнурівок, застібок, гудзиків та інших дрібних предметів. Такі вправи сприяють покращенню координації обох рук, зміцнюють м'язи пальців та підвищують їхню гнучкість. Наприклад, нанизування намистин, шнурування взуття або застібання гудзиків не тільки розвивають дрібну моторику, але й навчають дитину терпіння та зосередженості, оскільки для успішного виконання цих дій необхідні зусилля, концентрація і контроль.

Серед ефективних засобів стимуляції дрібної моторики особливе місце займають *сенсорно-розвивальні ігри*. До них відносяться *заняття з пластиліном, глиною, кінетичним піском чи тістом*, що дають дитині можливість відчутти та контролювати силу натискання, формувати і змінювати форми матеріалу. Під час таких занять дитина активно використовує дрібні м'язи пальців і кистей рук, розвиваючи силу, точність та вміння керувати своїми рухами. Крім цього, робота з пластичними матеріалами збагачує сенсорний досвід дитини, дозволяючи їй відчутти різну текстуру, температуру та форму об'єктів. Це не лише стимулює моторику, а й активізує тактильні відчуття, сприяючи кращому розумінню світу через дотик і розвитку уяви та творчого мислення [41, с. 150-153].

Ліплення та робота з пластичними матеріалами також навчають дитину концентруватися на тривалих завданнях, оскільки для досягнення бажаного результату необхідна зосередженість і терпіння. Це є цінним моментом у

процесі навчання, адже дитина поступово звикає до виконання завдань, що потребують часу та посидючості. До того ж, створення власних виробів із пластиліну чи піску, наприклад, фігурок, будиночків чи візерунків, сприяє формуванню почуття задоволення від досягнутого результату, що мотивує дитину на повторення завдань та закріплення навичок.

Ще одним надзвичайно корисним ігровим засобом для розвитку дрібної моторики є *малювання та розфарбовування*, які допомагають дитині навчитися контролювати рухи рук, регулюючи силу натискання на олівець, пензлик чи інші інструменти для малювання. Під час розфарбовування дитина тренує вміння утримуватися в межах контуру, що формує точність та акуратність рухів. Окрім того, малювання розвиває координацію між зором та рухами рук, що є необхідним для багатьох інших видів діяльності, включаючи письмо. Використання різних матеріалів - олівців, крейди, пастелі, фарб - збагачує досвід дитини, оскільки кожен матеріал вимагає іншої техніки та зусиль, забезпечуючи новий досвід та стимулюючи уяву. Такі вправи також покращують здатність до зосередження та сприяють розвитку посидючості, адже дитина вчиться завершувати малюнок чи розмальовку до кінця [11, с. 28-41; 19, с. 488-496].

Особливе значення для розвитку дрібної моторики мають *ігри з природними матеріалами*, такими як камінчики, шишки, листя, насіння. Дитина може збирати ці матеріали, сортувати їх за розміром, формою, кольором, або використовувати для викладання мозаїчних малюнків, що стимулює як моторику, так і мислення. Така діяльність розвиває навички порівняння, визначення подібності та відмінності, а також класифікації предметів, що сприяє пізнавальному розвитку. Взаємодія з природними матеріалами також збагачує тактильні відчуття, допомагаючи дитині краще розуміти особливості текстур, ваги та форми, що, в свою чергу, покращує її спостережливість та здатність концентруватися на дрібних деталях.

Підтримка дорослих у процесі розвитку дрібної моторики у дітей через гру є надзвичайно важливою складовою успішного навчання, оскільки саме

дорослі створюють відповідні умови, мотивують дитину та допомагають їй оволодіти новими навичками. Батьки та педагоги можуть організовувати ігрові заняття, які відповідають віковим потребам дитини і водночас враховують її індивідуальні особливості. Наприклад, спочатку завдання можуть бути досить простими і розрахованими на базові дії, такі як схоплення чи укладання великих деталей, проте з часом дорослі можуть ускладнювати завдання, поступово додаючи дрібніші елементи, що вимагають більшої точності та координації. Такий підхід дозволяє дитині адаптуватися до нових викликів, покращуючи моторику крок за кроком і формуючи позитивне ставлення до навчання [55, с. 179-182].

Одним із прикладів такого поступового ускладнення є *складання пазлів*. Спочатку дитині можна запропонувати великий пазл з декількох частин, які легко поєднуються між собою. Це допоможе дитині освоїти основи розпізнавання форм та відповідного з'єднання елементів, що важливо для розвитку просторового мислення та координації між зором і руками. Згодом, коли дитина навчиться легко працювати з великими деталями, можна перейти до пазлів з меншими і складнішими елементами, що вимагатимуть від дитини більше терпіння, зосередженості та точності. Така поетапність не тільки полегшує процес навчання, але й допомагає дитині поступово відчувати свої успіхи, що посилює її впевненість у власних силах і мотивує до подальшого вдосконалення [8; 33].

Іншим ефективним прикладом підтримки дорослих є *організація ігор із шнурівками чи нанизування намистин*. Спершу дитині можуть запропонувати товсті шнурки та великі намистини, що дозволяє їй освоїти основні рухи, пов'язані із координацією обох рук, з легкістю нанизуючи намистини на шнурок. Згодом, коли дитина набуде базових навичок, дорослі можуть замінити намистини на дрібніші та надати тонші шнурки, що вимагатиме більшої точності та концентрації. Таке поступове ускладнення завдань сприяє розвитку дрібних м'язів пальців, вдосконаленню зорово-моторної

координації, а також формує у дитини здатність до терпіння, послідовності й наполегливості [41, с. 150-153].

Підтримка дорослих також включає в себе *створення позитивного середовища* для навчання та гри, що має велике значення для психологічного комфорту дитини. Батьки та педагоги можуть забезпечити емоційну підтримку, яка допомагає дитині подолати можливі труднощі під час виконання завдань. Дорослий може заохочувати дитину похвалою за кожен досягнутий результат, навіть якщо це прості, базові кроки. Дитина, яка отримує позитивну підтримку, більше зацікавлена у грі, почувається впевненіше та не боїться помилятися, оскільки знає, що дорослі допоможуть і підтримають її. Це створює сприятливий ґрунт для подальшого розвитку навичок, адже дитина відчуває себе успішною, що стимулює її на нові спроби та підвищує мотивацію до навчання [36; 55].

Ще однією важливою складовою підтримки дорослих є організація регулярних занять, оскільки дрібна моторика розвивається поступово, і для досягнення результатів необхідна постійність. Педагоги та батьки можуть створити щоденні ритуали, наприклад, включати ігри на розвиток моторики у розклад дитини, забезпечуючи можливість для регулярного повторення дій, які дозволяють поступово вдосконалювати навички. Такі ритуали допомагають дитині звикнути до певного ритму і сприймати ці заняття як частину повсякденного життя, що закріплює результати навчання і дозволяє переходити до складніших завдань природним чином.

Загалом роль дорослих у підтримці та організації ігор для розвитку дрібної моторики є ключовою. Їхня допомога у виборі та організації ігор, послідовне ускладнення завдань, позитивне емоційне середовище та регулярність занять створюють оптимальні умови для формування впевненості та самостійності дитини. Завдяки поступовості та мотивації, дитина крок за кроком вдосконалює свої навички, що позитивно позначається на її загальному розвитку та готовності до подальшого навчання [38; 44, с. 65-67].

Таким чином, гра є не лише способом розваги, але й потужним педагогічним інструментом, що дозволяє розвивати дрібну моторику дитини в природній і захопливій формі. Завдяки ігровій діяльності дитина вчиться контролювати свої рухи, планувати дії, працювати з різними матеріалами, що готує її до подальших навчальних завдань. Гра як метод розвитку дрібної моторики є особливо ефективною, оскільки дозволяє поєднувати фізичну активність, пізнавальну діяльність та емоційне задоволення, що сприяє гармонійному розвитку дитини молодшого дошкільного віку.

Висновки до розділу 1

У першому розділі дипломної роботи було проведено аналіз теоретичних засад розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку, підкреслено значущість цієї сфери розвитку для гармонійного становлення особистості дитини. *Дрібна моторика* – це складова частина загального психофізіологічного розвитку, що включає точні та координовані рухи пальців і кистей рук. Вона є невід'ємним елементом когнітивного та емоційного розвитку, оскільки впливає на здатність дитини до оволодіння мовленням, письмом, а також на формування посидючості, уважності та соціальних навичок. Психолого-педагогічна література вказує на тісний зв'язок дрібної моторики з розвитком мовлення і когнітивних процесів, а також підкреслює важливість її стимуляції у дошкільному віці.

У процесі аналізу літератури було виявлено, що відомі психологи, такі як Жан Піаже, Марія Монтесорі та Лев Виготський, розглядали моторику як важливу складову пізнавального процесу і засіб розвитку самостійності та впевненості у дітей. Піаже зазначав, що рухова активність допомагає дитині пізнавати світ через практичні дії, тоді як Монтесорі розробила спеціальні матеріали для стимуляції дрібної моторики, а Виготський звертав увагу на роль соціальної взаємодії у розвитку навичок. Різноманітні підходи цих

науковців вказують на багатокомпонентність дрібної моторики, що об'єднує фізичний, когнітивний та емоційний розвиток дитини.

Завдання розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку були поділені на кілька основних аспектів. По-перше, це формування координації рухів, що включає навчання дитини скоординованим діям, таким як схоплення предметів та маніпуляції з ними. По-друге, стимулювання зорово-моторної координації, важливе для майбутнього навчання письма і малювання, а також контроль за точністю і силою рухів. Крім того, увага приділялася розвитку терпіння і цілеспрямованості, що дозволяє дитині зосереджуватися на завданнях та доводити їх до кінця. Ці аспекти формують основу для оволодіння дитиною складнішими навичками у старшому дошкільному та шкільному віці.

Було розглянуто зміст розвитку дрібної моторики, що включає різні види ігор та вправ, які стимулюють розвиток точних рухів. Зокрема, ігри з пазлами та конструкторами, маніпуляції зі шнурівками та гудзиками, ліплення з пластиліну, малювання і розфарбовування. Всі ці вправи сприяють формуванню не лише моторних навичок, а й когнітивних функцій, таких як просторове мислення, здатність до аналізу і синтезу, посидючість та наполегливість.

Розглядаючи гру як засіб розвитку дрібної моторики, було зазначено, що ігрова діяльність для дітей дошкільного віку є природною формою навчання, яка сприяє розвитку рухових навичок в умовах, що не потребують примусу чи зовнішнього контролю. Гра дозволяє дитині вільно і з цікавістю взаємодіяти з об'єктами, повторювати дії, розвиваючи таким чином моторику природним чином. Особливо важливими виявилися сенсорно-розвивальні ігри, що задіюють одночасно кілька органів чуттів і дозволяють дитині формувати сенсорні уявлення про текстуру, форму і властивості предметів. Вони стимулюють творче мислення і сприяють тактильному досвіду дитини, який стає важливим фактором у її когнітивному розвитку.

Підтримка дорослих у процесі ігрової діяльності має важливе значення для успішного розвитку дрібної моторики, оскільки саме дорослі створюють умови для поступового освоєння нових навичок, ускладнюючи завдання відповідно до досягнень дитини. Педагоги та батьки можуть організовувати ігри, які відповідають віковим особливостям дитини, забезпечуючи підтримку та мотивацію, що допомагає їй зосереджуватися на завданні і відчувати свої успіхи, а це, у свою чергу, формує позитивну самооцінку та впевненість у власних силах.

Отже, перший розділ дипломної роботи підтверджує важливість розвитку дрібної моторики для всебічного розвитку дітей молодшого дошкільного віку. Аналіз теоретичних засад показав, що дрібна моторика має складну структуру, що включає фізичний, когнітивний і емоційний розвиток, а гра є ефективним засобом для досягнення цих цілей. Поступове ускладнення завдань та підтримка дорослих сприяють формуванню важливих навичок, необхідних для майбутнього навчання та адаптації дитини у соціальному середовищі, що робить розвиток дрібної моторики пріоритетом у дошкільній педагогіці.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ГРИ

2.1. Виявлення рівнів розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку

Діагностика рівня розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку є одним із ключових етапів дослідження, оскільки саме на основі результатів цього процесу можна розробити ефективну систему роботи для її вдосконалення. Важливість діагностичних заходів обумовлена тим, що вони дозволяють визначити початковий стан моторних навичок, оцінити рівень сформованості координації рухів пальців і кистей рук, а також виявити сильні сторони та слабкі місця у руховій активності дитини. Завдяки такій діагностиці вихователі та батьки отримують змогу не лише побачити реальну картину розвитку моторних здібностей, але й розробити стратегії для їх подальшого вдосконалення.

Експериментальне дослідження здійснено в ЗДО «Ромашка» м.Кролевець Сумської області. В дослідженні взяли участь 20 дітей молодшого дошкільного віку, їх вихователі і батьки вихованців. Воно охоплювало три етапи: констатувальний, метою якого було виявлення рівнів розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) груп; формувальний – розробка та реалізація системи роботи з розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри; контрольний – виявлення динаміки в рівнях розвитку розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку після перевірки ефективності системи роботи.

Діагностика проводилася з метою отримання повної та об'єктивної інформації про рівень розвитку дрібної моторики кожної дитини. Основна

увага була зосереджена на виявленні індивідуальних особливостей рухових навичок, оцінці точності, сили та координації рухів, а також здатності дитини виконувати завдання, що вимагають зосередженості та уваги. Результати діагностики мали стати основою для розробки методичних рекомендацій та розвивальних програм, які враховуватимуть потреби та можливості кожної дитини.

Окрім оцінки поточного рівня моторного розвитку, діагностичний етап дозволяє окреслити основні напрямки подальшої корекційної роботи. Це включає як розробку індивідуальних ігрових завдань, так і створення сприятливого середовища, що стимулює дітей до активної взаємодії з предметами. Діагностика також дозволяє врахувати психологічний комфорт дитини, оскільки саме в безпечних та позитивних умовах можна досягти найкращих результатів у формуванні дрібної моторики.

Дослідження ми проводили з дотриманням усіх необхідних педагогічних, психологічних та етичних норм. Це забезпечувало достовірність, наукову обґрунтованість отриманих результатів, а також створювало комфортне середовище для дітей та їхніх батьків. Дотримання цих норм дозволяло не лише уникнути негативного впливу на психоемоційний стан дітей, але й досягти високої точності у зборі даних, необхідних для подальшого аналізу та розробки рекомендацій.

Проведення дослідження ґрунтувалося на дотриманні основних педагогічних принципів, які враховували вікові особливості дітей, їхні можливості та потреби. Усі завдання були адаптовані до рівня розвитку дітей молодшого дошкільного віку, що дозволяло забезпечити доступність і зрозумілість діяльності для кожної дитини. Використовувалися ігрові методи, які відповідали природній діяльності дітей 2–3 років. Завдяки цьому діти виконували завдання із задоволенням, не сприймаючи їх як складне чи примусове навчання.

Особлива увага приділялася організації ігрового середовища, яке відповідало педагогічним вимогам. Усі матеріали (мозаїки, пазли, шнурівки,

пластилін тощо) були не лише безпечними для дітей, але й стимулювали їхню зацікавленість, дозволяли активно включатися у виконання завдань. Педагоги дотримувалися принципу індивідуального підходу, підбираючи вправи відповідно до рівня розвитку кожної дитини, щоб уникнути перевантаження чи фрустрації.

Дотримання психологічних норм було ключовим елементом дослідження, оскільки емоційний стан дитини є важливим фактором, що впливає на якість виконання завдань і достовірність результатів. Під час дослідження створювалися максимально комфортні умови, які сприяли зниженню рівня тривожності у дітей. Всі завдання були організовані в ігровій формі, що дозволяло дітям залишатися в знайомому середовищі та природному стані. Діти працювали у групі зі своїми однолітками, що сприяло відчуттю безпеки та впевненості [36].

Особлива увага приділялася спостереженню за реакціями дітей на завдання: якщо дитина виявляла тривогу, розгубленість або відмовлялася виконувати завдання, ми одразу адаптували діяльність або надавали необхідну підтримку. Під час дослідження враховувалися індивідуальні особливості кожної дитини, включаючи її темперамент, рівень активності та схильність до спілкування. Також важливою була психологічна підтримка дітей з боку вихователів, які добре знали своїх вихованців і допомагали налаштувати їх на позитивний емоційний стан.

Також дотримання етичних норм стало невід'ємною складовою нашого дослідження. Перш за все, участь у дослідженні була добровільною, і батьки кожної дитини надавали письмову згоду на її участь. Їм було надано детальну інформацію про мету, завдання та методи дослідження, а також про те, як будуть використані отримані дані. У дослідженні дотримувалися принципу конфіденційності: особисті дані дітей та їхніх сімей не розголошувалися, а результати були представлені в узагальненій формі.

Крім того, під час організації дослідження ми керувалися принципом врахування інтересів дитини. Завдання не мали на меті перевіряти або

оцінювати дитину як особистість, а лише виявляли її поточний рівень розвитку дрібної моторики. Це дозволяло уникнути будь-якого тиску на дітей або створення ситуацій, які могли б вплинути на їхню самооцінку.

Етичні норми також поширювалися на взаємодію з вихователями та батьками. Усі учасники дослідження мали можливість задавати питання, отримувати відповіді та, за потреби, обговорювати результати. Також дослідники забезпечували прозорість усіх етапів дослідження, що сприяло формуванню довіри між усіма сторонами [14].

Педагогічні, психологічні та етичні норми, що лежали в основі проведення нашого дослідження, були взаємопов'язаними і доповнювали одна одну.

Дослідження розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку здійснювалося у кілька етапів, кожен із яких мав свою специфіку та завдання, див. табл. 2.1.

Таблиця 2.1.

Етапи дослідження поточного рівня моторного розвитку у дітей молодшого дошкільного віку

Етап	Зміст діяльності
Підготовчий етап	Підготовка інструментарію, організація ігрового середовища, інструктаж вихователів і батьків.
Основний етап	Спостереження за ігровою діяльністю, тестування дітей, анкетування дорослих.
Аналітичний етап	Аналіз даних, визначення рівнів розвитку дрібної моторики, групування результатів за встановленими критеріями.

Такий підхід дозволив нам систематично і послідовно зібрати необхідну інформацію, забезпечивши її об'єктивність та достовірність. Усі етапи були спрямовані на глибоке вивчення особливостей моторного розвитку дітей молодшого дошкільного віку, а також на створення оптимальних умов для проведення діагностики.

Підготовчий етап дослідження був спрямований на створення умов для якісного проведення діагностики. Насамперед здійснювалася підготовка інструментарію, який включав тестові завдання та анкети для збору інформації. Завдання були адаптовані до вікових особливостей дітей молодшого дошкільного віку, а анкети містили питання для вихователів і батьків, спрямовані на отримання додаткової інформації про моторний розвиток дитини у різних умовах.

Додатково було організовано спеціальне ігрове середовище, що включало матеріали для виконання завдань: мозаїки, шнурівки, гудзики, конструктори, пластилін тощо. Усі матеріали підбиралися відповідно до віку дітей, забезпечуючи безпеку, інтерес та можливість багатофункціонального використання.

На цьому етапі також було проведено інструктаж для вихователів та батьків, щоб вони розуміли завдання дослідження та сприяли створенню комфортної атмосфери для дітей. Важливою частиною підготовки було налаштування дітей на позитивний ігровий процес, що знижувало рівень тривожності й підвищувало мотивацію до участі в завданнях.

Основний етап був присвячений збору даних через спостереження за дітьми під час їхньої природної ігрової діяльності, тестування та анкетування дорослих. Увага зосереджувалася на тому, щоб процес діагностики проходив у комфортних для дітей умовах. Для цього завдання виконувалися у знайомому середовищі, а самі вправи подавалися у формі гри. Такий підхід сприяв збереженню природної поведінки дітей, що дозволяло отримати максимально об'єктивні результати.

Під час основного етапу нашого дослідження велика увага приділялася динаміці виконання завдань. Важливо було не лише оцінити результат, а й простежити, як дитина виконує вправи, чи виникають у неї труднощі, як вона реагує на нові завдання, чи потребує допомоги від дорослих. Ці спостереження доповнювалися даними, отриманими з анкет вихователів і батьків, що забезпечувало всебічність аналізу.

Завершальний етап був присвячений обробці та аналізу зібраних даних. Інформація, отримана під час спостереження, тестування та анкетування, була систематизована і згрупована за трьома рівнями розвитку дрібної моторики: високий, середній та низький.

Високий рівень діагностувався у дітей, які виконували завдання точно, проявляли ініціативу, креативність та не потребували додаткової допомоги.

Середній рівень відзначався наявністю певних труднощів у виконанні завдань, проте за умови підтримки дорослих дитина могла успішно завершити вправи.

Низький рівень характеризувався суттєвими труднощами, відсутністю послідовності дій, необхідністю постійного втручання дорослих або незавершенням завдань.

Результати аналізу дозволили створити комплексну картину рівня розвитку дрібної моторики у вибірці дітей та виділити ключові аспекти, які потребують вдосконалення. Аналітичний етап також забезпечив основу для формулювання висновків та рекомендацій, спрямованих на подальший розвиток моторних навичок через систему розвивальних ігор та вправ.

Для досягнення поставленої мети нашого дослідження було використано *метод спостереження* за ігровою діяльністю дітей, який є одним із найбільш інформативних і ефективних у роботі з дітьми молодшого дошкільного віку, протокол спостереження відображено у Додатку А.

Цей метод дозволяє вивчати природну поведінку дитини в комфортних для неї умовах, коли вона зайнята звичною діяльністю. У контексті дослідження розвитку дрібної моторики спостереження стало ключовим засобом для збору первинних даних, оскільки саме гра є провідною діяльністю дітей 4 років, через яку вони пізнають світ і розвивають свої навички.

Під час спостереження аналізувалися рухові дії дітей, які вони виконували в процесі гри. Особлива увага приділялася маніпуляціям з іграшками та дрібними предметами, які сприяли розвитку координації рухів пальців і кистей рук. Наприклад, спостереження включало аналіз дій дітей із

мозаїками, шнурівками, пластиліном, пазлами та іншими предметами, що вимагають точності і координації. Уважно оцінювалося, як дитина утримує об'єкти, наскільки точно вона виконує рухи, чи здатна контролювати силу натискання і чи проявляє ініціативу в процесі гри.

Ми аналізували під час спостереження рівні зацікавленості дітей у виконанні завдань. Враховувалося, наскільки активно діти долучаються до ігрового процесу, чи проявляють вони цікавість до нових іграшок або завдань, а також як швидко втрачають інтерес. Це дозволило не лише оцінити моторні навички, але й зробити висновки про здатність дітей концентруватися, їхню посидючість і рівень самостійності.

Важливим аспектом спостереження було вивчення використання пальців і кистей рук у різних типах ігор. Наприклад, під час складання мозаїки досліджувалася здатність дитини точно вставляти дрібні деталі в потрібні місця, що вимагало координації рухів і зорово-моторного контролю. У процесі роботи з шнурівками оцінювалася здатність дитини маніпулювати шнурком обома руками, що свідчило про розвиток синхронної роботи рук. Аналізувалися також дії з пластиліном чи кінетичним піском, які дозволяли виявити, наскільки розвинені у дитини сенсорні навички, пов'язані з відчуттям текстури і форми матеріалу.

Спостереження проводилося у звичному для дітей середовищі - у межах ясельної групи дитячого садочка. Це дало змогу знизити рівень тривожності дітей та забезпечити природність їхньої поведінки. Педагоги та дослідники спостерігали за дітьми під час їхньої щоденної діяльності, не втручаючись у процес, що дозволило отримати об'єктивну інформацію про поточний рівень розвитку дрібної моторики.

Ще одним важливим аспектом було врахування динаміки виконання завдань у процесі гри. Зокрема, дослідники спостерігали, як діти адаптуються до нових завдань, чи здатні вони самостійно вирішувати ігрові задачі або потребують допомоги дорослих. Це дозволило зробити висновки про ступінь

сформованості навичок саморегуляції та самостійності, які є важливими для подальшого розвитку дитини.

Отже, метод спостереження за ігровою діяльністю забезпечив багатовимірний аналіз рівня розвитку дрібної моторики у дітей. Його використання дозволило нам виявити сильні та слабкі сторони в координації рухів, точності та зорово-моторній взаємодії, що є основою для розробки рекомендацій щодо подальшого вдосконалення цих навичок.

Також під час нашого дослідження ми провели *тестування*, спрямоване на оцінку здатності дітей виконувати конкретні завдання, що потребують розвитку дрібної моторики. Цей метод дозволив отримати детальні дані про рівень розвитку координації рухів пальців і кистей рук, точність і силу рухів, а також здатність дітей концентруватися та виконувати завдання за інструкцією. Враховуючи вік нашої вибірки завдання були адаптовані до їхніх фізичних і когнітивних можливостей, що забезпечувало комфортність тестування та об'єктивність результатів.

Тестування проводилося за допомогою складання *мозаїки*. Дітям пропонували прості малюнки або візерунки, які необхідно було скласти за допомогою мозаїчних елементів. Це завдання дозволило оцінити точність рухів, координацію рук і здатність до виконання інструкцій. Додатково аналізувалася концентрація уваги дитини, адже для успішного складання мозаїки потрібно було не лише діяти точно, але й дотримуватися послідовності. У процесі тестування спостерігалось, як дитина утримує дрібні елементи, чи здатна вона правильно поєднувати деталі та завершувати завдання до кінця. Ця вправа також допомогла оцінити терпіння та посидючість, що є важливими компонентами успішного розвитку дрібної моторики.

Наступним завданням було *сортування дрібних предметів*. Для цього дітям надавали набір різнокольорових намистин або гудзиків, які потрібно було розсортувати за кольором чи розміром. Це завдання вимагало від дитини точності рухів і зорово-моторної координації, а також а також здатності

дотримуватися заданої послідовності дій. Завдяки такій вправі дослідники могли оцінити, наскільки дитина здатна контролювати свої руки та пальці під час роботи з дрібними предметами. Крім того, це завдання розвивало уважність і здатність до аналізу, оскільки діти навчалися помічати різницю між предметами і сортувати їх відповідно до заданого критерію.

Ще одним важливим завданням стало виконання *маніпуляцій з іграшками*. Ця вправа включала застібання гудзиків, шнурування, відкривання і закривання кришок контейнерів. Такі завдання дозволили оцінити здатність дітей до контролю рухів, силу стискання та координацію обох рук. Наприклад, під час застібання гудзиків аналізувалася точність дій, здатність правильно поєднувати елементи, а також швидкість виконання завдання. Шнурування, у свою чергу, вимагало від дитини злагодженої роботи обох рук, що є важливим показником розвитку зорово-моторної координації.

Додатково було проведено тест на *нанизування предметів на шнурок*. Дітям пропонували намистини різного розміру, які потрібно було нанизати на шнурок. Це завдання дозволило оцінити точність рухів, здатність дитини контролювати пальці та взаємодіяти з дрібними деталями. Крім того, дослідники спостерігали, як дитина розподіляє зусилля між руками, чи здатна вона зосередитися на завданні та завершити його. Завдання розвивало терпіння і стимулювало дрібні м'язи пальців, що є ключовим у формуванні навичок дрібної моторики.

Ще одним цікавим завданням стало робота з пластиліном. Дітям пропонували створити прості фігури або форми, наприклад, кульки, ковбаски чи візерунки. Це завдання дало змогу оцінити не лише здатність дитини контролювати силу натискання та формувати об'єкти, але й активність дрібних м'язів пальців і кистей рук. Ліплення також стимулювало сенсорні відчуття, адже діти мали змогу відчути текстуру пластиліну, його пластичність і опір.

Для оцінки результатів тестування рівня розвитку дрібної моторики було розроблено чіткі *критерії*, які дозволили систематизувати й

проаналізувати отримані дані (табл. 2.2). Кожне завдання, що проводилося в межах тестування, було спрямоване на оцінку окремих аспектів моторного розвитку дитини. Відповідно до цих критеріїв, результати аналізувалися і класифікувалися за трьома рівнями: високим, середнім та низьким, що дало змогу створити повну картину поточного стану моторики у дітей молодшого дошкільного віку.

Таблиця 2.2

Критерії, показники та рівні розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку

№	Критерій оцінки	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
1.	Точність виконання рухів	Дитина виконує дії точно, впевнено, самостійно (напр., поєднує деталі, сортує).	Допускає незначні помилки, які може частково виправити. Рухи іноді незграбні.	Суттєві труднощі у виконанні дій, часті помилки, нездатність завершити завдання.
2.	Координація рухів	Рухи обох рук синхронізовані та узгоджені з візуальним сприйняттям.	Спостерігається певна нерівномірність рухів, потрібна додаткова увага для їх узгодження.	Значні труднощі в узгодженні дій обох рук (напр., шнурування, нанизування).
3.	Контроль рухів	Впевнено регулює силу натискання (пластилін), легко маніпулює предметами.	Контроль сили нестабільний, може потребувати зусиль для виконання складних маніпуляцій.	Нездатність контролювати силу, часто втрачає предмети, дії слабкі.

Продовження таблиці 2.2

4.	Самостійність	Виконує завдання повністю самостійно, проявляє ініціативу.	Виконує завдання, але потребує мінімальних підказок чи заохочення дорослого.	Потребує постійної допомоги дорослого, демонструє залежність від підтримки.
5.	Концентрація/ Наполегливість	Працює тривалий час, доводить завдання до кінця, долає труднощі.	Може періодично відволікатися, але повертається до роботи. Наполегливість нестабільна.	Швидка втрата інтересу, відмова від завдання при виникненні перших труднощів.

Першим критерієм, який використовувався для оцінки, була **точність виконання завдання**. Оцінювалася здатність дитини виконувати дії без помилок, наприклад, правильно поєднувати деталі мозаїки чи сортувати дрібні предмети за кольором або розміром. Точність рухів є ключовою складовою дрібної моторики, оскільки вона свідчить про сформованість контролю над рухами пальців і кистей рук.

Другим критерієм була **координація рухів**. У процесі тестування враховувалася здатність дитини синхронізувати дії обох рук і узгоджувати їх із візуальним сприйняттям. Це особливо важливо під час завдань, таких як нанизування намистин на шнурок чи маніпуляції зі шнурівками, де від дитини вимагалася злагоджена робота рук та очей.

Ще одним важливим критерієм став **контроль рухів**. Аналізувалося, чи здатна дитина регулювати силу натискання під час роботи з матеріалами, наприклад, пластиліном, або під час відкривання і закривання контейнерів. Контроль сили свідчить про зрілість дрібних м'язів пальців і кистей рук, що є важливою передумовою для формування інших моторних навичок.

Крім того, враховувалася *швидкість виконання завдання*. Важливим було те, наскільки швидко дитина справляється із завданням, не втрачаючи при цьому точності. Цей критерій дозволив оцінити здатність дітей працювати в розумні часові межі без зайвих пауз чи вагань.

Самостійність виконання завдань також була ключовим аспектом нашої оцінки. Визначалася здатність дитини самостійно виконувати завдання чи необхідність постійної допомоги з боку дорослих. Цей критерій дозволив оцінити рівень незалежності дитини, що є важливим показником її готовності до більш складних дій.

На основі зазначених критеріїв нами було визначено три рівні розвитку дрібної моторики.

Високий рівень характеризувався тим, що дитина виконувала завдання точно, швидко і самостійно. Її рухи були впевненими і контрольованими, а концентрація уваги дозволяла доводити завдання до кінця без відволікань. Дитина також проявляла ініціативу, використовуючи правильні прийоми і демонструючи креативність.

Середній рівень свідчив про те, що дитина була здатна виконати завдання, але з певними труднощами. Точність і координація рухів були помітно нижчими, ніж на високому рівні, іноді спостерігалася незграбність або потреба у підказках дорослих. Дитина могла робити невеликі помилки, які частково виправляла за допомогою вихователя. Наполегливість була нестабільною: дитина могла відволікатися або припиняти виконання завдання при виникненні складнощів.

На *низькому рівні* дитина мала значні труднощі під час виконання завдань або взагалі не завершувала їх. Координація рухів була слабкою, а пальці та кисті рук діяли незграбно. Дитина часто втрачала предмети з рук або не могла виконати необхідні маніпуляції. Для виконання навіть простих завдань вона потребувала постійної допомоги дорослих, а її концентрація уваги була низькою, що призводило до швидкої втрати інтересу до завдання.

Таким чином, розробка чітких критеріїв та рівнів оцінки дозволила отримати всебічну і деталізовану картину розвитку дрібної моторики у дітей. Це забезпечило об'єктивність результатів і створило основу для подальшої розробки методичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення моторних навичок.

Також під час дослідження ми провели анкетування вихователів та батьків, воно стало важливим компонентом дослідження, оскільки дозволило отримати додаткову інформацію про поведінку дитини, її моторні навички та взаємодію з предметами у повсякденному житті. Анкети були спрямовані на вивчення рівня самостійності дітей, їхніх улюблених ігор, типових занять і труднощів, з якими вони стикаються. Такий підхід дав змогу доповнити результати спостереження й тестування об'єктивними даними, зібраними дорослими, які постійно взаємодіють із дитиною.

Основна увага під час анкетування приділялася вивченню того, як діти використовують свої рухові навички у різних контекстах. Для цього у запитаннях анкети акцентувалися на таких аспектах:

– *повсякденні дії*. Аналізувалися навички застібання гудзиків, зав'язування шнурків, тримання ложки чи виделки під час їжі, користування олівцем або пензликом. Ці завдання є показовими для оцінки розвитку дрібної моторики, оскільки вимагають від дитини точності та координації рухів. Батьки та вихователі оцінювали, наскільки самостійно діти виконують такі дії та чи виникають у них труднощі;

– *улюблені ігри та іграшки*. Цей блок питань був присвячений тому, які іграшки дитина обирає для гри та як вона з ними взаємодіє. Зокрема, досліджувалося, чи любить дитина грати з конструкторами, мозаїкою, шнурівками, ліпити з пластиліну або працювати з кінетичним піском. Такі дані дозволяли зрозуміти, наскільки добре розвинена її дрібна моторика, адже саме взаємодія з дрібними предметами є показником сформованості відповідних навичок;

– *рівень самостійності*. Аналізувалося, наскільки дитина здатна самостійно виконувати завдання, що вимагають дрібної моторики. Наприклад, чи може вона самостійно складати пазли, будувати з конструктора або завершувати прості аплікації. Крім цього, враховувалася потреба дитини у допомозі дорослих під час виконання цих дій;

– *труднощі у виконанні завдань*. Цей блок питань був присвячений виявленню труднощів, які виникають у дітей під час маніпуляцій із дрібними предметами. Вихователі та батьки зазначали, чи дитина стикається з проблемами у застібанні гудзиків, утриманні ложки чи олівця, чи швидко втомлюється під час виконання тривалих завдань, таких як малювання чи сортування предметів.

Також нами було визначено декілька основних критеріїв дослідження за допомогою анкетування дорослих. Одним із основних критеріїв, які ми досліджували через анкетування, була частота виконання дій, що вимагають дрібної моторики. У запитаннях акцент робився на тому, як часто дитина займається такими видами діяльності, як ігри-вкладиші, складання мозаїки, нанизування намистин чи ліплення з пластиліну. Частота цих дій є важливим показником, оскільки регулярне виконання вправ, спрямованих на розвиток дрібних рухів, сприяє поступовому вдосконаленню моторних навичок.

Ще одним важливим критерієм, який аналізувався в анкетах, була самостійність виконання завдань. У цьому контексті ми намагалися з'ясувати, наскільки дитина здатна справлятися з побутовими чи ігровими завданнями без сторонньої допомоги. Наприклад, чи може вона самостійно скласти пазли, застібнути гудзики, користуватися ложкою чи виделкою під час їжі. Цей показник важливий для оцінки рівня незалежності дитини, що є ключовим етапом у її соціальному та моторному розвитку.

Також значна увага приділялася рівню інтересу до завдань, які вимагають роботи пальців і кистей рук. У запитаннях аналізувалося, чи дитина із задоволенням займається такими видами діяльності, як складання конструктора, сортування дрібних предметів чи малювання. Рівень

зацікавленості є критичним, адже він впливає на мотивацію дитини та її готовність повторювати дії, що сприяє закріпленню навичок.

Наступним критерієм стала складність завдань для дитини. Ми з'ясували, які завдання дитина виконує із задоволенням, а які викликають у неї труднощі. Це дозволило зрозуміти, наскільки завдання відповідають її віковим і моторним можливостям. Наприклад, якщо дитина легко складає мозаїку з великих деталей, але стикається з труднощами при роботі з дрібними елементами, це свідчить про необхідність поступового ускладнення вправ для розвитку її навичок.

Важливим критерієм була здатність дитини долати труднощі. Анкети допомогли виявити, як дитина реагує на складні завдання: чи намагається вона довести їх до кінця, проявляючи терпіння та наполегливість, чи, навпаки, швидко втрачає інтерес і потребує постійного заохочення. Цей аспект є важливим для оцінки психологічної готовності дитини до навчання та її здатності концентруватися на тривалих завданнях.

Анкети були складені у доступній формі, з використанням простих і чітких запитань, що дозволило батькам і вихователям легко зрозуміти та надати вичерпні відповіді (Додаток В, Додаток Г). Кожне запитання було спрямоване на отримання якісної інформації, яка могла б доповнити результати спостереження і тестування. У процесі аналізу відповідей враховувалися не лише індивідуальні особливості дитини, але й умови, в яких вона живе і навчається: її поведінка вдома, у дитячому садочку та під час спільних ігор із однолітками.

Результати анкетування стали важливим інструментом для створення повної картини розвитку дрібної моторики. Вони дозволили виявити сильні сторони дітей, а також аспекти, які потребують подальшої роботи. Результати, які ми отримали під час спостереження за ігровою діяльністю дітей в КГ та ЕГ на констатувальному етапі відображено на рис. 2.1., 2.2.

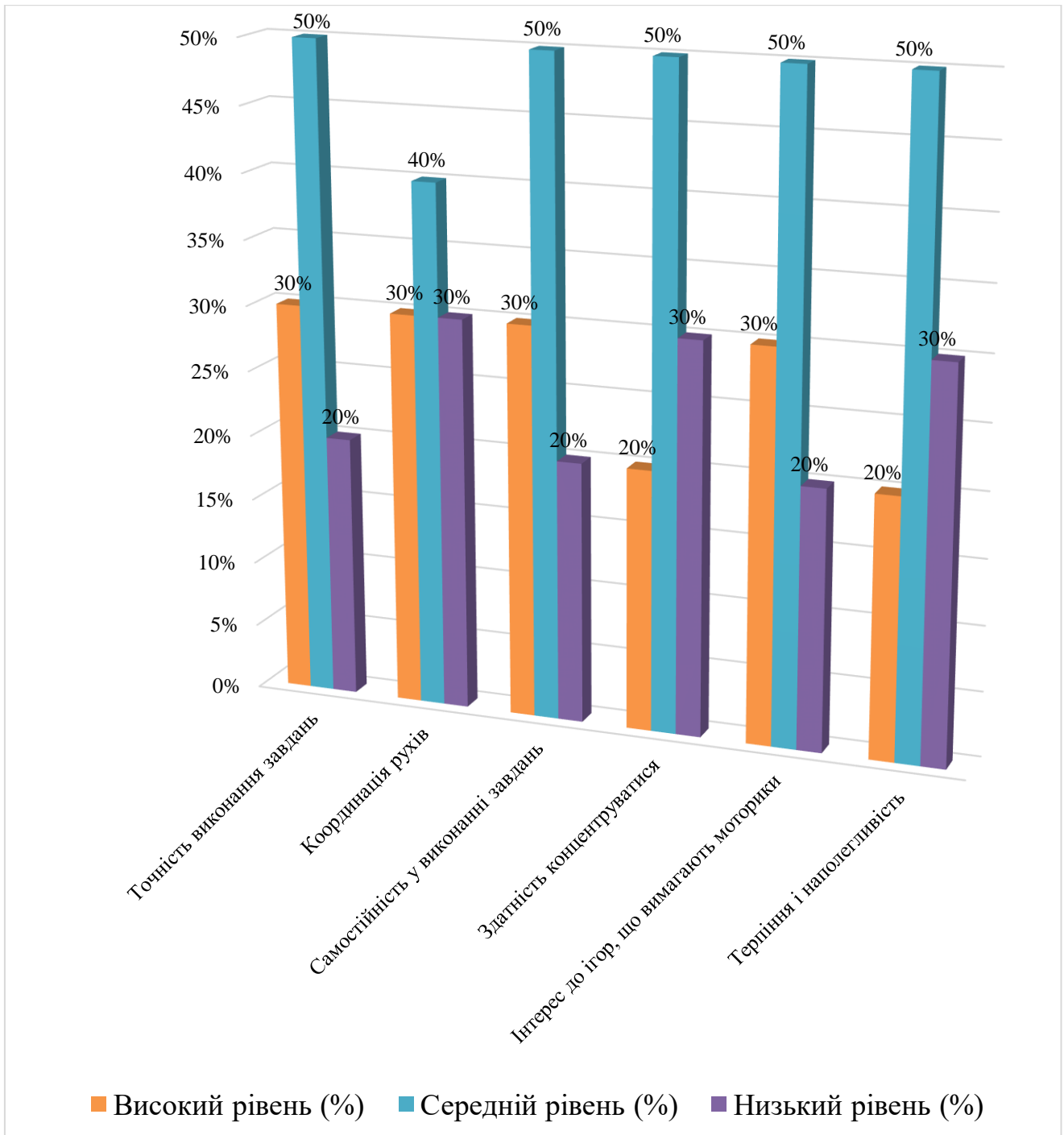


Рис. 2.1 Результати спостереження за ігровою діяльністю дітей молодшого дошкільного віку в ЕГ на констатувальному етапі

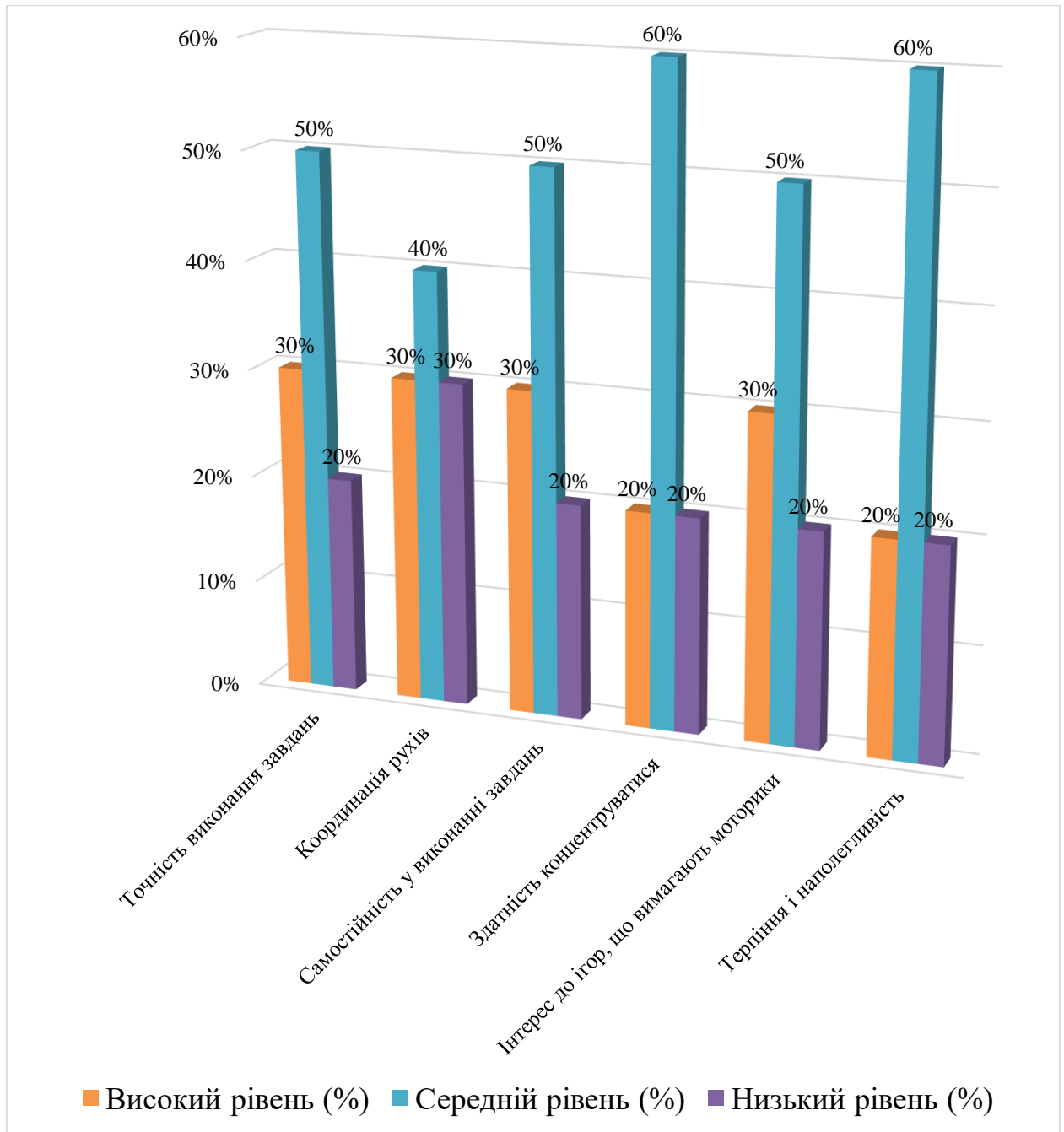


Рис. 2.2 Результати спостереження за ігровою діяльністю дітей молодшого дошкільного віку в КГ на констатувальному етапі

Результати спостереження за ігровою діяльністю дітей ЕГ та КГ на констатувальному етапі засвідчили, що розвиток дрібної моторики у більшості вихованців перебуває переважно на середньому рівні, однак за окремими показниками простежуються труднощі.

Зокрема, точність виконання завдань у 30% дітей ЕГ відповідала високому рівню, що свідчить про достатньо сформовані моторні навички. Водночас у 50% дітей ЕГ було зафіксовано середній рівень, який проявлявся в незграбності рухів або потребі у додатковій зосередженості. Низький рівень точності спостерігався у 20% дітей ЕГ, що вказує на наявність суттєвих труднощів у виконанні дрібних рухових дій.

Подібна ситуація спостерігалася і щодо координації рухів. Високий рівень було виявлено у 30% дітей ЕГ, які демонстрували узгоджену роботу рук та зорово-рухову координацію. У 40% дітей координація рухів перебувала на середньому рівні, що проявлялося в нестабільності або нерівномірності рухів. Низький рівень координації зафіксовано у 30% дітей.

Самостійність у виконанні завдань у ЕГ була добре сформована лише у 30% дітей. Більшість вихованців (50%) потребували періодичної допомоги або підказок з боку дорослого, а у 20% дітей спостерігалася значна залежність від допомоги, що свідчить про низький рівень самостійності.

Аналіз здатності концентруватися показав, що лише 20% дітей ЕГ могли утримувати увагу протягом усього виконання завдання. Переважна частина вибірки (50%) мала середній рівень концентрації, періодично відволікаючись, але повертаючись до діяльності. У 30% дітей концентрація уваги була низькою, що проявлялося у швидкій втраті інтересу та припиненні гри.

Показник інтересу до ігор, що вимагають розвитку дрібної моторики, виявився відносно кращим: 30% дітей ЕГ демонстрували високий рівень зацікавленості, активно взаємодіючи з ігровими матеріалами. Середній рівень інтересу було зафіксовано у 50% дітей, тоді як 20% вихованців виявляли низьку мотивацію до таких видів діяльності.

Разом із тим, терпіння та наполегливість залишалися проблемними характеристиками для частини дітей ЕГ. Високий рівень наполегливості спостерігався лише у 20% дітей, половина вибірки (50%) демонструвала середній рівень, а у 30% дітей було зафіксовано низький рівень, що

проявлялося у швидкій відмові від виконання завдань у разі виникнення труднощів.

На відміну від експериментальної групи, результати спостереження за дітьми контрольної групи засвідчили дещо кращі показники розвитку дрібної моторики за деякими досліджуваними критеріями. Зокрема, у КГ спостерігається зростання частки дітей з середнім рівнем здатності концентруватися (60%), терпіння і наполегливості (60%).

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок, що в обох групах переважає середній рівень розвитку дрібної моторики, однак у експериментальній групі показники є дещо нижчими, а кількість дітей з низьким рівнем за окремими параметрами – більшою. Отримані дані підтверджують необхідність цілеспрямованої організації ігрової діяльності, спрямованої на розвиток дрібної моторики, концентрації уваги, наполегливості та самостійності дітей молодшого дошкільного віку.

Результати, які ми отримали під час тестування дітей, відображено на рис. 2.3., 2.4.

Аналіз результатів за критерієм «точність (мозаїка)» показав, що в експериментальній групі високого рівня досягли 30% дітей, тоді як у контрольній групі цей показник також становить 30%. Діти ЕГ демонстрували вміння складати мозаїку точно, впевнено та без помилок. Середній рівень було зафіксовано у 40% дітей ЕГ та 50% дітей КГ, які виконували завдання з незначними труднощами. Низький рівень спостерігався у 30% дітей ЕГ та 20%, однак у експериментальній групі помилки були більш стійкими та потребували постійної допомоги дорослого.

За показником самостійності в експериментальній та контрольній групах по 30% дітей виконували завдання повністю самостійно. Середній рівень самостійності виявлено у 50% дітей ЕГ та КГ, які інколи потребували підказок. Низький рівень спостерігався у 20% дітей ЕГ та КГ.

Під час виконання завдань на сортування було оцінено точність та зорово-моторну координацію. У експериментальній контрольній групах

високий рівень точності продемонстрували по 40% дітей. Середній рівень зафіксовано у 40% дітей ЕГ та КГ, а низький – у 20% дітей ЕГ та ЕГ.

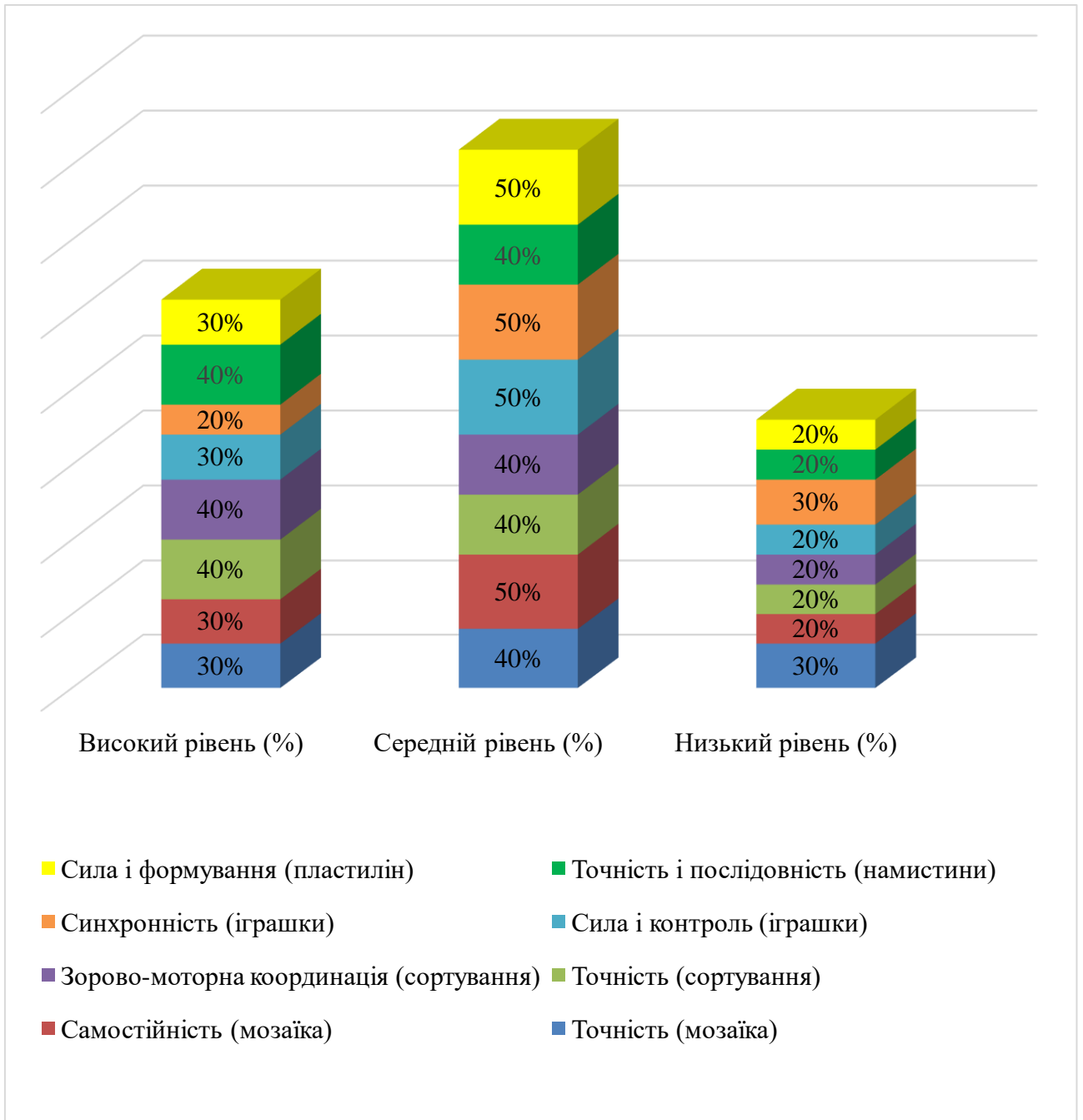


Рис. 2.3. Результати тестування дітей молодшого дошкільного віку в ЕГ на констатувальному етапі

Зорово-моторна координація була сформована на високому рівні у 40% дітей ЕГ та 30% дітей КГ, які чітко узгоджували рухи рук із зоровим

сприйняттям. Середній рівень отримали 40% дітей ЕГ та 50% дітей КГ, а 20% дітей ЕГ та КГ мали виражені труднощі в координації рухів.

Завдання на застібання гудзиків і шнурування виявилися складнішими. В експериментальній та контрольній групах по 30% дітей досягли високого рівня розвитку сили та контролю рухів. 50% дітей ЕГ та КГ мали середній рівень, а 20% дітей – низький.

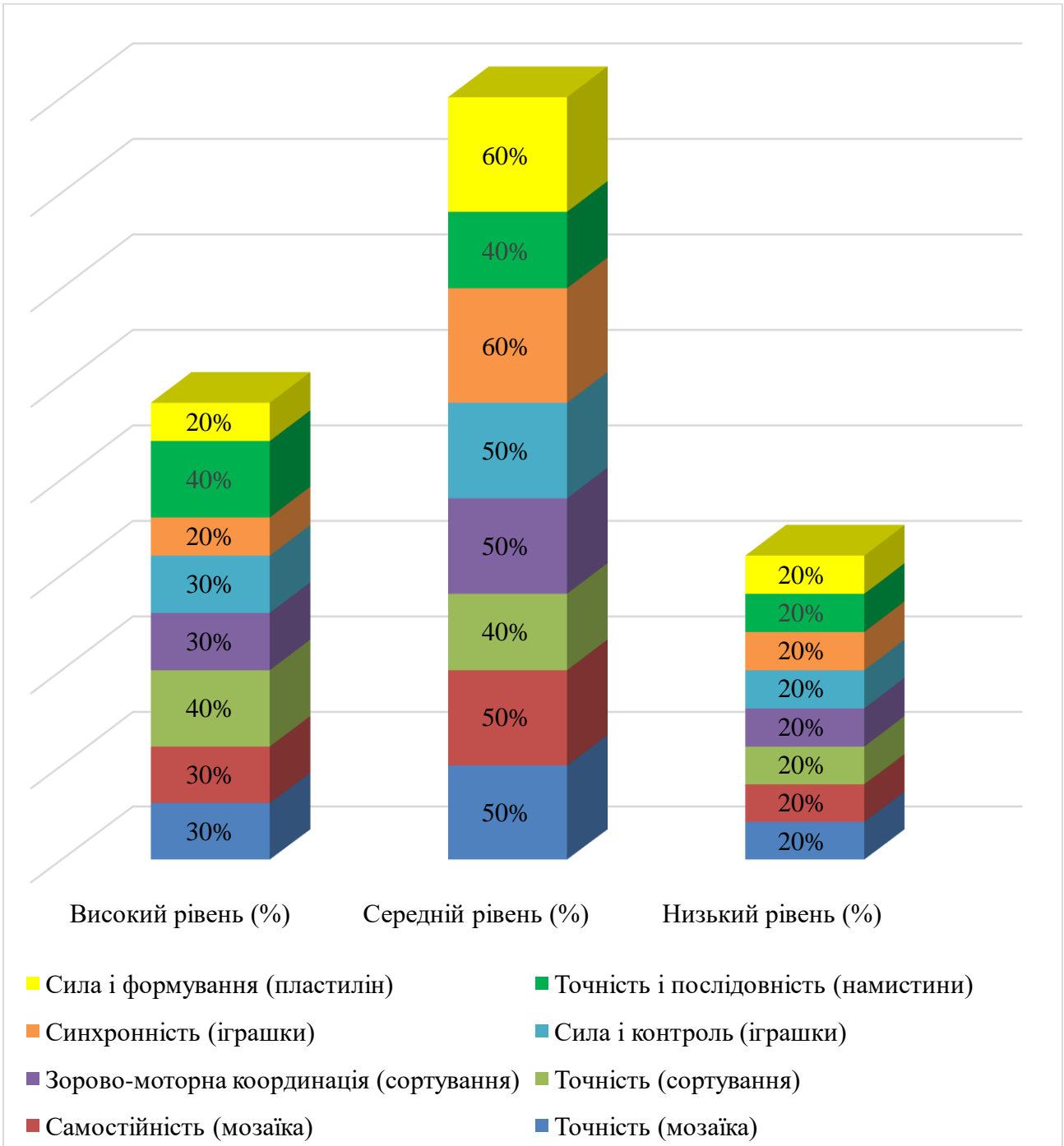


Рис. 2.4. Результати тестування дітей молодшого дошкільного віку в КГ на констатувальному етапі

Синхронність роботи рук у 20% дітей ЕГ та КГ відповідала високому рівню, у 50% ЕГ та 60% КГ – середньому. У 30% дітей ЕГ спостерігалися значні труднощі з узгодженістю рухів обох рук, а у КГ у 20%.

Під час виконання завдання на нанизування намистин по 40% дітей експериментальної та контрольної груп показали високий рівень точності та послідовності дій. Середній рівень продемонстрували по 40% дітей ЕГ та КГ, а по 20% дітей ЕГ та КГ не змогли завершити завдання або виконували його з суттєвими помилками.

Робота з пластиліном засвідчила, що 30% дітей ЕГ та 20% КГ досягли високого рівня, впевнено контролюючи силу натискання та форму виробів. 50% дітей ЕГ та 60% дітей КГ мали середній рівень, тоді як 20% дітей ЕГ та КГ, зазнавали значних труднощів навіть у виконанні простих завдань, таких як створення кульок чи ковбасок.

Загалом результати тестування свідчать, що більшість дітей мають середній рівень розвитку дрібної моторики, демонструючи помірну точність, самостійність і координацію рухів. Найкращі результати спостерігалися у завданнях із сортування дрібних предметів, де діти проявляли точність і зорово-моторну координацію. Найбільші труднощі виникали у завданнях, що вимагали сили стискання, синхронності роботи рук та формування складних рухів, як-от маніпуляції з іграшками та нанизування намистин. Отримані результати дозволяють окреслити напрями для вдосконалення моторних навичок, зокрема через спеціальні ігрові завдання, спрямовані на розвиток сили, точності та координації рухів.

Результати анкетування вихователів, які ми отримали під час нашого дослідження відображено на рис. 2.5.

Аналіз анкет вихователів дозволяє зробити наступні висновки:

1. Самостійність у виконанні повсякденних завдань була на високому рівні у 30% дітей, які могли самостійно справлятися із такими діями, як застібання гудзиків, тримання столових приборів або малювання без сторонньої допомоги. 50% дітей демонструвала середній рівень, виконуючи

більшість дій самостійно, але потребуючи незначної підтримки дорослих. У 20% дітей спостерігався низький рівень самостійності, що свідчило про їхню залежність від допомоги вихователя у повсякденних завданнях.

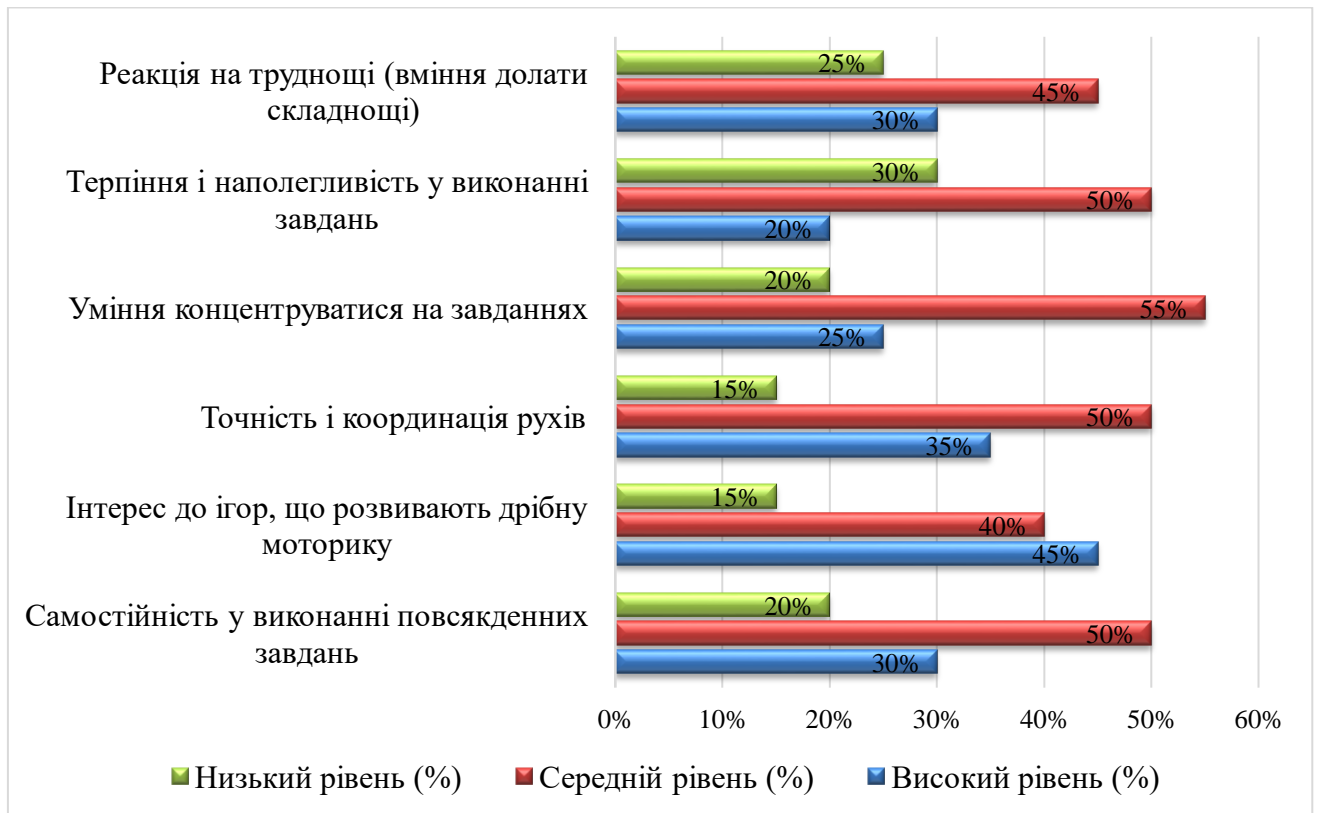


Рис. 2.5 Результати анкетування вихователів закладу дошкільної освіти

2. Інтерес до ігор, що розвивають дрібну моторику, був добре розвинений у 45% дітей. Ці діти із задоволенням обирали завдання, пов'язані зі складанням мозаїки, ліпленням із пластиліну або нанизуванням намистин. Ще 40% демонстрували середній рівень інтересу, активно залучаючись до ігор, але іноді швидко втрачали увагу чи зацікавленість. 15% дітей проявляли низький рівень інтересу до подібних видів діяльності, уникаючи завдань, що вимагали тонких рухів пальців.

3. Точність і координація рухів у 35% дітей була на високому рівні: вони успішно виконували завдання, що потребують злагоджених і точних рухів. Середній рівень координації мав 50% дітей, які могли справлятися із завданнями з певними труднощами, але все ж виконували їх. У 15% дітей

спостерігалася низька точність і координація, що проявлялося у частих помилках або нездатності завершити завдання.

4. Уміння концентруватися на завданнях виявилось середньою за рівнем розвиненості навичкою у більшості дітей 55%. Ці діти могли утримувати увагу протягом певного часу, але часто відволікалися на інші подразники. 25% дітей мали високу здатність до концентрації, що дозволяло їм працювати над завданням тривалий час без втрати уваги. У 20% дітей концентрація була на низькому рівні, вони швидко припиняли виконання завдань або зовсім не могли завершити роботу.

5. Терпіння і наполегливість у виконанні завдань були найслабшими аспектами серед досліджуваних критеріїв. 20% дітей демонстрували високу наполегливість, докладаючи зусиль навіть при виникненні труднощів. 50% дітей мали середній рівень, працюючи над завданням за умови підтримки чи заохочення вихователя. У 30% дітей було зафіксовано низький рівень терпіння: вони швидко відмовлялися від виконання завдання при перших труднощах.

6. Реакція на труднощі та здатність долати складнощі була добре розвинена у 30% дітей, які намагалися завершити завдання, навіть якщо воно було складним. Середній рівень показали 45% дітей, які потребували підтримки дорослих для подолання труднощів. 25% дітей мали низький рівень: вони уникали складних завдань і часто відмовлялися від спроб вирішення.

Загалом більшість дітей демонструють середній рівень розвитку дрібної моторики та навичок, пов'язаних із нею. Сильними сторонами є інтерес до ігор, що вимагають моторної активності, та відносно високий рівень самостійності у виконанні побутових завдань. Проте слабкими аспектами залишаються терпіння, наполегливість і здатність концентруватися на виконанні завдань протягом тривалого часу. Ці результати вказують на необхідність подальшої роботи із розвитку мотивації, наполегливості та

навичок концентрації у дітей, що може бути досягнуто через цілеспрямовані ігрові завдання.

Результати анкетування батьків вихованців, які ми отримали під час нашого дослідження відображено на рис. 2.6.



Рис. 2.6. Результати анкетування батьків вихованців

Аналіз отриманих результатів дозволяє зробити наступні висновки. Самостійність у побутових діях показала, що 35% дітей досягли високого рівня: вони впевнено виконують такі дії, як застібання гудзиків, тримання ложки чи олівця, без допомоги дорослих. Ще 45% дітей демонструють середній рівень, коли самостійність проявляється частково, але вимагає періодичної підтримки або підказок. 20% дітей мали низький рівень самостійності, що свідчить про необхідність постійної допомоги у виконанні навіть простих дій.

Інтерес до розвивальних ігор є найбільш позитивним аспектом серед досліджуваних критеріїв. 50% активно цікавляться іграми, які вимагають дрібної моторики, такими як складання пазлів, мозаїки або ліплення з

пластиліну. Ще 40% дітей виявляють середній рівень інтересу, коли вони охоче грають, але іноді швидко втрачають увагу. 10% дітей мають низький рівень зацікавленості у таких видах діяльності.

Частота виконання завдань, що вимагають моторики, є середньою для більшості дітей 50%, що свідчить про регулярність взаємодії з іграшками чи завданнями, які стимулюють розвиток моторних навичок. Високий рівень, коли подібні завдання виконуються майже щодня, продемонстрували 30% дітей. У 20% випадків частота виконання таких завдань була низькою, що може пояснюватися недостатньою організацією середовища або відсутністю мотивації.

Вміння концентруватися на завданнях виявилось проблематичним для частини дітей. 25% демонстрували високу здатність зосереджуватись на завданні протягом тривалого часу. Половина вибірки мала середній рівень концентрації, коли увага періодично відволікалася, але дитина все ж завершувала роботу. У 25% дітей концентрація була низькою: вони швидко втрачали інтерес і не завершували розпочатих завдань.

Терпіння і наполегливість також потребують уваги. 20% дітей виявили високу наполегливість у виконанні завдань, докладаючи зусиль навіть при виникненні труднощів. Більшість 55%, мала середній рівень, коли діти потребували підтримки і заохочення. У 25% дітей спостерігався низький рівень, коли вони швидко припиняли роботу через втрату інтересу або труднощі.

Реакція на труднощі була добре розвинена у 30% дітей, які проявляли наполегливість у спробах завершити завдання. У 45% дітей рівень реакції був середнім: вони потребували допомоги дорослих для подолання труднощів. Ще 25% демонстрували низький рівень, коли дитина уникала завдань, що здавалися складними.

Отже, у процесі дослідження рівнів розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку було використано комплексний діагностичний інструментарій, що включав спостереження, тестування та анкетування.

Кожен із методів забезпечив об'єктивність та глибину аналізу, дозволивши врахувати різні аспекти моторного розвитку дітей. Спостереження за ігровою діяльністю надало змогу оцінити природну взаємодію дітей з матеріалами, координацію рухів та самостійність у виконанні завдань. Тестування, яке охоплювало завдання зі складання мозаїки, сортування, нанизування намистин та маніпуляції з пластиліном, дозволило детально вивчити точність, силу, контроль і послідовність рухів. Анкетування вихователів і батьків доповнило результати, висвітливши особливості поведінки дітей у повсякденному житті та їхню реакцію на труднощі. Такий багатокomпонентний підхід забезпечив комплексне розуміння стану розвитку дрібної моторики, окреслив сильні та слабкі сторони дітей і створив основу для подальшого вдосконалення їхніх моторних навичок.

Отже, більшість дітей мають середній рівень розвитку дрібної моторики, але демонструють високий інтерес до ігор, які стимулюють розвиток. Основними проблемними аспектами залишаються терпіння, наполегливість та здатність концентруватися на виконанні завдань. Ці результати свідчать про важливість створення умов для регулярного виконання завдань, які потребують моторних навичок, а також про необхідність заохочення дітей до завершення роботи. Це може бути досягнуто через інтеграцію ігор у повсякденне життя та підтримку батьків. Тому є потреба у проведенні формульовального етапу дослідження з дітьми експериментальної групи та впровадженні системи роботи з розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку.

2.2. Система роботи з розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри

Враховуючи результати діагностики наявного рівня розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку на констатувальному етапі, нами було розроблено систему роботи з розвитку дрібної моторики, яка

враховує індивідуальні потреби дітей, їхній рівень розвитку, вікові особливості та реалізовувала виокремлені нами педагогічні умови, а саме:

- створення ігрового предметно-розвивального середовища для розвитку дрібної моторики;
- інтегрування в освітній процес ЗДО різноманітних ігор, спрямованих на розвиток дрібної моторики;
- співпраця з батьками у процесі розвитку дрібної моторики вихованців.

Основна мета системи роботи полягає у систематичному ігровому впливі на формування координації рухів пальців і кистей рук, розвитку точності, сили рухів, а також стимуляції когнітивних і емоційних навичок через гру.

Дана система роботи базується на низці ключових принципів, які забезпечують її ефективність і відповідність віковим та індивідуальним особливостям дітей. Одним із центральних принципів є індивідуальний підхід, який передбачає, що всі завдання системи роботи підбираються з урахуванням рівня розвитку кожної дитини. У системі роботи враховуються як високий рівень розвитку, коли дитина може впевнено і самостійно виконувати завдання, так і середній та низький рівні, які потребують додаткової підтримки, адаптації завдань та поступового ускладнення.

Другим важливим принципом є систематичність, яка забезпечує регулярність виконання вправ. Завдання мають виконуватися на постійній основі, що дозволяє закріплювати навички, розвивати моторні вміння крок за кроком і уникати зниження інтересу. Ми забезпечили поступове ускладнення вправ: від простих до більш складних, що дозволяє дітям рухатися вперед, не відчуючи надмірного навантаження чи розчарування.

Принцип доступності підкреслює важливість того, щоб завдання були зрозумілими і цікавими для дітей. У системі роботи використовуються матеріали, які є знайомими та привабливими для малюків, такі як мозаїка, пластилін, конструктори, намистини. Вправи мають бути адаптовані до

вікових можливостей дітей і відповідати їхнім інтересам, щоб підтримувати мотивацію і створювати позитивний емоційний фон під час занять.

Комплексність є ще одним важливим принципом системи роботи, який забезпечує всебічний розвиток дитини. Завдання спрямовані не лише на розвиток точності, координації та сили рухів, але й на формування когнітивних навичок, таких як увага, посидючість і здатність концентруватися. Система роботи поєднує фізичний і психоемоційний аспекти розвитку, сприяючи гармонійному становленню дитини.

Також принцип провідної ролі гри є фундаментальним для цієї програми, адже гра – це природний спосіб навчання для дітей молодшого дошкільного віку. Всі завдання реалізуються через ігрову діяльність, що дозволяє дітям вільно взаємодіяти з матеріалами, проявляти ініціативу і розвивати свою уяву. Гра допомагає зробити процес навчання захопливим і водночас ефективним, оскільки діти сприймають ігрові завдання як приємну та цікаву активність, а не як обов'язок.

Розроблена нами системи роботи з розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри складається з трьох ключових етапів: організаційного, основного та заключного. Кожен із цих етапів має свої завдання, спрямовані на створення умов, реалізацію вправ та оцінку досягнутих результатів, див. табл. 2.3.

Організаційний етап є підготовчим і має на меті створення оптимальних умов для ефективної реалізації системи роботи. На цьому етапі проводиться підготовка необхідних ігрових матеріалів, таких як мозаїки, конструктори, шнурівки, пластилін, пазли, які використовуватимуться у завданнях. Важливим аспектом є організація стимулюючого середовища, що сприяє розвитку моторики: ігрові куточки, наповнені різноманітними матеріалами, де діти можуть взаємодіяти з предметами. Також проводиться ознайомлення батьків і вихователів із завданнями системи роботи, надання їм рекомендацій щодо підтримки дітей у процесі розвитку моторних навичок.

Таблиця 2.3

*Структура системи роботи з розвитку дрібної моторики
у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри*

Етапи	Ключові завдання
Організаційний етап	Підготовка ігрових матеріалів
	Організація предметно-розвивального середовища
	Ознайомлення батьків і вихователів із змістом роботи
Основний етап	Інтегрування в освітній процес ЗДО різноманітних ігор, спрямованих на розвиток дрібної моторики
	Ігри на координацію та точність
	Сенсорно-розвивальні ігри
	Ігри на силу та контроль рухів
	Завдання на терпіння та наполегливість
	Групові ігри
	Співпраця з батьками у реалізації завдань розвитку дрібної моторики дітей
Заключний етап	Оцінка результатів системи роботи
	Проведення спільних заходів
	Розробка рекомендацій

З метою реалізації *першої педагогічної умови* нами було створено відповідне предметно-розвивальне середовище.

Предметно-розвивальне середовище для дрібної моторики в ЗДО має включати різноманітні осередки з матеріалами для пальчикових ігор, конструювання, ліплення, малювання, шнурювання, збірки пазлів, сортування дрібних предметів, які стимулюють рухи пальчиків та кисті, розвиваючи мовлення, увагу і мислення через ігри з будівельними матеріалами, мозаїками, шнурівками, крупами, пластиліном, природними матеріалами та музичними інструментами.

Нами разом з вихователями було облаштовано *осередки для розвитку дрібної моторики*:

1. Осередок "Рученята майстрів":

- Матеріали: Різноманітні шнурівки, гудзики різного розміру, намистини, бісер, нитки, мотузки, магніти, прищіпки.
- Ігри: Шнурювання, нанизування, сортування, ігри з прищіпками.

Осередок "Будівельник":

- Матеріали: Дрібні конструктори (LEGO, дерев'яні кубики), мозаїки, пазли, магнітні конструктори.
- Ігри: Збирання моделей, викладання візерунків, сортування за кольором/формою.

Осередок "Чарівний пісок/крупна":

- Матеріали: Контейнери з манною крупою, піском, горохом, квасолею.
- Ігри: Закопування/знаходження предметів, малювання пальчиками, пересипання.

Осередок "Творча майстерня":

- Матеріали: Пластилін, тісто, фарби, олівці, фломастери, пензлики, ножиці, кольоровий папір, клей, природні матеріали (листя, шишки).
- Ігри: Ліплення, аплікації, малювання, вирізання, створення виробів.

Осередок "Музична скринька":

- Матеріали: Маракаси, бубни, ксилофони, барабани, дзвіночки, шматочки тканини, катушки.
- Ігри: Гра на інструментах, створення ритмів.

Осередок "Театр пальчиків":

- Матеріали: Пальчикові ляльки, рукавички-іграшки, настільні театри.
- Ігри: Розігрування казок, театралізовані ігри, пальчикова гімнастика.

У роботі з дошкільниками ми використовували *ігри з піском*. Для цього в групі як продовження осередку дитячого експериментування ми обладнали ємкість із прожареним піском, а також підготували тематичні набори дрібних іграшок і предметів для розгортання певної діяльності чи гри. Ці предмети зберігали в окремих промаркованих прозорих коробках. Їх розсортовано за такими темами:

- Городина;
- Зоопарк;
- Бабусине подвір'я;
- Домашні тварини;
- Ігровий майданчик;
- Будівельний майданчик.

Діти мали вільний доступ до цих матеріалів і самостійно їх використовують. Вони об'єднувалися в групи і розгортали творчу ігрову діяльність із піском відповідно до своїх інтересів і бажань. Вони вигадували сюжет гри, пропонували варіанти застосування того чи того предмета у грі. Це сприяло розвитку в дошкільників творчої уяви, вміння самостійно приймати рішення, здатності ефективно взаємодіяти в колективі однолітків.

А ще в такій пісочниці ми проводили з дошкільниками експериментування із сухим та мокрим піском.

Гра з піском для дитини двох–трьох років є достатньо відомою й звичною, тому дитина в період звикання до нового оточення, захопившись такою грою, менше сумує і плаче за рідними. Для найменших дітей комплектували пісочницю стандартними наборами відерцець, лопаток, ситечок та пасочок, з якими вони одразу, не задумуючись, виконують знайомі ігрові дії і при цьому забувають, що вони не на прогулянці з мамою.

Крім того, ми використовували сенсорні посібники. Пізнаючи світ навколо себе, спостерігаючи за його багатогранністю, розмаїттям кольорів, звуків та запахів, діти активізують власний сенсорний розвиток, що є фундаментом для їхнього подальшого інтелектуального та креативного розвитку. Тож у осередки сенсорного розвитку ми добирали значну частину матеріалів для розвитку в дітей різних відчуттів.

Щоб знайти найдоступніші сенсорні посібники для самостійної діяльності дітей 4 років ми провели в закладі дошкільної освіти *конкурс-огляд на кращий сенсорний осередок*. До виготовлення сенсорних посібників, діяльність із якими можна було б швидко розгорнути та згорнути, вихователі

залучали батьків. Участь у групових конкурсах зацікавила їх і змусила поглянути на розвиток власних дітей по-іншому. Адже батьки робили для себе несподівані відкриття. Тож подібні посібники вони виготовляли й для домашнього користування, обмінювалися ними, щоб зацікавити дітей новими видами практичної діяльності.

Крім загальновідомих сенсорних іграшок на кшталт втулок, пірамідок, застібок та інших предметів для розвитку дрібної моторики, вихователі власноруч виготовили та естетично оформили великі *сенсорні килимки* різнобічної педагогічної спрямованості. Використовували такі килимки декілька дітей одночасно, що робило їх діяльність ще цікавішою. Діти самостійно обирали сегмент для діяльності, мали змогу змінювати один вид діяльності на інший, по черзі міняючись місцями.

Килимок-трансформер круглої форми складався з шести різних сегментів, що з'єднувалися блискавками. Кожен сегмент спрямований на формування у дитини певної навички, як-от: застібання гудзиків, шнурування, плетіння, добирання предметів за кольором, формою, величиною тощо.

За потреби сегменти килимка ми змінювали або використовували окремо для індивідуальної роботи.

Такі килимки легко склалися і давали змогу дітям самостійно обирати цікавий для них вид самостійної діяльності, не потребуючи допомоги вихователя.

Основний етап включає реалізацію системи завдань, спрямованих на всебічний розвиток дрібної моторики і реалізовував педагогічні умови: *інтегрування в освітній процес ЗДО різноманітних ігор, спрямованих на розвиток дрібної моторики співпраця з батьками у процесі розвитку дрібної моторики вихованців.*

Він поділявся на кілька блоків:

– *ігри на координацію та точність рухів.* Завдання, як-от складання мозаїки чи пазлів, спрямовані на розвиток точності. Діти також грають із

конструкторами різних розмірів, починаючи з великих деталей і поступово переходячи до дрібних, що сприяє поступовому вдосконаленню моторики;

– *сенсорно-розвивальні ігри*. Ліплення з пластиліну, глини, кінетичного піску активізує тактильні відчуття і сприяє розвитку сили натискання. Виконання завдань із текстурними матеріалами допомагає дітям розпізнавати різні відчуття, що стимулює сенсорний розвиток;

– *ігри на розвиток сили та контролю рухів*. Застібання гудзиків, шнурування взуття, робота з гумовими еспандерами допомагають розвивати силу пальців і кистей рук;

– *ігри на терпіння та наполегливість*. Завдання на тривалий час, такі як створення аплікацій із дрібних елементів чи викладання візерунків за схемою, допомагають дітям розвивати здатність концентруватися та доводити розпочату справу до кінця;

– *групові ігри*. Ці вправи сприяють розвитку соціальних навичок. Спільні будівельні ігри, сортування предметів у команді чи змагання на швидкість і точність допомагають дітям навчитися працювати разом, стимулюють мотивацію та інтерес.

Ігри на «Шнурування» не лише навчали дітей накладати предмети на фон, суміщати отвори, просмикувати шнурівку крізь них, але й розвиватимуть навички самообслуговування.

Ігри з крупами. Під час ігор пропонувати дитині їх перебирати, перемишувати, пересипати, розтирати в руках, знаходити в крупах сховані маленькі іграшки, використовувати для аплікації.

Ігри з дрібними предметами. Ігри з конструктором, мозаїкою, пазлами, намистом, гудзиками, які крім розвитку дрібної моторики, сприяли розвитку просторового та логічного мислення, уважності, кмітливості, координування роботи очей і кистей рук, творчих здібностей, довільних дій.

Ігри з конструктором, мозаїкою, пазлами, намистом, гудзиками, які крім розвитку дрібної моторики, сприяли розвитку просторового та логічного

мислення, уважності, кмітливості, координування роботи очей і кистей рук, творчих здібностей, довільних дій.

Пальчикова гімнастика, пальчикові ігри. Пальчикова гімнастика потребувала участі обох рук, що давало можливість дітям орієнтуватися в поняттях «праворуч», «ліворуч», «вгору», «вниз» тощо. Пальчикові ігри – інсценування римованих розповідей, казок за допомогою пальчиків, серед яких відомі ігри: «Сорока-ворона», «Ладусі», «Хлопчик мізинчик» «Спечем хлібчик» та ін.).

Ігри з ЛЕГО-конструктором – це ціла палітра гри, яка охоплювала конструкторсько-будівельну, вільну, сюжетно рольову, розвивальну, рухливу гру та гру-фантазію; гру індивідуальну, самостійну та гру у парах, у міні групах, групах та командах; гру з однолітками та гру з дорослими тощо.

Відповідно до *третьої педагогічної умови* – співпраця з батьками у процесі розвитку дрібної моторики вихованців ми співпрацювали з батьками, спілкуючись онлайн через створені батьківські групи в Viber та Telegram. Для комплексного впливу на розвиток дрібної моторики дітей ми ознайомлювали батьків з планом проведення заходів щодо розвитку складових дрібної моторики. Ми консультували батьків, надаючи практичні поради з питань розвитку дрібної моторики.

Ми пояснювали, що до дрібної моторики належать: навички роботи пальців рук та ніг, зокрема, малювання, ліплення, гра на музичних інструментах, робота із дрібними деталями та ін. Цей важливий вид рухової активності потребує скоординованої роботи значно більшої кількості груп дрібних м'язів та високої точності. У разі тривалого невикористання навички дрібної моторики можуть бути втраченими.

З батьками також проводились круглі столи, у ході яких обговорювались питання щодо розвитку дрібної моторики у дітей шляхом залучення їх до самообслуговування, виконання побутових доручень. Батьки ділилися батьківськими секретами виховання, розвитку, оздоровлення власних дітей, розповідали, як у сім'ї заохочують дитину до господарської праці,

самообслуговування (умивання, одягання, роздягання, прибирання ліжка тощо). Співпраця з батьками з питань розвитку дрібної моторики здійснювалася за усіма напрямками роботи. Батьки і вихователі мали однакові погляди на важливість розвитку дрібної моторики у дітей шляхом спеціальних вправ та технологій, розуміючи, що молодший дошкільний вік є періодом, коли у дитини закладаються такі особистісні риси, як самостійність, здатність до переборення труднощів, формуються трудові навички. Тому більшість батьків паралельно з роботою педагогів, виконували завдання розвитку дрібної моторики дітей шляхом закріплення отриманих дітьми навичок та умінь вдома, організовуючи розвивальну діяльність дитини вдома.

Заключний етап спрямований на підведення підсумків виконаної роботи. На цьому етапі проводиться повторна діагностика рівня розвитку дрібної моторики, що дозволяє оцінити результати системи роботи та відзначити прогрес дітей. Спільні ігрові заходи з батьками допомагають закріпити досягнуті результати у позитивній атмосфері. Також розробляються індивідуальні рекомендації для батьків і вихователів, що включають ідеї для подальшої роботи вдома та в закладі дошкільної освіти.

Очікувані результати від впровадження розробленої нами системи роботи з розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри включають кілька важливих аспектів, спрямованих на вдосконалення моторних і когнітивних навичок дітей. Одним із головних результатів має стати підвищення рівня точності, координації та сили рухів. Завдяки ігровим завданням, які спрямовані на розвиток дрібної моторики, діти поступово освоюють контроль над рухами пальців і кистей рук, покращують здатність виконувати завдання, що потребують злагоженості та точності. Ці навички є основою для виконання більш складних дій, таких як письмо чи малювання.

Ще одним важливим очікуваним результатом є розвиток самостійності під час виконання завдань. Система роботи стимулює дітей до самостійного вирішення завдань, починаючи з простих дій і поступово переходячи до більш

складних. Це дозволяє дитині відчувати власну компетентність і формує впевненість у своїх силах. Успішне виконання завдань без допомоги дорослих сприяє розвитку самостійності не лише у грі, а й у повсякденному житті.

Значна увага у системі роботи приділяється зростанню інтересу до розвивальних ігор, які є ключовим інструментом розвитку дрібної моторики. Завдяки цікавим і доступним завданням, діти поступово зацікавлюються діяльністю, яка вимагає точності та концентрації, і починають активно залучатися до процесу навчання. Це дозволяє підтримувати їхню мотивацію та забезпечує систематичний прогрес у розвитку.

Окрім того, система роботи спрямована на покращення здатності до концентрації, терпіння та наполегливості. Діти вчаться доводити розпочату справу до кінця, навіть якщо завдання викликають певні труднощі. Такі вправи допомагають формувати цінні емоційно-вольові якості, які є необхідними для подальшого навчання і соціалізації.

Особливо важливим аспектом є формування позитивного емоційного ставлення до виконання моторних завдань. Гра як основний метод системи роботи забезпечує створення комфортної і захопливої атмосфери, яка сприяє позитивному сприйняттю діяльності. У процесі гри діти отримують задоволення від виконаних завдань, що мотивує їх на подальші досягнення.

Взаємодія з батьками також займає важливе місце у нашій системі роботи. Активна участь батьків у процесі розвитку дрібної моторики є ключовим фактором, оскільки вдома дитина проводить більшу частину часу. Система роботи передбачає проведення майстер-класів для батьків із залученням дітей, що дозволяє дорослим краще зрозуміти, як організовувати ігрову діяльність і підтримувати розвиток моторних навичок.

Важливим аспектом є надання рекомендацій щодо організації ігрового середовища вдома. Батькам пропонуються ідеї щодо створення ігрових куточків, які сприятимуть регулярному виконанню завдань на розвиток моторики. Наприклад, використання матеріалів, таких як мозаїка, шнурівки,

пластилін, сприятиме систематичному вдосконаленню рухових навичок дитини.

Для підтримки інтересу та мотивації система роботи передбачає спільні заняття дітей із батьками. Це сприяє емоційному зближенню, створює атмосферу підтримки і заохочення, яка стимулює дитину до подальших успіхів. Завдяки таким заходам, дитина почувається впевненою і відкритою до нового досвіду.

Отже, розроблена нами система роботи з розвитку дрібної моторики забезпечує всебічний підхід до формування необхідних навичок у дітей молодшого дошкільного віку. Її основою є гра, яка не лише сприяє фізичному та когнітивному розвитку, але й формує позитивний емоційний досвід, розвиває уяву, самостійність і впевненість у власних силах. Завдяки участі батьків і педагогів, система роботи стає ефективним інструментом для створення гармонійного середовища, яке стимулює розвиток дитини.

2.3. Аналіз результатів дослідження

Впровадження та апробація розробленої системи роботи з розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри дозволили оцінити її практичну ефективність та вплив на формування моторних навичок. Система роботи була реалізована в умовах закладу дошкільної освіти і включала систематичні ігрові завдання, спрямовані на розвиток координації, точності, сили рухів, а також на формування когнітивних і емоційно-вольових якостей. У процесі апробації враховувалися індивідуальні особливості кожної дитини, що забезпечило створення комфортних умов для виконання завдань. Після проведення формувального етапу експерименту було проведено контрольне дослідження рівня розвитку дрібної моторики, результати якого дали змогу оцінити ефективність методичного підходу.

Контрольний етап експерименту мав на меті здійснення порівняльного аналізу рівнів розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку експериментальної та контрольної груп. Також передбачалося визначення ефективності та результативності впровадження системи роботи з розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри. Проводячи контрольний зріз у обох групах, ми використали ті ж методи, які були на констатувальному етапі дослідження.

Результати, які ми отримали під час спостереження за ігровою діяльністю дітей на контрольному етапі експерименту в ЕГ та КГ відображено на рис. 2.7., 2.8.

Результати спостереження за ігровою діяльністю дітей після впровадження системи роботи з розвитку дрібної моторики демонструють значний прогрес у багатьох аспектах моторного і когнітивного розвитку в ЕГ.

Точність виконання завдань зросла до 60% на високому рівні. Діти виконували завдання більш впевнено, точно поєднуючи деталі мозаїк чи пазлів і мінімізуючи помилки. 10% дітей залишалися на низькому рівні, що свідчить про значне зменшення кількості дітей із труднощами у виконанні завдань. Координація рухів також покращилася: 70% дітей продемонстрували високий рівень узгодженості рухів рук із візуальним сприйняттям. Вправи, спрямовані на синхронність дій обох рук, такі як нанизування намистин чи маніпуляції з іграшками, показали ефективність. У 10% дітей спостерігалися труднощі, пов'язані з недостатньою координацією рухів.

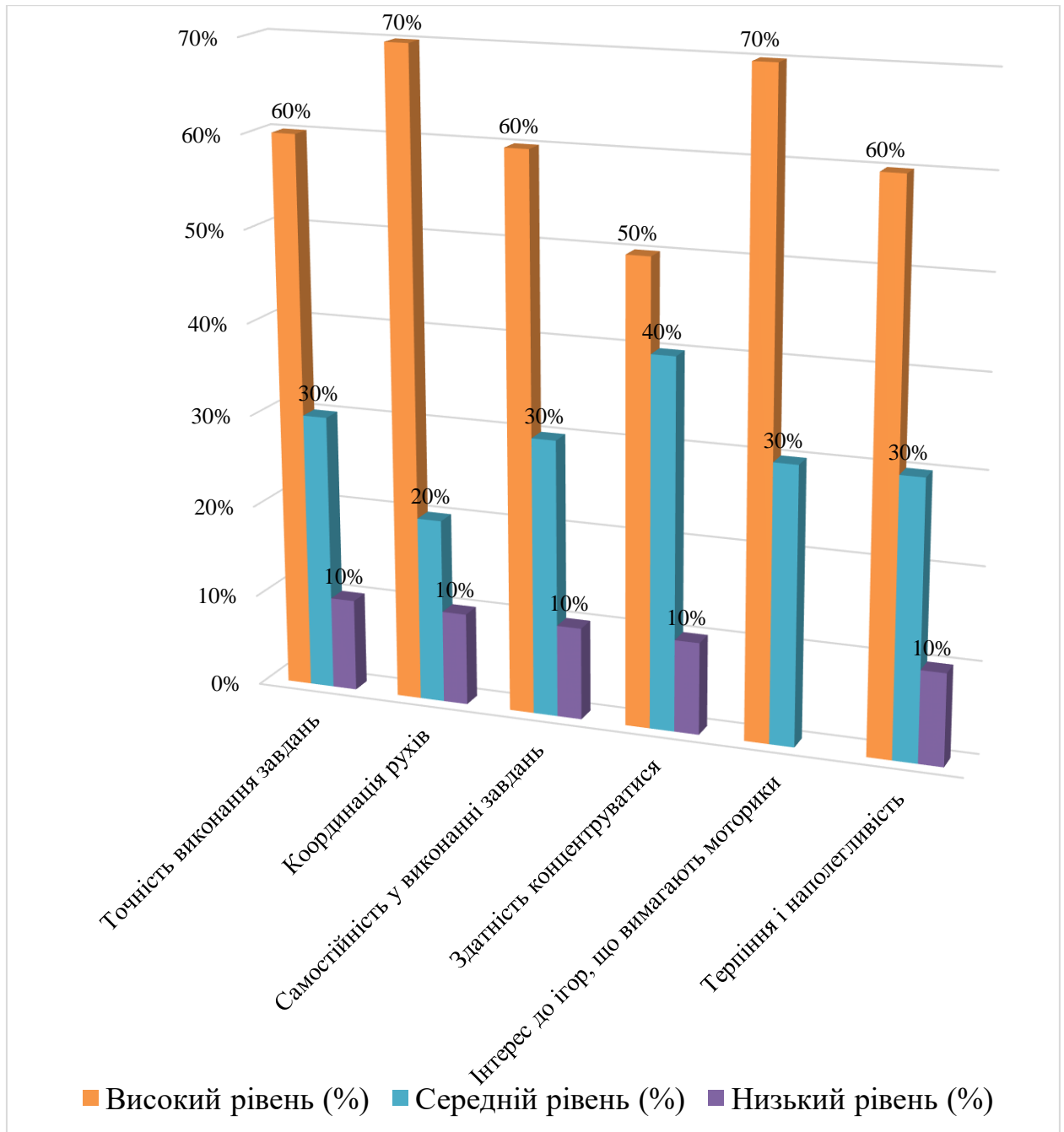


Рис. 2.7. Результати спостереження за ігровою діяльністю дітей ЕГ на контрольному етапі експерименту

Самостійність у виконанні завдань значно зросла, досягнувши високого рівня у 60% дітей. Діти стали впевненіше виконувати завдання без сторонньої допомоги, що свідчить про формування самостійності у процесі ігрової діяльності. 10% дітей потребували постійної підтримки з боку дорослих.

Здатність концентруватися на завданнях також покращилася: 50% дітей демонстрували високу здатність до зосередження під час виконання завдань.

Навіть у дітей із середнім рівнем концентрації 40% спостерігалася позитивна динаміка, адже вони стали рідше відволікатися і доводили завдання до завершення.

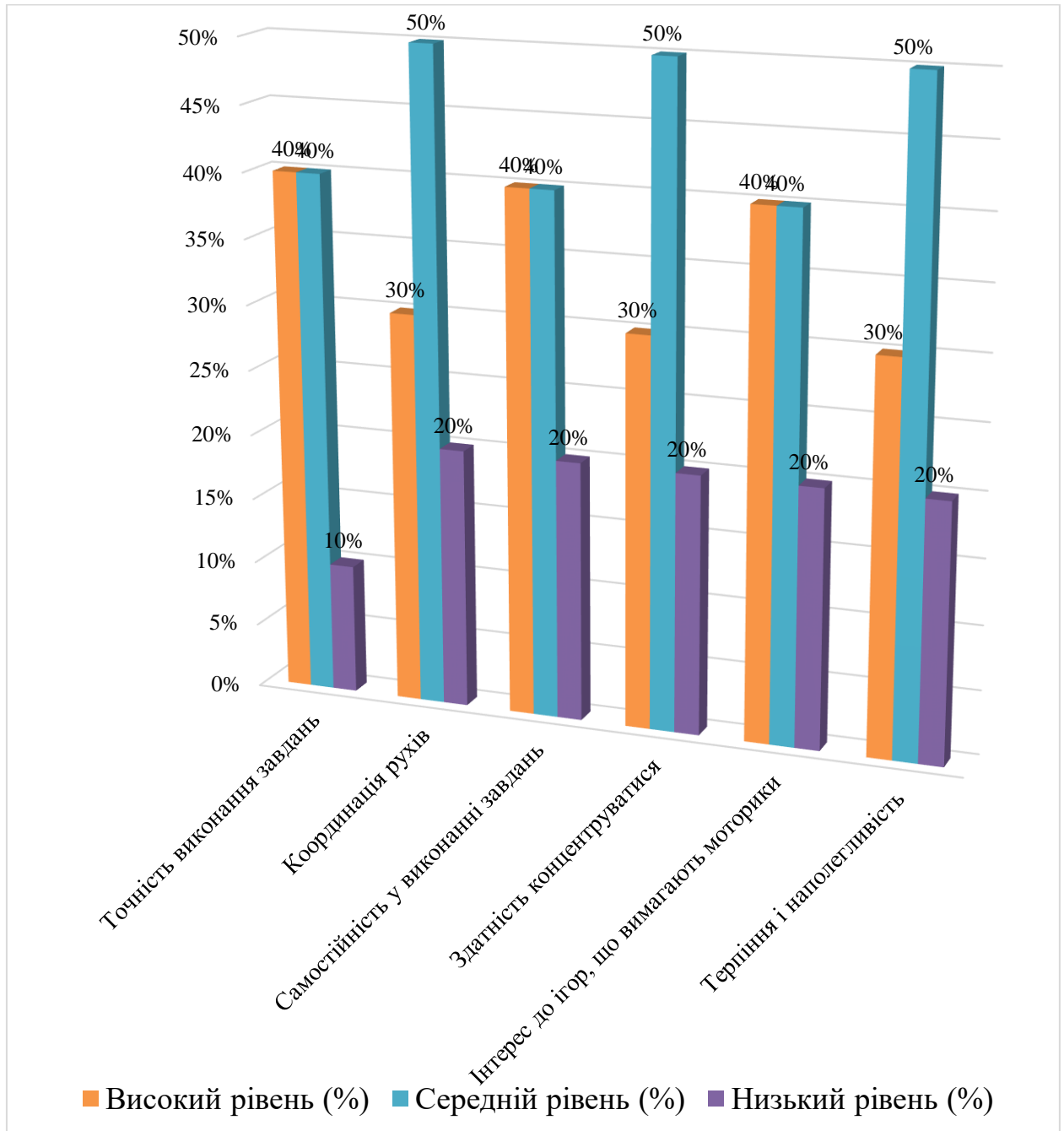


Рис. 2.8. Результати спостереження за ігровою діяльністю дітей КГ на контрольному етапі експерименту

Інтерес до ігор, що вимагають моторики, досягнув найвищого рівня серед усіх критеріїв: 70% дітей активно залучалися до виконання завдань, демонструючи ентузіазм і зацікавленість. Це свідчить про те, що реалізована

система роботи не лише стимулювала розвиток моторики, але й викликала інтерес до ігрової діяльності як такої. Терпіння і наполегливість залишаються порівняно слабшими аспектами, проте значний прогрес був досягнутий і тут: 60% дітей продемонстрували високий рівень наполегливості, успішно виконуючи навіть складні завдання. Більшість дітей із середнім рівнем 30% стали проявляти більше старанності, хоча ще потребують підтримки дорослих.

У контрольній групі значних позитивних зрушень у рівнях розвитку не було виявлено.

Динаміка рівнів розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку в ЕГ та КГ подано в додатку 3.

Результати тестування дітей ЕГ та КГ на контрольному етапі експерименту відображено на рис. 2.9., 2.10.

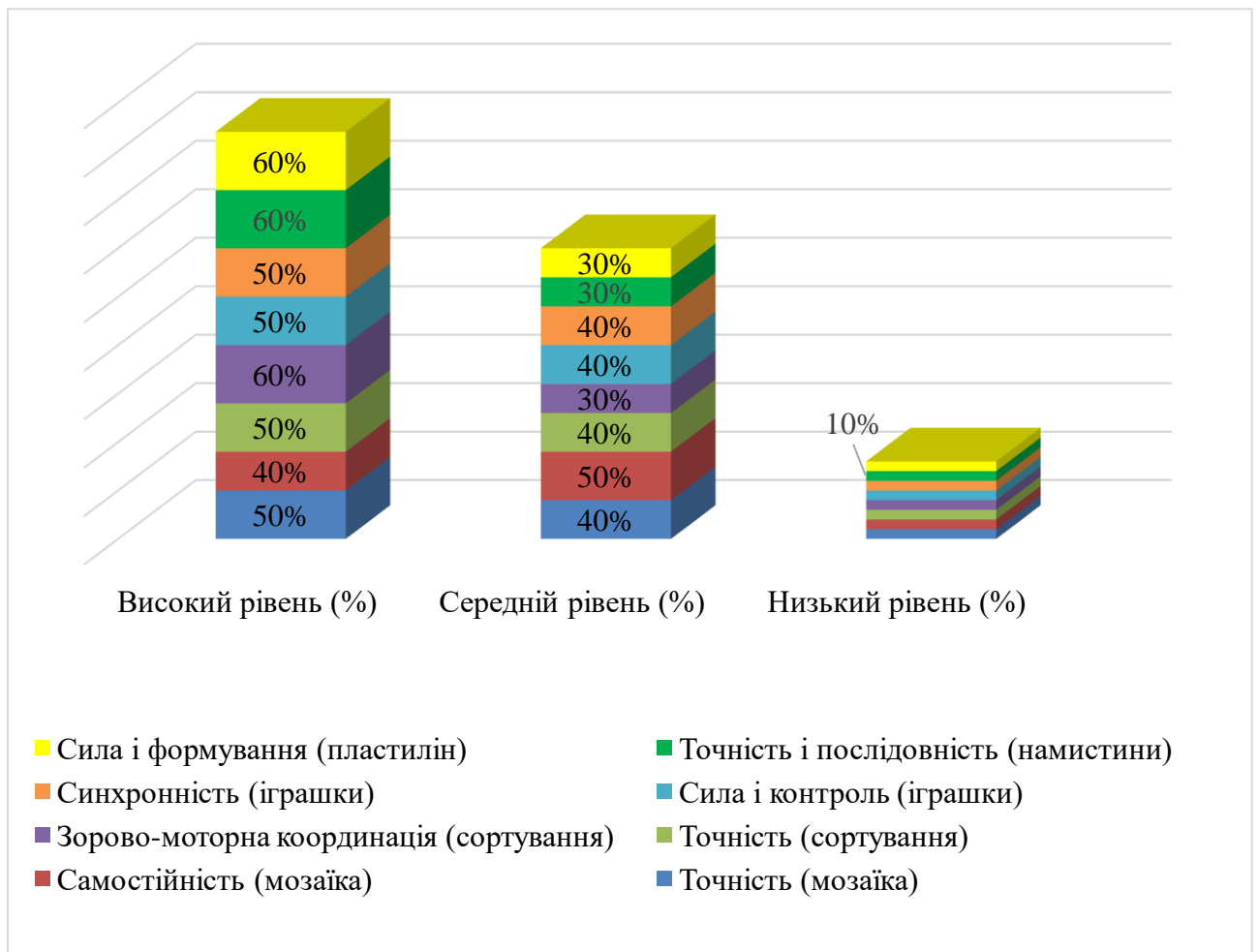


Рис. 2.9. Результати тестування дітей ЕГ на контрольному етапі експерименту

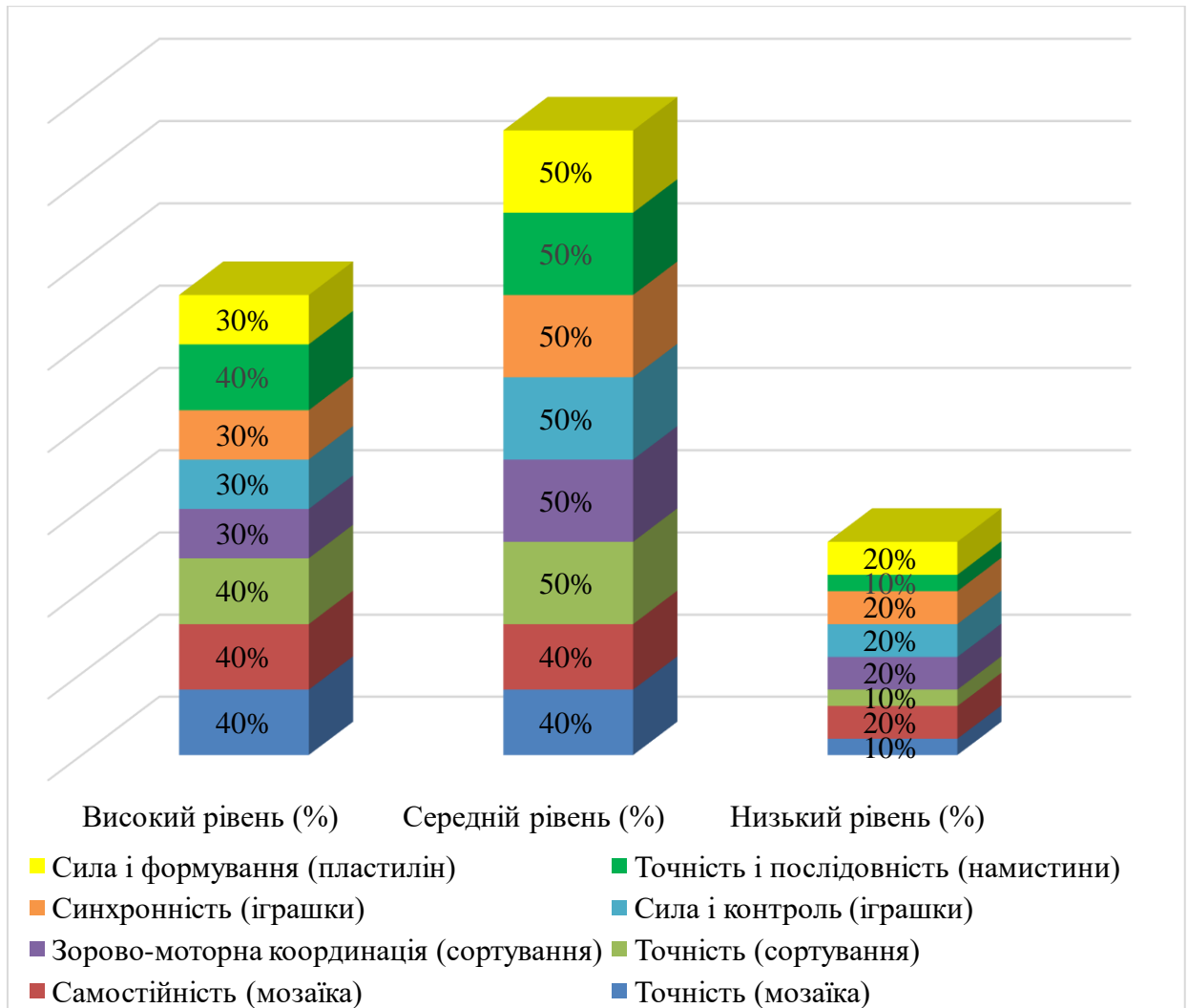


Рис. 2.10. Результати тестування дітей КГ на контрольному етапі експерименту

Результати тестування дітей ЕГ після впровадження системи роботи з розвитку дрібної моторики засобом гри демонструють значні якісні зміни у всіх критеріях оцінки.

Точність виконання завдань (мозаїка) значно покращилася: 50% дітей досягли високого рівня, демонструючи впевнене і точне поєднання деталей мозаїки. 10% дітей залишалися на низькому рівні, що вказує на успішне засвоєння навичок більшістю дітей. Самостійність у виконанні завдань (мозаїка) також зросла, досягнувши високого рівня у 40% дітей, які виконували завдання без допомоги дорослих.

У завданні сортування дрібних предметів 50% дітей продемонстрували високий рівень точності, впевнено розподіляючи предмети за кольором чи формою. Зорово-моторна координація покращилася у 60% дітей, які успішно поєднували рухи рук із візуальним сприйняттям. 10% дітей мали труднощі у виконанні цього завдання, що свідчить про загальний прогрес у групі.

Маніпуляції з іграшками, такі як застібання гудзиків або шнурування, показали покращення у розвитку сили і контролю рухів: 50% дітей досягли високого рівня, демонструючи впевненість і точність. Синхронність роботи рук також покращилася: 50% дітей впоралися із завданнями на високому рівні, демонструючи злагоджену роботу обох рук.

Нанизування намистин як завдання на точність і послідовність рухів стало менш складним для більшості дітей: 60% досягли високого рівня, у 30% був зафіксований середній рівень. 10% дітей мали труднощі, що свідчить про значний прогрес порівняно з початковими результатами.

Робота з пластиліном виявила, що 60% дітей впевнено контролювали силу натискання, формували чіткі об'єкти і використовували матеріал у творчих цілях. Ще 30% дітей мали середній рівень розвитку цієї навички, що свідчить про подальший потенціал для вдосконалення.

У контрольній групі значних позитивних зрушень у рівнях розвитку не було виявлено.

Порівняльні результати тестування дітей молодшого дошкільного віку в ЕГ та КГ на основі тестувань подано в додатку 3.

Результати повторного анкетування вихователів на контрольному етапі відображено на рис. 2.11.

Результати анкетування вихователів після впровадження системи роботи з розвитку дрібної моторики свідчать про значне покращення моторних і поведінкових навичок дітей ЕГ. Зокрема, у більшості критеріїв спостерігався суттєві якісні зміни, що підтверджує ефективність розробленої системи роботи.



Рис. 2.11. Результати повторного анкетування вихователів на контрольному етапі експерименту

Самостійність у виконанні повсякденних завдань досягла високого рівня у 70% дітей. Це свідчить про те, що завдання системи роботи, спрямовані на розвиток моторики через шнуровання, застібання гудзиків та роботу з дрібними предметами, допомогли дітям стати впевненішими у своїх діях. Ще 25% дітей мали середній рівень, демонструючи помірну самостійність, але іноді потребуючи підтримки дорослих.

Інтерес до ігор, що розвивають дрібну моторику, був найвищим серед усіх критеріїв: 80% дітей із задоволенням виконували запропоновані завдання, проявляючи ініціативу та ентузіазм. Це свідчить про те, що система роботи вдало поєднала навчання і гру, створивши позитивну мотивацію у дітей. 5% дітей демонстрували низький рівень інтересу, що може бути пов'язано з індивідуальними особливостями.

Точність і координація рухів також значно покращилися: 75% дітей досягли високого рівня, демонструючи впевненість і точність у виконанні завдань. Ще 20% дітей мали середній рівень, що свідчить про прогрес, але з певними труднощами в координації. 5% дітей залишалися на низькому рівні,

що вказує на потребу у додатковій підтримці. Уміння концентруватися на завданнях було розвинене на високому рівні у 65% дітей, які демонстрували здатність працювати над завданням протягом тривалого часу без втрати уваги. Ще 30% дітей мали середній рівень, іноді відволікаючись, але все ж завершуючи роботу. 5% дітей показали низький рівень концентрації.

Терпіння і наполегливість у виконанні завдань значно зросли: 60% дітей проявляли високу наполегливість, успішно виконуючи навіть складні завдання. Більшість із тих, хто мав середній рівень 35%, стали більш наполегливими, хоча ще потребують заохочення. 5% дітей швидко втрачали інтерес при виникненні труднощів. Реакція на труднощі також зазнала позитивних змін: 65% дітей намагалися подолати складності самостійно, а 30% демонстрували середній рівень, звертаючись за допомогою лише у випадках значних труднощів. 5% дітей уникали виконання складних завдань.

Результати повторного анкетування батьків на контрольному етапі відображено на рис. 2.12.

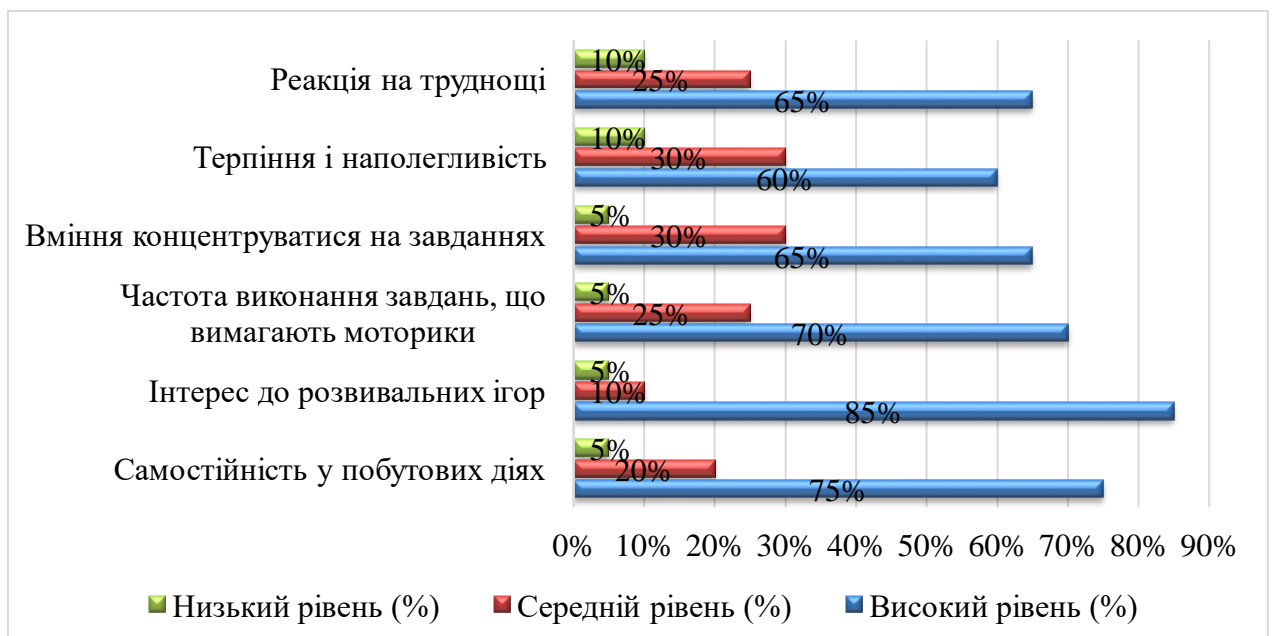


Рис. 2.12. Результати повторного анкетування батьків на контрольному етапі експерименту

Результати анкетування батьків після впровадження системи роботи з розвитку дрібної моторики свідчать про суттєве покращення моторних та когнітивних навичок дітей у домашніх умовах.

Самостійність у побутових діях значно зросла: 75% дітей досягли високого рівня, демонструючи впевненість у виконанні таких дій, як застібання гудзиків, шнурування взуття чи тримання ложки. Ще 20% дітей мали середній рівень, при якому вони іноді потребували допомоги дорослих. 5% дітей залишалися на низькому рівні самостійності, що свідчить про позитивну динаміку.

Інтерес до розвивальних ігор був найвищим серед усіх критеріїв: 85% дітей із задоволенням брали участь у завданнях, що вимагають дрібної моторики. Ці діти активно ініціювали ігри з мозаїками, конструкторами чи пластиліном, що підтверджує їхній інтерес до ігрової діяльності. 5% дітей демонстрували низький рівень інтересу, що може бути пов'язано з індивідуальними уподобаннями.

Частота виконання завдань, що вимагають моторики, також зросла: 70% дітей регулярно виконували подібні завдання вдома, що свідчить про успішне включення розвивальних ігор у домашнє середовище. Ще 25% дітей виконували такі завдання час від часу, а низький рівень був зафіксований у 5%, що вказує на необхідність додаткової мотивації.

Вміння концентруватися на завданнях значно покращилося: 65% дітей демонстрували високу здатність до зосередження під час виконання завдань, доводячи їх до кінця без втрати уваги. Ще 30% дітей мали середній рівень концентрації, іноді відволікаючись, але загалом завершуючи роботу. 5% дітей швидко втрачали інтерес, що свідчить про потребу у додатковій роботі над цим аспектом.

Терпіння і наполегливість стали помітно розвиненішими: 60% дітей демонстрували високу наполегливість у виконанні завдань, проявляючи готовність долати складнощі. Ще 30% мали середній рівень терпіння, але

потребували підтримки батьків для завершення складних завдань. 10% дітей швидко здавалися, що вказує на певні індивідуальні труднощі.

Реакція на труднощі також покращилася: 65% дітей демонстрували готовність самотійно долати складні завдання, ще 25% потребували допомоги лише у найскладніших випадках. 10% дітей уникали виконання завдань при виникненні труднощів.

Таким чином, результати повторного дослідження засвідчили значний прогрес у розвитку дрібної моторики у дітей. Зокрема, високий рівень точності виконання завдань досягли 75% дітей, а вміння концентруватися зросло до 65%. Інтерес до розвивальних ігор демонстрували 80% дітей, що є найвищим показником серед усіх критеріїв. Спостерігалось також покращення самотійності, 70% на високому рівні, та терпіння і наполегливості, де 60% дітей досягли високих результатів.

Отже, результати отримані в процесі контрольного зрізу, засвідчують, що в експериментальній групі, де використовувалася система робота з розвитку розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри сталися суттєві позитивні зміни. Відбулися вони внаслідок ефективного застосування розробленої системи роботи, яка через ігрову діяльність сприяла як фізичному, так і емоційному розвитку дітей. Успішна апробація підтвердила, що запропонований підхід може бути рекомендований для впровадження у практику закладів дошкільної освіти.

2.4. Практичні рекомендації для вихователів щодо розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри

Розвиток дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку є важливим завданням, яке потребує систематичного підходу і залучення різноманітних методик. Вихователі відіграють ключову роль у створенні сприятливих умов для розвитку координації, точності рухів, сили пальців і кистей рук. Завдяки ігровій діяльності можна ефективно стимулювати моторні

навички, а також формувати у дітей терпіння, наполегливість та здатність до концентрації. Враховуючи результати отриманих результатів нами було розроблено практичні рекомендації для вихователів, які можуть бути інтегровані у щоденну роботу з дітьми, див. табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Практичні рекомендації для вихователів щодо розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри

Напрямок роботи	Рекомендації
Організація ігрового середовища	Створіть куточок для моторного розвитку з різноманітними матеріалами (мозаїки, шнурівки, пластилін).
	Змініть ігрові матеріали для підтримки інтересу дітей.
Підбір ігрових завдань	Вибирайте завдання відповідно до рівня розвитку дітей (від простого до складного).
	Поєднуйте індивідуальні та групові ігри для урізноманітнення діяльності.
Використання сенсорно-розвивальних ігор	Ліплення з пластиліну, роботи з кінетичним піском, формування фігур.
	Залучайте матеріали з різними текстурами для стимуляції тактильних відчуттів.
Розвиток терпіння та наполегливості	Використовуйте завдання на тривалий час, наприклад, обведення простих фігур або складання пазлів.
	Хваліть дітей за зусилля, навіть якщо завдання виконане частково.
Підтримка інтересу до ігрової діяльності	Створюйте ігрові ситуації, пов'язані з улюбленими темами дітей.
	Організуйте змагання або групові проєкти, що стимулюють мотивацію.
Взаємодія з батьками	Проводьте майстер-класи для батьків, демонструючи розвивальні ігри.
	Рекомендуйте батькам завдання для роботи вдома.

Організація ігрового середовища є основою для успішного розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку, адже правильно

облаштований простір сприяє зацікавленості дітей та їх активному залученню до діяльності. Вихователю слід створити куточок для моторного розвитку, наповнений різноманітними матеріалами, які стимулюють дрібну моторику. До таких матеріалів належать мозаїки, конструктори, шнурівки, пластилін, кінетичний пісок, а також різнокольорові гудзики, пазли та інші ігрові елементи. Важливо регулярно змінювати матеріали, пропонуючи дітям нові завдання і види діяльності, щоб підтримувати їхню цікавість і мотивувати до нових досягнень. Цей підхід забезпечує постійний інтерес дитини до ігрової діяльності та стимулює розвиток її навичок [12, с. 118-123].

Підбір ігрових завдань повинен враховувати індивідуальний рівень розвитку кожної дитини, оскільки кожна дитина має свої темпи розвитку та здібності. На початковому етапі доцільно пропонувати прості завдання, наприклад, складання великих пазлів або сортування намистин за кольором, формою чи розміром. З часом завдання можуть ускладнюватися: діти можуть займатися нанизуванням дрібних елементів на нитку, створювати аплікації або будувати складні конструкції з дрібних деталей. Крім того, поєднання індивідуальних та групових ігор сприяє не лише розвитку моторних навичок, а й покращенню соціальної взаємодії, адже діти вчать співпрацювати, ділитися матеріалами і підтримувати один одного [9, с. 51-52].

Використання сенсорно-розвивальних ігор є надзвичайно важливим для формування дрібної моторики та збагачення сенсорного досвіду дитини. Ігри з пластиліном, кінетичним піском, глиною чи тестом розвивають силу пальців, точність рухів та уяву. Завдання з формування фігурок, ліплення простих об'єктів або створення малюнків на поверхні піску дозволяють дітям краще відчувати текстуру, форму і структуру матеріалів. Рекомендується включати в діяльність матеріали з різноманітними текстурами: шершаві, гладкі, м'які чи тверді, адже це допомагає дітям краще пізнавати світ через дотик і стимулює їхню уяву та творчість [15, с. 93-98].

Розвиток терпіння та наполегливості можна здійснювати через завдання, які вимагають тривалої зосередженості та послідовності дій. Наприклад,

обведення фігур, складання мозаїк чи пазлів або створення тривалих аплікацій із дрібних елементів. У процесі виконання таких завдань вихователю важливо хвалити дітей за докладені зусилля, навіть якщо робота виконана частково. Такий підхід формує у дітей позитивне ставлення до роботи, стимулює бажання завершувати завдання та сприяє формуванню наполегливості [33].

Підтримка інтересу до ігрової діяльності є невід'ємною умовою для успішного розвитку дрібної моторики. Вихователям слід створювати ігрові ситуації, пов'язані з улюбленими темами дітей, наприклад, будівництво замків, створення фігурок тварин або розв'язання ігрових завдань на швидкість. Організація змагань, групових проєктів чи творчих заходів також сприяє розвитку мотивації дітей, розвиває їхню здатність працювати у команді та підтримує інтерес до процесу [19, с. 488-493].

Взаємодія з батьками є ще одним важливим аспектом роботи вихователя. Важливо залучати батьків до процесу розвитку дрібної моторики через проведення майстер-класів або надання практичних рекомендацій для організації подібних занять удома. Наприклад, батькам можна запропонувати завдання для сортування предметів, ігри з пластиліном або шнурівки, які легко реалізувати в домашніх умовах. Спільна діяльність батьків і дітей не лише сприяє розвитку моторики, а й зміцнює емоційний зв'язок у сім'ї [1; 23, с. 42-46; 55, с. 179-182].

Отже, запропоновані нами рекомендації забезпечують всебічний підхід до розвитку дрібної моторики через гру. Вони спрямовані на створення комфортного середовища, стимуляцію моторних навичок і залучення батьків до цього процесу, що сприяє гармонійному розвитку дитини у ранньому віці.

Висновки до розділу 2

У другому розділі кваліфікаційної роботи було висвітлено методичні аспекти розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри. Проведене дослідження дало змогу розробити і впровадити

комплексний підхід, спрямований на вдосконалення моторних навичок, враховуючи особливості вікового розвитку дітей.

На основі використаного діагностичного інструментарію вдалося визначити рівень розвитку дрібної моторики у дітей, виявити їхні сильні та слабкі сторони, що стало основою для створення системи роботи. Спостереження, тестування, анкетування вихователів і батьків дозволили отримати об'єктивну картину про рівень сформованості координації, точності рухів, самостійності та наполегливості у дітей молодшого дошкільного віку.

Розроблена нами система роботи з розвитку дрібної моторики базувалася на ігровому підході, що є природним і ефективним для дітей цього віку. Система роботи охоплювала різноманітні ігрові завдання, спрямовані на розвиток координації, точності, сили рухів, а також формування когнітивних і емоційно-вольових якостей. Використання системного підходу дозволило забезпечити поступове ускладнення завдань та врахування індивідуальних потреб кожної дитини.

Апробація системи роботи продемонструвала її високу ефективність, що підтверджено результатами повторного діагностичного дослідження. Показники точності, координації, самостійності та наполегливості у дітей суттєво покращилися. Діти проявляли більший інтерес до ігрових завдань, стали впевненішими у своїх діях, що свідчить про гармонійний розвиток їхніх моторних і когнітивних навичок.

У роботі також були розроблені практичні рекомендації для вихователів, які спрямовані на вдосконалення процесу розвитку дрібної моторики через гру. Особливу увагу приділено організації ігрової середовища, підбору завдань, використанню сенсорно-розвивальних ігор, а також залученню батьків до цього процесу. Рекомендації є універсальними та можуть бути інтегровані у повсякденну роботу вихователів.

Загалом, проведена нами робота підтвердила, що системний підхід до розвитку дрібної моторики через гру є ефективним засобом гармонійного фізичного та когнітивного розвитку дітей молодшого дошкільного віку.

Отримані результати можуть слугувати основою для подальшого вдосконалення методик і практичних підходів у дошкільній освіті.

ВИСНОВКИ

У ході виконання кваліфікаційної роботи нами була реалізована мета дослідження – вивчення та практичне впровадження методичних аспектів розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри. Досягнення цієї мети стало можливим завдяки послідовному вирішенню поставлених завдань.

Першим завданням кваліфікаційної роботи було проведення ґрунтовного аналізу психолого-педагогічної літератури, присвяченої проблемі розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку. Цей етап дослідження дозволив з'ясувати, що дрібна моторика є невід'ємною частиною загального розвитку дитини, оскільки рухова активність пальців і кистей рук має безпосередній вплив на формування важливих когнітивних і мовленнєвих функцій. У досліджуваних джерелах акцентувалася увага на тісному зв'язку між розвитком моторних навичок і такими процесами, як мислення, увага, а також здатність до концентрації і виконання завдань. Окрім цього, аналіз літератури підтвердив, що розвиток дрібної моторики сприяє формуванню важливих навичок самостійності у дітей, таких як застібання гудзиків чи тримання столових приборів. Особливу увагу приділено грі як ефективному інструменту для розвитку моторики. Гра була визнана природною діяльністю дітей молодшого дошкільного віку, яка створює оптимальні умови для навчання та стимулює активність. Ці висновки стали теоретичною базою для подальшого дослідження та розробки системи роботи.

Другим завданням було здійснення аналізу гри як засобу розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку. Результати дослідження підтвердили, що гра є провідним видом діяльності для дітей дошкільного віку, оскільки вона забезпечує природний спосіб навчання через активність та інтерес. Було встановлено, що ігрові завдання сприяють розвитку не лише моторних навичок, але й формуванню позитивного емоційного ставлення до діяльності. Залучення дітей до ігор, таких як складання мозаїки, сортування дрібних предметів, ліплення з пластиліну чи

глини, сприяло не лише розвитку точності та координації рухів, але й зацікавленості до процесу навчання. Гра також стимулювала уяву, формувала мотивацію досягнення і допомагала дітям виявляти креативність. Ці висновки підкреслюють важливість використання ігрових методів у системній роботі з розвитку дрібної моторики.

Третє завдання дослідження було спрямоване на розробку критеріїв, показників та рівні розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку, визначення вихідного рівня розвитку дрібної моторики дітей ЕГ та КГ. Для цього використовували комплексний підхід, що включав три основні методи: спостереження за ігровою діяльністю дітей, тестування моторних навичок і анкетування вихователів та батьків. Спостереження дозволило оцінити природну поведінку дітей під час ігрових завдань, таких як маніпуляції з мозаїкою чи сортування дрібних предметів. Тестування передбачало виконання завдань, спрямованих на розвиток точності рухів, координації рук і сили пальців, що допомогло виявити рівень сформованості цих навичок. Анкетування вихователів і батьків забезпечило якісну інформацію про повсякденну активність дітей, їхні улюблені ігри, здатність концентруватися та долати труднощі. Отримані результати стали основою для визначення сильних і слабких сторін у розвитку моторних навичок дітей та окреслили напрямки подальшої роботи. Повторна діагностика рівнів розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку після впровадження системи роботи з розвитку дрібної моторики засвідчила її ефективність. У дітей спостерігалися кількісні зміни у рівнях розвитку та помітний прогрес у точності виконання завдань, покращення координації рук, зростання рівня самостійності та формування наполегливості.

Четверте завдання передбачало розробку та апробацію системи роботи з розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку засобом гри. У рамках цього завдання була створена система роботи, яка включала різноманітні ігрові завдання, спрямовані на розвиток точності рухів, стимуляцію сенсорних відчуттів, укріплення сили пальців та формування

терпіння і наполегливості. Система роботи базувалася на принципах систематичності, що передбачає регулярне проведення занять, доступності завдань для дітей різного рівня розвитку, індивідуального підходу, враховуючи особливості кожної дитини, та використання гри як основного методу навчання. Під час впровадження системи роботи використовувалися такі ігрові форми, як складання мозаїки, маніпуляції з пластиліном, ліплення фігурок із піску, сортування дрібних предметів та шнурування. Результати формувального етапу показали, що системна ігрова діяльність ефективно сприяє розвитку моторних навичок і позитивно впливає на когнітивний та емоційний розвиток дітей. Система роботи виявилася дієвою у підвищенні рівня самостійності дітей, формуванні їхньої здатності долати труднощі та підтримці інтересу до завдань.

Отже, виконані завдання дозволили досягти мети роботи – обґрунтувати, розробити та впровадити систему роботи з розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку засобом гри. Отримані результати підтверджують ефективність запропонованої системи роботи та її доцільність для застосування у практиці дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безлюдний О. Роль сім'ї у особистісному розвитку дитини. URL: <https://lnk.ua/xVmBryGNv> (дата звернення: 25.10.2025).
2. Биковець Л. Л. Вплив рухів пальців рук на розумовий та мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку. *Таврійський вісник освіти*. 2012. № 2. С. 124–131. URL: <https://surl.lu/xnnvhc> (дата звернення: 26.10.2025)
3. Биковець Л. Л. Вплив рухів пальців рук на розумовий та мовленнєвий розвиток дитини. *Таврійський вісник освіти*. 2017. № 2. С. 106-113. URL: <https://surl.li/dhltjh> (дата звернення: 27.10.2025)
4. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля»; за заг. ред. О. В. Низковської. 256 с. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/programy-rozvytku-ditey/Bilan_Programa_Ukrdoshkillja_2017.pdf (дата звернення: 25.10.2025)
5. Борисенко Ю. С. Розвиток дрібної моторики рук дітей молодшого дошкільного віку. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/0100fi46-4220.doc.html> (дата звернення: 27.10.2025).
6. Ваколя З. М., Кухта М. І. Гра у формуванні особистості дошкільника: методичні рекомендації. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2023. 11 с. URL: <https://lnk.ua/MVwJy9lez> (дата звернення: 26.10.2025)
7. Валентьєва Т. І. Педагогіка дошкільна: навч. посіб. Чернігів: Видавець Лозовий В. М., 2015. 72 с. URL: <https://lnk.ua/zN2rABbN7> (дата звернення: 26.10.2025)
8. Валентьєва Т. І., Богдан Т. М. Педагогіка дошкільна: практичний курс: навч. посіб. Чернігів, 2017. 92 с. URL: <http://surl.li/ckqein> (дата звернення: 25.10.2024)
9. Випирайло М. Р., Кордубан М. В. Підбір іграшок для розвитку дрібної моторики дітей дошкільного віку. *Наука та освіта в дослідженнях молодих учених*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. для студ., аспірантів, докторантів, молодих учених, Харків, 14 трав. 2020 р. Харків: Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2020. С. 51–52. URL:

<https://dspace.hnpu.edu.ua/items/da59ec22-9d1d-4512-9e82-2908a24a89c5> (дата звернення: 24.10.2025)

10. Волинець Ю. О., Антощенко М. Вплив продуктивної та ігрової діяльності на розвиток дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку. *Матеріали XXIX Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»*. 2017. С. 284-286. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/21146/1/Volinesc_Y_VPTIDNRDMYDMDV.pdf (дата звернення: 27.10.2025)

11. Волкова І. Пальчикові ігри. Для всіх вікових груп. Харків: Ранок, 2017. 64 с. URL: <https://lnk.ua/RVd0rJ6V3> (дата звернення: 23.10.2025)

12. Гавриш Н. В. Педагогічні умови розвитку дрібної моторики дітей дошкільного віку: методичний посібник. Київ : Видавництво «Світич», 2012. 224 с.

13. Гавриш Н. В., Улюкаєва І. Г., Танько Т. П. Дошкільна освіта: теорія, методика, інновації. Луцьк: 2021. 208 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/20807/1/zbirnyk_3_2021.pdf (дата звернення: 26.10.2025)

14. Гавриш Н. Інтегровані заняття: методика проведення. Київ: Шкільний світ, 2007. 128 с. (Бібліотека «Шкільного світу»). Бібліогр.: с. 127. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/10273/1/N_Gavrish_integrovani_zaniati_a_metodika_provedenia.pdf (дата звернення: 23.10.2024)

15. Гальперін П. Я. Розвиток дрібної моторики у дітей засобами ігрової діяльності. *Психологічні основи розвитку дітей дошкільного віку*. Харків: Освіта, 2002. С. 89-112.

16. Гра та її значення для психічного розвитку дошкільнят. URL: https://pidru4niki.com/77703/psihologiya/znachennya_psihichnogo_rozvitku_doshkilnyat (дата звернення: 27.10.2025)

17. Григоренко Г. І. Гра дошкільника: теорія і практика. Дайджест 5. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС», 2017. 196 с.

18. Данилова В. Л. Гра як засіб психічного розвитку дітей дошкільного віку. Київ: Видавництво Київського університету, 2015. 223 с.
19. Деснова І. С. Використання пальчикових ігор у процесі розвитку дрібної моторики дітей молодшого дошкільного віку. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/494/13151/27504-1?inline=1> (дата звернення: 23.10.2025)
20. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Dutkevych_Tetiana/Dytiacha_psykholohiia.pdf? (дата звернення: 25.10.2025)
21. Завязун Т. В. Вплив ігрової діяльності на всебічний розвиток дитини-дошкільника. URL: <https://www.chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/64-2018/23.pdf> (дата звернення: 23.10.2025)
22. Завязун Т. М. Цілеспрямована ігрова діяльність дошкільника – запорука успішного навчання в школі. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 328 с. URL: <https://lnk.ua/pVJ5roveP> (дата звернення: 23.10.2025)
23. Замелюк М. І. Ігровий простір дитини дошкільного віку: місце і роль дорослого. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2021. № 2. С. 42-46. URL: <http://academstudies.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/20/20> (дата звернення: 23.10.2025)
24. Колесник А. Особливості використання гри як основної форми роботи у навчанні та вихованні дітей дошкільного віку. *Вісник студентського товариства*. С. 126–129. URL: http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/151/1/294_Visnik_studentskogo_tovaristva.pdf#page=126 (дата звернення: 24.10.2025)
25. Кошіль О. Освітнє середовище дошкільного навчального закладу: генеза та сутнісний зміст поняття. *Освітологічний дискурс*. 2017. № 3-4. С. 150-159. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/22857/1/472-1239-1-PB.pdf> (дата звернення: 25.10.2025)

26. Крутій К. Емпіричне дослідження вільної гри дитини в умовах закладу дошкільної освіти під час проведення «Дня без іграшок». *Гуманізація навчально-виховного процесу: Збірник наукових праць*. 2019. № 1 (93). С. 26-44. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/12407/1/Yankovych_Kiki_nezhdi_Ko1_mon.pdf (дата звернення: 25.10.20245)

27. Крутій К. Л., Деснова І. С., Замелюк М. І. Самодіяльна гра дитини дошкільного віку: важливість єдиних термінологічних підходів. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2022. № 1. С. 122-133. URL: <http://academstudies.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/310/294> (дата звернення: 26.10.2025)

28. Кудикіна Н. В. Гра: феноменологічна та педагогічна характеристики. <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/5/22> (дата звернення: 24.10.2025)

29. Лазарева Л. Г. Вплив розвитку дрібної моторики на загальний розвиток дитини дошкільного віку. *Дошкільне виховання*. 2018. № 5. С. 24–29.

30. Литвиненко Д. О. Теорія когнітивного розвитку Ж. Піаже. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/40348/15165.pdf?sequence=3&isAllowed=y> (дата звернення: 30.10.2025)

31. Монтессорі М. Дім дитини. Метод наукової педагогіки; пер. з італ. Н. Кірт, Л. Калюжна. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2013. 336 с.

32. Нестеренко Н. В. Гра як основний елемент діяльності в дошкільному віці. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/cb3f3b5d-5456-49c4-a502-0fdd565c31fb/content> (дата звернення: 25.10.2025)

33. Лисенко О. Дошкільна педагогіка: підручник для студентів педагогічних спеціальностей. Київ : Либідь, 2017. 472 с.

34. Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку / авт.-упоряд. А. П. Бурова. 2-ге вид., зі зм. та доп. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 296 с. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01005xqv-6d4e.doc.html> (дата звернення: 24.10.2025)

35. Павелків Р. В. Гра як провідна діяльність дітей дошкільного віку. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2017. 373 с. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/76295-31-gra-yak-provdna-dyalnst-dtey-doshklnogo-vku.html> (дата звернення: 25.10.2025)
36. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник. 4-те вид., переробл. Київ: ВЦ «Академія», 2018. 408 с.
37. Програма освіти дітей раннього та дошкільного віку «Освіта і піклування. Education & Care». В. А. Воронов, К. В. Ковальчук, Н. В. Піканова, О. Д. Рейпольська, С. О. Сисоєва, К. Ю. Станкевич. Київ: ФОП В.Б. Ференець, 2021. 130 с. <https://lnk.ua/1V9YmK0Vg> (дата звернення: 25.10.2025)
38. Психічний розвиток дошкільнят через ігрову діяльність. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/29021/> (дата звернення: 25.10.2024)
39. Розвиток дрібної моторики малюків: корисні ігри, вправи та поради. URL: <https://polygraphist.kiev.ua/blog/rozvitok-drbno-motoriki-malyukv-korisn-gri-vpravi-ta-poradi/> (дата звернення: 25.10.2025)
40. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2005. 360 с. URL: <https://pedcollege.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/Savchyn-Vikova-psykholohiia-.pdf> (дата звернення: 26.10.2025)
41. Саєнко М. Формування у дітей дошкільного віку просторових орієнтацій на основі використання дидактичних ігор. URL: <https://repository.pdmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cae4a32f-3a81-43dd-a26c-18048c4af746/content> (дата звернення: 27.10.2025)
42. Сіранчук Н. М. Учення Л.С. Виготського про мислення та мовлення і методична стратегія розвитку мовленнєвих творчих здібностей молодших школярів. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. 2014. Вип. 66. С. 184-187. URL: <http://surl.li/ptrikz> (дата звернення: 30.10.2025)
43. Смуk О. Ранній вік як важливий період розвитку особистості. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Педагогіка. Соціальна*

робота. 2008. Вип. 15. С. 149–151. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/43377> (дата звернення: 24.10.2024)

44. Сторчака Г. М. Вплив дрібної моторики руки на здатність дитини вчитися. URL: https://www.sspu.edu.ua/images/2023/docs/nauka/konf/mati_konf2023_suchasniy_osvitniy_prostir_1_15bc9.pdf#page=65 (дата звернення: 27.10.2025)

45. Теорія розвитку Жана Піаже: стадії розвитку інтелекту. URL: <https://alexus.com.ua/teoriya-zh-piazhe-prointelektualnij-rozvitok-ditini/#lwptoc> (дата звернення: 02.11.2025)

46. Терлецька Л. Г. Основи психодіагностики: навчальний посібник. Київ: Главник, 2006. 144 с. (серія «Психол. інструментарій»). С. 141–142. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Terletska_Larysa/Osnovy_psykhodiahnostyky.pdf? (дата звернення: 24.10.2025).

47. Тимофєєв О. Вплив ігор на розвиток дитини. URL: <https://familytimes.com.ua/ihry/vplyv-ihor-na-rozvytok-dytyny> (дата звернення: 27.10.2025)

48. Тітаренко С., Іванюта Л. Засоби розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. 2014. Вип. 18(1). С. 302–307. <https://lnk.ua/aVpRME4D> (дата звернення: 26.10.2025)

49. Туриніна О. Л. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.-метод. посіб. Київ: ДП «Вид. дім “Персонал”», 2018. 206 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Turynina_Olena/Metodolohiia_ta_metody_psykholohichnoho_doslidzhennia.pdf? (дата звернення: 23.10.20245)

50. Федорова М. А. Теорія та методика ігрової діяльності дітей дошкільного віку: навч. посіб. Житомир: ФОП Левковець, 2018. 155 с.

51. Халік О., Дерипаска Т. Можливості використання психомоторних ігор та ігрових дій для розвитку дрібної моторики дошкільників. *Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць*. 2019. С. 647-656. URL:

<https://journals.uran.ua/index.php/2227-6246/article/view/158118/157513> (дата звернення: 26.10.2025)

52. Хімченко В. В. Методика проведення занять з розвитку дрібної моторики рук дітей дошкільного віку засобами продуктивних видів діяльності. Черкаси: 2020. 113 с. URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/4130/1/himchenko.pdf> (дата звернення: 25.10.2025)

53. Храмова Д. Засоби розвитку дрібної моторики дітей дошкільного віку. *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі*: зб. наук. праць; за заг. ред. О. А. Гнізділової, відпов. ред. Н. В. Ковалевська. Полтава: ФОП Цьома С. П., 2021. Вип. 5. С. 165-168. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/18763/1/32.pdf> (дата звернення: 27.10.2025)

54. Шкляєва Г. О. Гра як основний вид діяльності дошкільника. URL: <https://lnk.ua/MenlyxdNg> (дата звернення: 04.11.2025)

55. Яценко Т. В., Джемка К. І. Особливості взаємин батьків і дітей. URL: <https://lnk.ua/x4LgOWnNn> (дата звернення: 24.10.2025)

56. Bruner J. S. *The Culture of Education*. Cambridge: Harvard University Press, 1996. 224 p. URL: <https://ru.scribd.com/document/526938106/the-Culture-of-Education-Jerome-Bruner> (дата звернення: 01.11.2025)

57. Cherry K. Overview of Child Psychology and Development. URL: <https://www.verywellmind.com/what-is-child-psychology-2795067> (дата звернення: 25.10.2025)

58. Elkind D. The Power of Play: Learning What Comes Naturally. *American Journal of Play*. 2008. P. 2–6. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1069007.pdf>. (дата звернення: 01.11.2025)

59. Mitchell P. *The Psychology of Childhood*. URL: <https://perpus.univpancasila.ac.id/repository/EBUPT191034.pdf> (дата звернення: 25.10.2025)

60. Non Art Fine Motor Skills. 2020. URL: <https://www.parenttrust.org/2020/02/28/non-art-fine-motor-skills/> (дата звернення: 03.11.2025)

61. Piaget J. The Psychology Of The Child. URL: <https://www.alohabdonline.com/wp-content/uploads/2020/05/The-Psychology-Of-The-Child.pdf> (дата звернення: 23.10.2025)

62. Sutapa P., Pratama K. W., Rosly M. M., Ali S. K. Childhood through Goal-Oriented Play Activity. 2021. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8625902/> (дата звернення: 25.10.2025)

ДОДАТКИ

Додаток А

Протокол спостереження за ігровою діяльністю дітей молодшого дошкільного віку

Дата спостереження: _____

Час спостереження: _____

Група: _____

Кількість дітей: _____

Дослідник: _____

Інформація про дитину

Ім'я дитини: _____

Вік: _____

Зміст спостереження

1. Залучення дитини до ігрової діяльності

Чи проявляє дитина ініціативу у виборі іграшок?

Так Ні Частково

Чи зацікавлена дитина в запропонованих матеріалах?

Так Ні Частково

Рівень зацікавленості:

Високий (захоплена, активно грає)

Середній (грає, але легко відволікається)

Низький (не проявляє інтересу)

2. Використання дрібної моторики

Чи бере дитина предмети правильно?

Так (точно і впевнено)

Ні (незграбно або хаотично)

Чи здатна дитина утримувати предмет у руці?

Так Ні

Які рухи виконує дитина:

- Схоплює предмети
- Перекладає з руки в руку
- Перебирає дрібні предмети
- Виконує дії з інструментами (шнурівка, олівець тощо)

3. Типи ігор та їхній вплив на дрібну моторику

Складання мозаїки:

Чи правильно вставляє деталі?

- Так Ні

Чи здатна завершити завдання?

- Самостійно З допомогою Ні

Маніпуляції з шнурівкою:

Чи може нанизувати предмети?

- Так Частково Ні

Ліплення з пластиліну:

Чи створює форми?

- Так Частково Ні

Чи контролює силу натискання?

- Так Частково Ні

Малювання та розфарбовування:

Чи може утримувати олівець?

- Так Ні

Чи здатна утримуватися в межах контурів?

- Так Частково Ні

4. Взаємодія з дорослими та однолітками

Чи потребує допомоги у виконанні завдань?

- Завжди Іноколи Ні

Реакція на допомогу дорослого:

Позитивна Нейтральна Негативна

Чи спілкується з іншими дітьми під час гри?

Активно Пасивно Не спілкується

5. Поведінкові аспекти

Чи проявляє терпіння при виконанні завдань?

Так Ні Частково

Як реагує на складні завдання?

Наполегливо намагається виконати

Зупиняється та просить допомоги

Відмовляється виконувати

Загальні висновки щодо рівня розвитку дрібної моторики:

1. Рівень точності рухів:

Високий Середній Низький

2. Рівень координації рук:

Високий Середній Низький

3. Рівень самостійності:

Високий Середній Низький

Додаткова інформація спостереження:

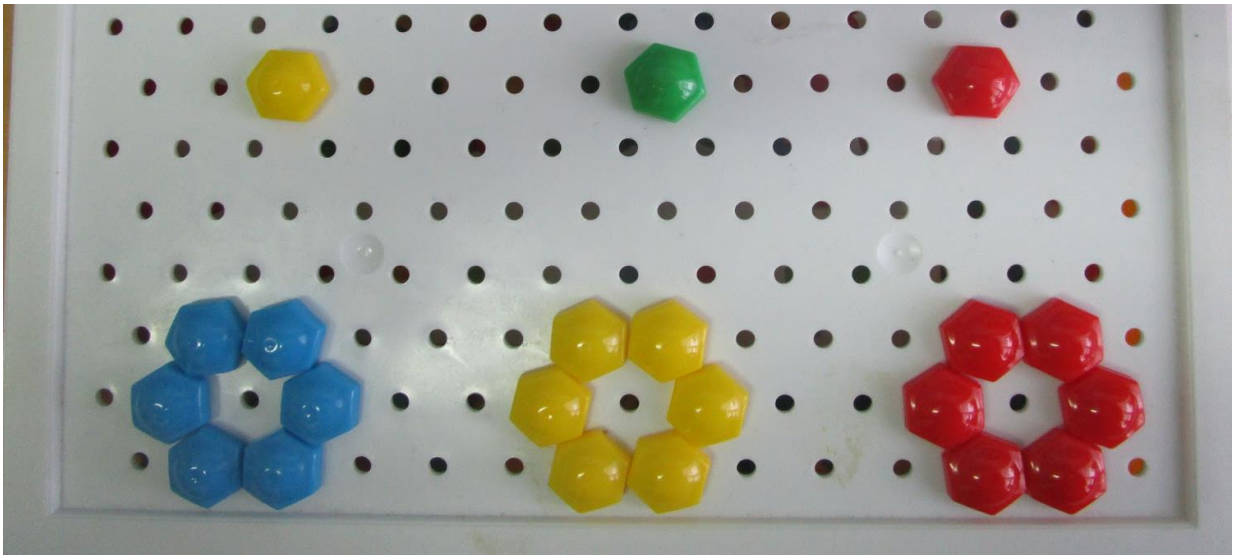
Підпис дослідника: _____

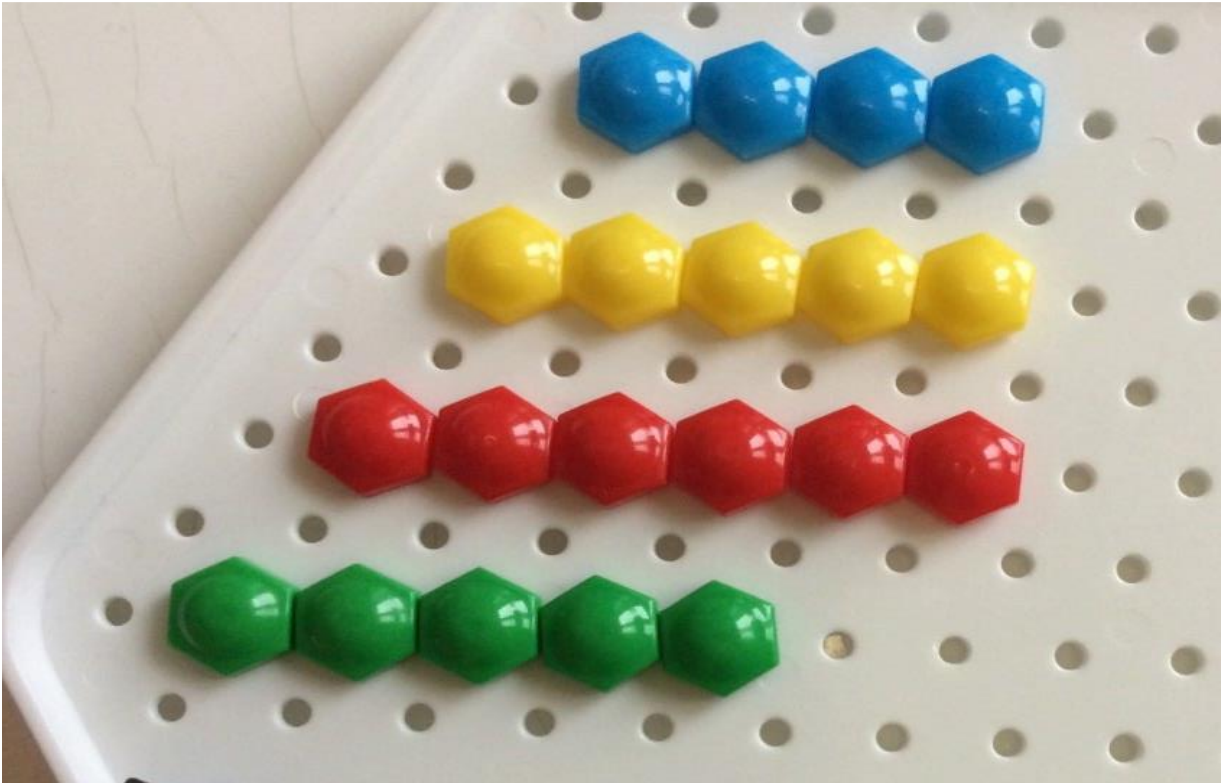
Дата заповнення: _____

Тести для діагностики рівня дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку

Тест 1: Складання мозаїки

Інструкція: «Дивись, тут у нас є маленькі деталі мозаїки. З них можна зробити ось такий малюнок (показуємо зразок). Спробуй скласти такий самий малюнок, як цей. Візьми одну детальку і поклади її сюди, щоб усе було правильно. Якщо щось не вийде - я допоможу!»





Тест 2: Сортування дрібних предметів

Інструкція: «Дивись, у нас тут є багато різнокольорових намистин (або гудзиків). Давай ми їх розкладемо: червоні намистинки - сюди, сині - сюди, а жовті - ось сюди. Ти зможеш їх розкласти правильно? Почнемо разом!»



Тест 3: Нанизування предметів на шнурок

Інструкція: «Бачиш ось ці великі намистинки? Їх можна нанизати на шнурок, щоб зробити гарний ланцюжок. Спробуй взяти одну намистинку і надягнути її на шнурочок. Потім ще одну. Ось так, поки не закінчатся всі намистинки. У тебе точно вийде!»



Тест 4: Маніпуляції з іграшками (застібання гудзиків, шнурування, відкривання контейнерів)

- Застібання гудзиків:

«Дивись, тут є гудзики, які треба застібнути. Бачиш, вони повинні пройти через ось ці дірочки. Спробуй застібнути один гудзик, а потім ще один. Я впевнена, ти справишся!»

- Шнурування:

«Бачиш, тут є шнурочок і ось ці дірочки. Ми будемо шнурочок пропускати через дірочки, щоб вийшов гарний візерунок. Почнемо з цієї дірочки, а далі вже ти сам/сама!»



- Відкривання контейнерів:

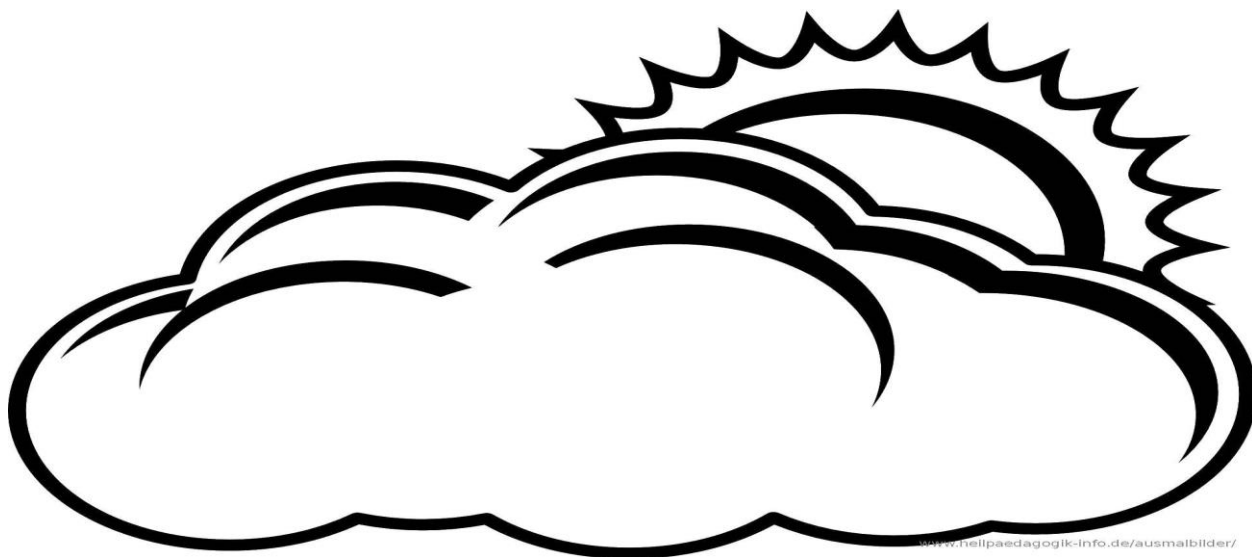
«Подивись, у нас є коробочки з кришечками. Кришечки треба відкрити, а потім закрутити назад. Спробуй відкрити цю коробочку. У тебе точно вийде!»

Тест 5: Робота з пластиліном

Інструкція: «Ось у нас є шматочок пластиліну. Його можна м'яти, розкачувати і навіть робити з нього різні фігурки. Давай зробимо кульку? Спочатку покладемо пластилін на долоньку і почнемо катати. А тепер спробуємо зробити ковбаску - просто розкатай його на столі. Подивись, як гарно виходить!»

Тест 6: Малювання або розфарбовування

Інструкція: «Дивись, у нас тут є малюнок із контуром, і ми будемо його розфарбовувати. Вибери свій улюблений колір і починай розфарбовувати. Намагайся малювати в середині ліній, щоб малюнок був гарним. Якщо хочеш, можеш вибрати інший колір і продовжити.»



Анкета для вихователів з метою дослідження рівня розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку

Шановний вихователь!

Ця анкета розроблена з метою збору інформації про рівень розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку. Ваші відповіді допоможуть проаналізувати особливості розвитку моторних навичок дітей і створити рекомендації для їх подальшого вдосконалення. Просимо Вас відповісти на запитання максимально об'єктивно.

Інформація про дитину:

Ім'я дитини: _____

Вік: _____

Як довго Ви працюєте з цією дитиною? _____

1. Повсякденні навички:

1.1. Чи може дитина самостійно застібати гудзики?

- Так
- З труднощами (потребує допомоги)
- Ні

1.2. Чи здатна дитина зав'язувати шнурки?

- Так
- Частково (з допомогою)
- Ні

1.3. Як дитина користується столовими приборами (ложка, виделка)?

- Повністю самостійно
- З невеликою допомогою
- Не справляється

2. Ігрова діяльність:

2.1. Чи проявляє дитина інтерес до ігор, що вимагають дрібної моторики (наприклад, складання мозаїки, ліплення з пластиліну, сортування)?

Постійно

Іноколи

Рідко

2.2. Які типи ігор дитина обирає найчастіше? (оберіть усі, що підходять):

Конструктори

Мозаїки

Ліплення з пластиліну

Малювання

Ігри з природними матеріалами (камінчики, листя, шишки)

Інше (вказіть): _____

2.3. Чи може дитина зосереджено грати в ігри, що вимагають дрібної моторики?

Так, тривалий час

Так, але швидко відволікається

Ні

2.4. Чи завершує дитина початі завдання під час гри?

Завжди

Іноколи

Рідко або ніколи

3. Складність і труднощі:

3.1. Які завдання, що вимагають дрібної моторики, викликають у дитини найбільші труднощі?

Складання пазлів

Нанизування намистин

Робота з пластиліном

Застібання гудзиків

Інше (вказіть): _____

3.2. Як дитина реагує на складні завдання?

Продовжує намагатися, докладаючи зусиль

Швидко втрачає інтерес і припиняє виконання

Просить допомоги

3.3. Як часто дитина потребує Вашої допомоги під час виконання завдань?

Рідко

Іноколи

Постійно

4. Загальна оцінка:

4.1. Як Ви оцінюєте рівень розвитку дрібної моторики у цієї дитини?

Високий

Середній

Низький

4.2. Що, на Вашу думку, потрібно вдосконалити у моторних навичках дитини? _____

4.3. Які додаткові зауваження чи пропозиції Ви маєте щодо розвитку дрібної моторики у цієї дитини?

Дякуємо за Ваш час та відповіді!

Ваші відповіді допоможуть зробити дослідження максимально ефективним.

Анкета для батьків з метою дослідження рівня розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку

Шановні батьки!

Ця анкета допоможе зібрати важливу інформацію про особливості розвитку дрібної моторики вашої дитини у повсякденному житті. Просимо вас відповісти на запитання максимально точно та відверто. Усі дані будуть використані лише для наукових цілей і залишатимуться конфіденційними.

Інформація про дитину:

Ім'я дитини: _____

Вік: _____

Чи відвідує дитина дитячий садочок?

Так Ні

1. Повсякденні навички:

1.1. Чи може ваша дитина самостійно застібати гудзики?

- Так
- З труднощами (потребує допомоги)
- Ні

1.2. Чи вміє дитина зав'язувати шнурки?

- Так
- Частково (з допомогою)
- Ні

1.3. Чи справляється дитина з використанням столових приборів (ложка, виделка)?

- Завжди самостійно
- Потребує допомоги
- Не вміє

1.4. Чи здатна дитина самостійно малювати або розфарбовувати?

- Так
- З невеликою допомогою
- Ні

2. Ігрова діяльність:

2.1. Чи цікавиться ваша дитина іграми, що вимагають роботи пальців і кистей рук (наприклад, ліплення з пластиліну, складання мозаїки)?

- Постійно
- Інколи
- Рідко

2.2. Які типи ігор або занять найчастіше обирає дитина? (можна обрати кілька варіантів):

- Конструктори
- Мозаїки
- Ліплення з пластиліну
- Малювання або розфарбовування
- Сортування предметів (намистини, гудзики тощо)
- Інше (вказіть): _____

2.3. Як довго дитина може зосереджено займатися однією грою або завданням?

- Більше 15 хвилин
- Від 5 до 15 хвилин
- Менше 5 хвилин

2.4. Чи завершує дитина початі завдання?

- Завжди
- Інколи
- Рідко

3. Складність і труднощі:

3.1. Які завдання викликають найбільші труднощі у вашої дитини?

- Застібання гудзиків
- Зав'язування шнурків

- Робота з пластиліном або ліплення
- Складання пазлів або мозаїки
- Нанизування предметів на шнурок
- Інше (вказіть): _____

3.2. Як ваша дитина реагує на складні завдання?

- Старанно намагається виконати
- Відволікається, але може повернутися до завдання
- Швидко припиняє роботу

3.3. Чи часто дитина потребує вашої допомоги під час виконання завдань?

- Рідко
- Іноколи
- Постійно

4. Загальна оцінка:

4.1. Як ви оцінюєте рівень розвитку дрібної моторики у вашої дитини?

- Високий
- Середній
- Низький

4.2. Що, на вашу думку, найбільше сприяє розвитку дрібної моторики у вашої дитини?

4.3. Які труднощі або особливості у розвитку моторних навичок ви помічаєте у дитини? _____

Дякуємо за ваш час та відповіді!

Конспект заняття для розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку

Тема заняття: «Веселий день із мозаїкою, намистинками та пластиліном»

Мета заняття:

- Розвиток дрібної моторики через ігрову діяльність.
- Формування координації рухів пальців і кистей рук.
- Сприяння розвитку терпіння, наполегливості та концентрації уваги.
- Стимулювання творчого мислення та уяви.

Завдання:

- Навчити дітей утримувати і точно поєднувати дрібні елементи.
- Сприяти розвитку тактильних відчуттів через роботу з пластиліном.
- Формувати вміння виконувати завдання відповідно до інструкції вихователя.

Матеріали:

- Мозаїка з великими та середніми деталями.
- Намистини різного розміру та кольору, нитки.
- Пластилін різних кольорів.
- Зображення тварин, квітів, фігур для зразка.
- Серветки для рук.

Хід заняття

1. Організаційний момент

Вихователь збирає дітей у коло і звертається до них:

- Доброго ранку, малята! Сьогодні ми з вами поринемо у світ ігор і творчості. На нас чекає мозаїка, веселі намистинки та яскравий пластилін. Разом ми навчимося створювати цікаві фігурки та виконувати захопливі завдання. Ви готові? (Діти відповідають.)

2. Основна частина

Завдання 1: Робота з мозаїкою

Вихователь пояснює дітям:

- Ось мозаїка. Завдання - скласти сонечко з жовтих і червоних деталей.

Дивіться, як я це роблю! (Демонструє приклад.)

Діти отримують свої набори мозаїки і починають виконувати завдання.

Вихователь допомагає тим, у кого виникають труднощі, але дає можливість дітям працювати самостійно.

Завдання 2: Нанизування намистин

Вихователь показує набір намистинок і нитку:

- А зараз ми будемо створювати намисто для нашої ляльки. Обирайте намистини різних кольорів і нанизуйте їх на нитку. Спробуйте чергувати червону і синю намистини.

Діти працюють із матеріалами. Вихователь спостерігає і підказує, як правильно утримувати нитку та намистини.

Завдання 3: Ліплення з пластиліну

Вихователь демонструє пластилін:

- А тепер ми перетворимося на скульпторів! Давайте зліпимо веселі кульки, ковбаски або навіть ялинку. Пам'ятайте, що ми можемо з'єднувати фігури разом, створюючи щось цікаве.

Діти самостійно обирають, що вони хочуть створити. Вихователь хвалить кожну дитину за творчий підхід.

3. Завершальна частина

Вихователь разом із дітьми розглядає створені роботи.

Запитує у дітей:

- Що вам найбільше сподобалося сьогодні? Чи було складно?

Проводить коротке підсумування:

- Ви всі сьогодні великі молодці! Ми навчилися збирати мозаїку, створювати намисто і ліпити фігури. Завтра на нас чекають нові ігри та пригоди!

Роздає серветки для очищення рук після роботи з пластиліном.

Ігри для розвитку дрібної моторики

1. Гра «Чарівні прищіпки»

Мета: Розвиток сили пальців, координації рухів обох рук.

Матеріали: Кольорові прищіпки, картонні фігурки (квіточки, їжачки, сонечка).

Хід гри:

Вихователь пропонує дітям прикрасити фігурки, прикріплюючи до них прищіпки (наприклад, зробити пелюстки для квіточки або голки для їжачка).

Завдання можна ускладнити, попросивши дітей чергувати кольори прищіпок.

Варіації: Організувати змагання: хто швидше та акуратніше прикрасить свою фігурку.

2. Гра «Шнурівочка-загадка»

Мета: Розвиток координації рухів рук, точності, терпіння.

Матеріали: Картонні фігурки з отворами (зірочки, будиночки), шнурки.

Хід гри:

Дітям пропонують «оживити» картонну фігурку, протягуючи через отвори кольорові шнурки. Завдання можна зробити творчим: діти можуть «малювати» шнурком усередині фігури різноманітні візерунки.

Варіації: Запропонувати дітям придумати власний візерунок або допомогти фігурці знайти «шляхи» з лабіринту.

3. Гра «Збираємо врожай»

Мета: Розвиток точності рухів, координації, зорово-моторної координації.

Матеріали: Дрібні кульки (імітація овочів чи фруктів), пінцети, кошики.

Хід гри:

Дітям потрібно за допомогою пінцетів «збирати врожай» у кошик, сортувати кульки за кольором чи розміром.

Варіації: Ускладнити завдання, додаючи обмеження часу або просячи дітей рахувати зібрані кульки.

4. Гра «Малюємо манкою»

Мета: Розвиток тактильних відчуттів, творчого мислення, сили пальців.

Матеріали: Листи картону, клей, манка або кольоровий пісок.

Хід гри:

Дітям дають аркуші з нанесеними малюнками (контури тварин, квітів тощо). Вони мають нанести клей на контури і посипати їх манкою. Після висихання клейкої основи вони можуть торкатися отриманих текстурних малюнків.

Варіації: Запропонувати дітям створювати свої малюнки за допомогою клею та манки.

5. Гра «Будуємо мости»

Мета: Розвиток просторового мислення, координації рук.

Матеріали: Картонні трубочки, палички для морозива, клей.

Хід гри:

Дітям пропонують побудувати міст між двома точками. Завдання можна ускладнити, додаючи різні вимоги до конструкції (наприклад, міст повинен бути високим або довгим).

Варіації: Організувати змагання на найміцніший міст або запропонувати побудувати «поручні» для мосту.

6. Гра «Скарб у пляшці»

Мета: Розвиток спритності рук, уваги, терпіння.

Матеріали: Прозорі пластикові пляшки, дрібні предмети (гудзики, кульки), наповнювач (пісок або крупа).

Хід гри:

У пляшку насипають наповнювач і додають дрібні предмети. Дітям пропонують знайти всі «скарби», рухаючи пляшку так, щоб вони стали видимими через прозорі стінки.

Варіації: Додати завдання на підрахунок знайдених предметів.

7. Гра «Кольорові лінії»

Мета: Розвиток точності рухів і терпіння.

Матеріали: Кольоровий папір, клей, ножиці.

Хід гри:

Діти отримують завдання вирізати тонкі смужки з паперу і створити аплікацію у вигляді візерунків чи предметів. Завдання вимагає акуратності та посидючості.

Варіації: Виконання спільного завдання у групі, наприклад, створення «килимка» зі смужок.

8. Гра «Камінчики у воді»

Мета: Розвиток координації, сили пальців, точності.

Матеріали: Ємність із водою, дрібні камінчики, ложки.

Хід гри:

Діти за допомогою ложки мають дістати камінчики з ємності з водою і перенести їх у кошик. Завдання розвиває спритність і зорово-моторну координацію.

Варіації: Використання різного діаметра ложок або камінчиків.

Розвиток дрібної моторики

Для чого слід розвивати точність рухів пальців рук (дрібну моторику)?

Вченими доведено, що розвиток рук знаходиться в тісному зв'язку з розвитком мовлення та мислення дитини.

Рівень розвитку дрібної моторики та координації рухів рук – один з показників інтелектуального розвитку і, відповідно, готовності до шкільного навчання.

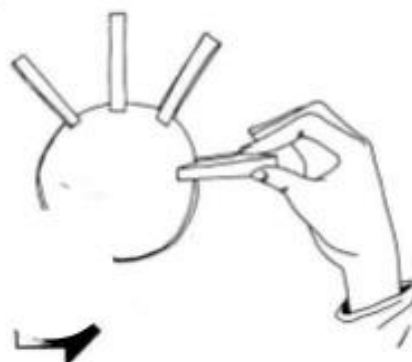
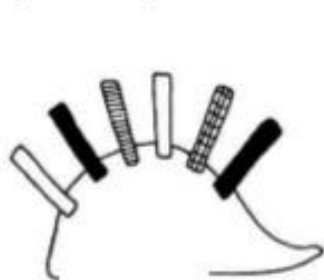
Як правило, дитина, яка має високий рівень розвитку дрібної моторики, вміє логічно мислити, у неї достатньо добре розвинута увага, пам'ять, зв'язне мовлення.

Перевірте, чи вміє
Ваша дитина зав'язувати шнурівки?



Чи знає назви пальців рук?

● Можна пограти з різнокольоровими прищіпками. Для цього виріжте з картону найпростіші форми (коло для сонечка і квітки, напівколо для їжака, трикутник для ялинки і т.д.) запропонуйте дитині придумати ще щось.



Цікаві ігри



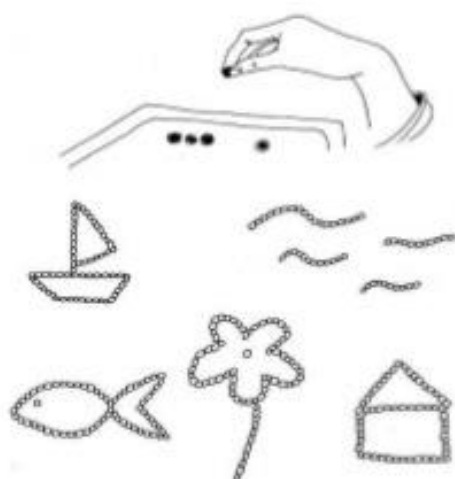
з сірниками:

- можна викладати візерунки за схемою;
- без схеми;
- придумати самостійно із певної

кількості сірників.



● Викладання візерунків,
букв з гудзиків, крупи.



● З п'ятирічного віку дитина
може працювати з нитками та
голкою під контролем дорослого.



● Ігри в лото, мозаїка, пазли.



Познайомтесь з іграми та вправами, котрі сприяють розвитку тонких рухів пальців рук

● Різноманітні пальчикові ігри. Наприклад, дорослий розказує вірш, а дитина по чергово загинає пальці на правій руці, тоді на лівій.

П'ять пальці на руці твоїй
Назвати їх зумій.
Перший палець – боковий –
Називається ВЕЛИКИЙ.

Палець другий –
Вказівник старанний, -
Тому називають його
ВКАЗІВНИЙ.

Третій твій палець –
Як раз в середині,
Тому СЕРЕДНІЙ
Назвали його.

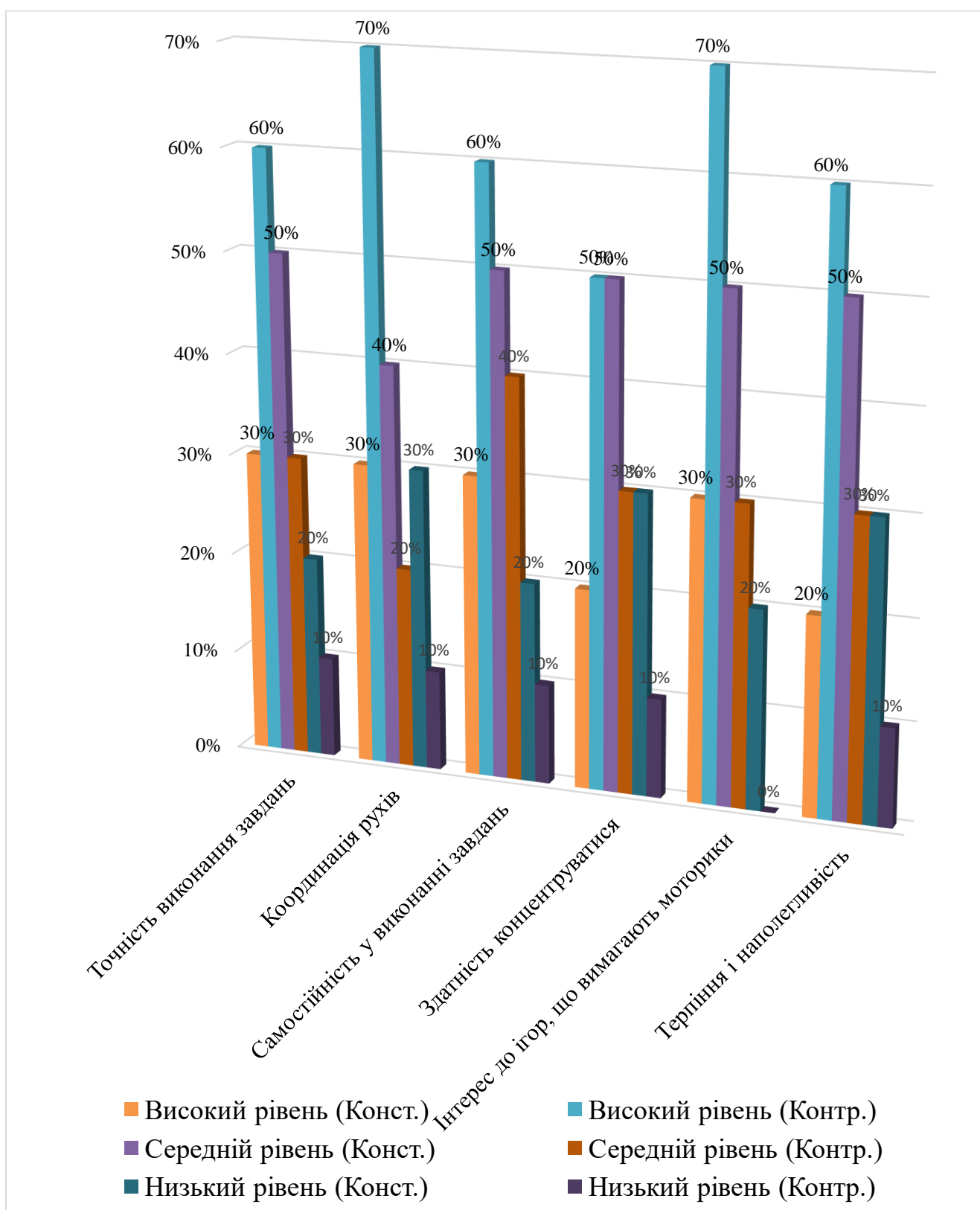
Палець четвертий
Зовуть БЕЗІМЕННИЙ.
Неповороткий він
Та впертий.

Зовсім як в сім'ї,
Брат наймолодший.
По рахунку він п'ятий,
Звуть його МІЗИНЕЦЬ.

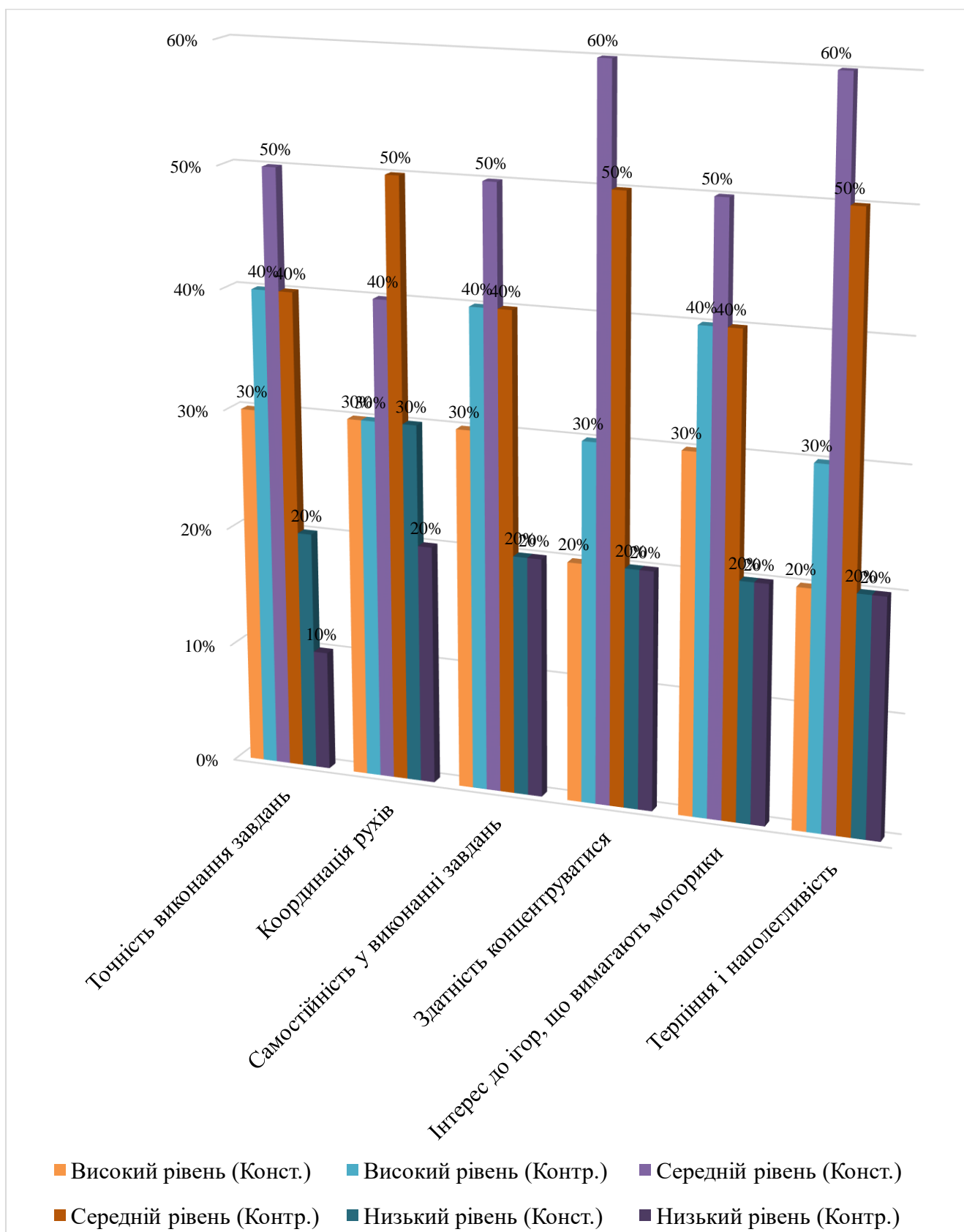
● Робота з пластиліном, ножицями, папером; малювання кольоровими олівцями.



Динаміка рівнів розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку в ЕГ



Динаміка рівнів розвитку дрібної моторики у дітей молодшого дошкільного віку в КГ



Порівняльні результати тестування дітей молодшого дошкільного віку в КГ

